

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Nepilna laika klātie

Otrā līmeņa īsā profesionālā studiju programma “Skolotājs logopēds”

INGA MIEZĪTE

**DIDAKTISKO ROTAĻU IZMANTOŠANA VĀRDU KRĀJUMA
PRECIZĒŠANAI VECĀKĀ PIRMSSKOLAS VECUMA
BĒRNIEM AR FONĒTISKI FONEMĀTISKIEM
TRAUCĒJUMIEM**

Diplomdarbs

Darba vadītājs

prof.

Akadēmiskais amats

Dr. paed.

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Sarmīte

Tūbele

Vārds, uzvārds

Paraksts

CĒSIS 2020

Anotācija

Diplomdarba autore: Inga Miezīte

Diplomdarba nosaukums: Didaktisko rotaļu izmantošana vārdu krājuma precizēšanai vecākā pirmsskolas vecuma bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem

Pētījuma mērķis: teorētiski izziņāt un praktiski vērtēt vecākās pirmsskolas vecuma bērnu ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem vārdu krājuma precizēšanas iespējas didaktiskajās rotaļās.

Darba teorētiskajā daļā tiek apkopota un izanalizēta vecākās pirmsskolas vecuma bērna attīstība veselumā, runas attīstības īpatnības ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem kā arī to precizēšana un arī didaktisko rotaļu nozīme un to pielietojums vārdu precizēšanai.

Darba praktiskajā daļā tiek aprakstīta koriģējoši attīstošā darbībā izmantotās rotaļas un vingrinājumi fonētiski fonemātisko traucējumu precizēšanai, kā arī analizēti un atspoguļoti pētījumā iegūtie rezultāti. Pētījuma gaitā apstiprinājās izvirzītā hipotēze, ka vārdu krājums didaktiskajās rotaļās tiks precizēts, ja logopēds

- ievēros bērnu individuālās vajadzības – fizioloģiskās, sociālās;
- izziņās vārdu krājuma īpatnības;
- izvērtēs un izstrādās didaktiskās rotaļas atbilstoši bērna runas attīstības traucējumiem.

Darbs sastāv no ievada, četrām daļām, nobeiguma. Darbā iekļautas 6 tabulas, 3 attēli un 31 pielikumi. Diplomdarbā izmantoti 89 literatūras un informācijas avoti.

Annotation

Author of the diploma thesis: Inga Miezīte

Thesis title: Use of didactic toys to refine vocabulary for older preschool children with phonetic and phonemic disorders

The aim of the research: to theoretically find out and practically evaluate the possibilities of clarifying the vocabulary of older preschool children with phonetic and phonemic disorders in didactic games.

The theoretical part of the work summarizes and analyzes the development of the oldest preschool child as a whole, the peculiarities of speech development with phonetic and phonemic disorders, as well as their clarification and the meaning of didactic games and their application for word clarification.

The practical part of the work describes the games and exercises used in corrective developmental activities to clarify phonetic and phonemic disorders, as well as analyzes and reflects the results obtained in the research. The hypothesis put forward in the course of the research (confirmed) that the vocabulary in didactic games will be specified if the speech therapist

- will take into account the individual needs of children - physiological, social;
- learns the peculiarities of vocabulary;
- evaluate and develop didactic games according to the child's speech development disorders.

The work consists of an introduction, four parts, a conclusion. The work includes 6 tables, 3 figures and 31 appendices. 89 sources of literature and information were used in the diploma work.

Saturs

Anotācija

Annotation

Saturs

Ievads.....	5
1. Vecākās pirmsskolas vecuma bērnu vispārējās attīstības likumsakarības.....	8
2. Fonemātiskās uztveres būtība, tās ietekmējošie faktori	
2.1. Fonētiski fonemātisko traucējumu jēdziens.....	17
2.2. Bērnu runas attīstība pirmsskolas vecumā.....	22
2.3. Runas īpatnības bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem.....	25
3. Didaktisko rotaļu būtība, klasifikācija un struktūra	
3.1. Rotaļas – vārdu krājuma apjoma sekmētājas vecākā pirmsskolas vecuma bērniem.....	31
3.2. Rotaļu atlase un lietošana darbā ar bērniem vārdu krājuma precizēšanai.....	36
4. Pētījums par rotaļu izmantošanu vārdu krājuma precizēšanai vecākā pirmsskolas vecuma bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem	
4.1. Pētījuma organizācija un izmantoto metožu raksturojums.....	41
4.2. Pētījumā iesaistīto bērnu sākotnējā izpēte un to raksturojums.....	42
4.3. Koriģējoši attīstošā darbībā izmantotās rotaļas un vingrinājumi fonētiski fonemātisko traucējumu precizēšanai.....	48
4.4. Pētījumā iesaistīto bērnu atkārtota izpēte un to raksturojums.....	62
4.5. Pētījumā iegūto datu apkopošana un ieteikumi izstrādei	65
Nobeigums.....	67
Izmantotā literatūra un informācijas avoti.....	69
Pielikumi.....	74
Saturs.....	75

Ievads

Galvenais pirmsskolas iestāžu pedagogu uzdevums ir bērna personības veidošana un attīstība, viņa sagatavošana skolas gaitām.

Tieši tāpēc pirmsskolas vecums ir ļoti svarīgs posms personības attīstībā. Šajā laikā bērns fiziski, garīgi un emocionāli sagatavojas turpmākajam dzīves posmam – skolai. Lai tas noritētu sekmīgi, visnotaļ ņemama vērā atziņa, ka bērns ir unikāla vērtība, kas jāciena un jāaizsargā.

Vecāku un pirmsskolas pedagogu uzdevums ir rūpēties, lai bērnu runa veidotos pareiza un skaidra. Skolas mācību programma paredzēta bērniem, kuriem ir attīstīta valoda, tas, ir, laba fonemātiskā uztvere, prasme pareizi izrunāt visas skaņas, ir pietiekams vārdu krājums. Nepareiza skaņu izruna (fizioloģiskā) bērniem līdz piecu gadu vecumam ir pārejoša parādība. Bērniem sešu gadu vecumā jau ir attīstījusies fonemātiskā dzirde (spēja atšķirt artikulācijas un skanējuma ziņā līdzīgas skaņas, kas veido vārdus.

Nereti sastopami bērni, kuri pēc 5 gadu vecuma vēl neizrunā dažādas skaņas vai to izruna ir nepareiza. Skaņu izrunas traucējumi nelabvēlīgi ietekmē bērna izziņas procesus, kā arī apgrūtina lasīšanas un rakstīšanas iemaņu apgūšanu.

Bērna valodas attīstība sākas jau no brīža, kad viņš piedzimst. Bērna runas attīstību var ietekmēt ne tikai viņu garīgā un fiziskā attīstība, bet arī tas, kādā vidē bērns ir audzis. Respektīvi, vai ar bērnu sarunājas, rotaļājas, vai ir brāļi un māšas, vai bērns iet bērnudārzā. Ir svarīgi, lai bērnam ir apkārt cilvēki, no kuriem var mācīties valodu.

Izteiktā atziņa “Pirmsskolas izglītības mācību satura programmā”, ka latviešu valodas apguvē akcentēts mērķis ir sekmēt bērnu izpratnes veidošanu par valodu kā domāšanas, savstarpējās sazināšanās un radošās pašizpausmes līdzekli (Pirmsskolas izglītības mācību satura programma, 2012). Arī reiz autore V. Golubina uzsvēra, ka valodai ir milzīga nozīme psiholoģiskajā attīstībā, kas pilda vairākas funkcijas. Mazs bērns ir kā atdarinātājs, kas klausoties pieaugušā runā, veido savu aktīvo runu un apgūst vārdu krājumu. Tātad, ja runas attīstība tiek traucēta, bērnam rodas traucējumi saskarsmē ar citiem, izziņas darbībā, kas savukārt negatīvi ietekmē bērna kopīgo attīstību (Golubina, 2007).

Šodienas bērniem ir sarucis vārdu krājums, teikuma veidošanas spējas ir kļuvušas mazākas. Viens no sabiedrības galvenajiem uzdevumiem ir nodrošināt labvēlīgus nosacījumus bērna attīstībai un socializācijai.

Bērni nodarbībās apgūst jaunus vārdus, bet, lai šo mācību vielu nostiprinātu, ir ieteicamas didaktiskās rotaļas, tāpēc viena no tradicionālām pirmsskolas izglītības metodēm ir rotaļu iekļaušana mācību procesā, taču tā prasa radošu pieeju, metodiku, pastāvīgu pilnveidi.

Šobrīd arvien lielākam skaitam bērnu, kuri uzsāk skolas gaitas, ir runas traucējumi. Valodas attīstības traucējumi bērniem ar normālu fizioloģisko dzirdi un normālu intelektu liecina par vāju fonētiskās uztveres attīstību. Šiem bērniem ir raksturīgs nepabeigts fonemātiskās dzirdes un uztveres veidošanās process.

Attīstot valodu ar didaktisko rotaļu palīdzību, bērnu atmiņā nostiprinās priekšmetu un to īpašību nosaukumi. Izrunājot skaņas, cilvēks neapzināti lieto dzirdes kontroli. Ja šī kontrole (fonemātiskā dzirde) ir traucēta, rodas izrunas vai rakstīšanas traucējumi.

S. Tūbele un J. Lūse (Tūbele, Lūse, 2012) akcentē, ka fonētiski fonemātiskie traucējumi paši no sevis neizzūd. Laicīgi neatklātie un nenovērstie fonētiski –fonemātiskie traucējumi kļūdas vēlākajā posmā var izpausties lasīšanas un rakstīšanas procesā. Arī pēc E. Levinas (Левина, 1967) domām, starp biežāk sastopamajiem runas traucējumiem, var izdalīt fonētiski – fonemātiskos traucējumus.

Balstoties uz dažu autoru I. Udaļcovas, D. Dzinteres, I. Stangaines un R. Kaņepējas teorētiskām atziņām, ka didaktisko rotaļu uzdevums ir apkopot, vispārināt un sagrupēt iespaidus, precizēt priekšstatus, mācīt saklausīt prasīto, koncentrēties, mudināja darba autori noteikt temata izvēli **“Didaktisko rotaļu izmantošana vārdu krājuma precizēšanai vecākā pirmsskolas vecuma bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem”**, jo uzskata, ka izmantojot didaktiskās rotaļas, fonētiski–fonemātisko traucējumu korekcijas procesā korekcijas darbs ir daudzsološāks.

Pētījuma objekts – vārdu krājuma precizēšana

Pētījuma priekšmets – didaktisko rotaļu izmantošana vārdu krājuma precizēšanai

Pētījuma mērķis – teorētiski izziņāt un praktiski vērtēt vecākās pirmsskolas vecuma bērnu ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem vārdu krājuma precizēšanas iespējas didaktiskajās rotaļās.

Hipotēze: vārdu krājums didaktiskajās rotaļās tiks precizēts, ja logopēds

- ievēros bērnu individuālās vajadzības – fizioloģiskās, sociālās;
- izziņās vārdu krājuma īpatnības;
- izvērtēs un izstrādās didaktiskās rotaļas atbilstoši bērna runas attīstības traucējumiem.

Pētījuma uzdevumi:

1. Apkopot zinātnisko literatūru par pētāmo problēmu;

2. Izpētīt un analizēt teorētisko literatūru par rotaļu kā pamata mācību metodi vārdu krājuma precizēšanai vecākās pirmsskolas vecuma bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem;
3. Pētīt didaktisko rotaļu attīstošās darbības vārdu krājuma precizēšanai vecākā pirmsskolas vecuma bērniem.
4. Iegūtos datus apstrādāt un analizēt un ieteikumus izveidot.

Pētījuma metodes:

Teorētiskā:

- zinātniskās literatūras analīze,

Empīriskās:

- bērnu pedagoģiskā novērošana
- bērnu runas logopēdiskā izpēte,
- pētījumā iegūto datu matemātiskā apstrāde.

Pētījuma bāze – Priekuļa novada “X” pirmsskolas izglītības iestādes, vecākā grupa, kur ir 15 bērni, no tiem 6 bērni ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem.

Pētījuma norises laiks – pētījums notiek laika posmā no 2019. gada septembra līdz 2020. gada 13. martam.

1. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu vispārējās attīstības likumsakarības

Ir svarīgi laicīgi izprast vecumposmu atšķirības un zināt, kas ir pats būtiskākais bērna attīstībā katrā no tiem, jo ikviena bērna attīstība norisinās atšķirīgi, reizēm ātrāk, reizēm lēnāk, reizēm negaidīti pēkšņi.

Vecumposmu attīstības secība ir negrozāma, tās gaitu nav iespējams paātrināt. Vecākiem būtu jāņem vērā, ka tieši ģimenei ir svarīga loma bērna turpmākajā attīstībā. Tas, ko bērni ikdienā iemācīsies no saviem vecākiem un ģimenes, veidos pamatu visai viņu turpmākajai dzīvei.

Cilvēka organisms atšķiras gan pēc fiziskiem apmēriem, gan pēc uzbūves, gan ar noteiktām psihes iespējām. Bērna attīstības periods no 3 līdz 6-7 gadiem ir pirmsskolas vecums. Šajos gados pilnveidojas psihe, intelekts un kustību iemaņas

Viens no svarīgākajiem komponentiem bērna psihofiziskajā attīstībā un faktoriem, kas nosaka gatavību skolai, ir runas attīstības līmenis. Ja runas attīstība kaut kādā veidā ir aizkavējusies vai traucēta, skolēnam var rasties nepārvaramas grūtības mācību procesā (Tūbele, 2019).

Pirmsskolas vecums ir ļoti svarīgs laiks bērna personības attīstībā, jo notiek būtiskas izmaiņas gan bērna fiziskajā ķermenī, gan prāta un jūtu pasaulē. Bērnu attīstībā ir kopējas tendences, bet katram bērnam ir savs individuāls attīstības temps, kas atkarīgs gan no ģenētiskiem un funkcionālās attīstības faktoriem, gan vides, gan sociālās pieredzes (VISC, 2011).

Savukārt V. Baha akcentē uz to, ka pirmsskolas periods ir tas laika posms, kurā veidojas saskarsmes pieredze, tas ir laika periods, kurā vieglāk apgūt nepieciešamās zināšanas un praktiskās iemaņas šajā jomā (Baha, 2008).

Nevar nepiekrīst arī krievu zinātniekiem V. Balobanovai, L. Bogdanovai un L. Venediktovai, ka pirmsskolas vecums ir viens no svarīgākajiem posmiem bērna dzīvē, jo autori raksta, ka bez pilnvērtīgi izdzīvotas bērnības visa turpmākā bērna dzīve nebūs pilnvērtīga. Psihiskās, personīgās un fiziskās attīstības ārkārtīgi ātrais temps šajā periodā ļauj bērnam izteikti īsā laikā mērot ceļu no bezpalīdzīgas būtnes līdz cilvēkam, kuram ir visi cilvēciskās kultūras pamatsākumi (Балобанова, Богданова, Венедиктова, 2001). Bērns šo dzīves posmu nemēro viens, līdzās viņam atrodas pieaugušie – vecāki, vecvecāki, vienaudži un pedagogi. Gribu pilnīgi piekrist šiem autoriem un viņu teiktajam, jo uzskatu, ka bērni ir atspulgs saviem vecākiem. Kā vecāki runās ar bērniem, tā bērni runās ar vecākiem. Bērns novēro pieaugušo uzvedību un savstarpējās attiecības, respektīvi, viņiem piemīt tieksme atdarināt. Bērns atdarina

ne tikai redzēto, dzirdēto, bet arī sev tuvu cilvēku uzvedību, domāšanas veidu. Tātad galvenā loma bērna attīstīšanā un audzināšanā ir ģimenei.

Toties D. Lieģeniece un J. Nazarova savā grāmatā par pirmsskolas vecuma periodu raksta, ka pirmsskolas vecuma bērnu atmiņa attīstās no netīšās uz tīšo. Galvenais atmiņas veids ir tēlainā atmiņa. Tās attīstība un pārveide ir saistīta ar izmaiņām, kas notiek dažādās bērna psihiskās dzīves sfērās, galvenokārt izziņas procesos-uztverē un domāšanā. Bērni šajā periodā labāk atpazīst un izdala vairāk tās priekšmeta pazīmes, kas ir spilgtākas un uzkrītošākas, nepamanot citas, kas dažkārt ir pat svarīgākas. Tāpēc priekšstati, kas veido atmiņas galveno saturu nereti ir fragmentāri. Iegaumēšana un reproducēšana notiek ātri, bet ne sistemātiski (Lieģeniece, Nazarova, 1999, 16).

S. Tūbele, analizējot Lieģenieces un D. Dzinteres pētījumus par bērnu vispārējo attīstību, skaidro, ka pēc jaunākajām konceptuālajām atziņām bērns ir jāsaskata veselumā, jo tikai ņemot vērā bērna unikalitāti, viņa attīstības tempu, darbības stilu, individuālās īpatnības, veidosies savdabīga, vērtīga personība – mūsu nākotne (Tūbele, 2019, 7).

Pirmsskolas bērnības pamatīpašība, no L. Vigotska uzskatiem redzams, ka tieši šajā vecumā tiek ielikta jauna psihisko funkciju sistēma, kuras pamatā ir **atmiņa**. Atmiņai lielākoties ir reflektorisks raksturs, tomēr, tuvojoties nosacītai bērnības izskaņai, kad bērnam ir bijusi iespēja rotaļāties, bērnam rodas brīvas, iepriekšnodomātas atmiņas (Выготский, 1983).

Pirmsskolas vecumposmā **atmiņa** kļūst par dominējošo psihisko funkciju. Bērni spēj apbrīnojami viegli atcerēties daudzveidīgu materiālu. Tomēr šajā vecumposmā atmiņai ir netīšs raksturs–bērnam nav mērķa kaut ko iegaumēt, neskatoties uz to, interesanti notikumi, darbības un tēli viegli paliek bērna atmiņā. Tāpat tiek iegaumēts arī verbāls materiāls, ja tas rada emocionālu reakciju bērnam. Bērni labi atceras dzejoļus, pasakas, stāstus, dialogus no filmām. Visā pirmsskolas vecumposma gaitā paaugstinās netīšās iegaumēšanas efektivitāte.

Autors E. Burmans apgalvo, ka pēc 4 gadu vecuma pakāpeniski sāk attīstīties tīšā atmiņa. Raksturīgi, ka šāda mērķtiecīga iegaumēšana izpaužas tikai epizodiski. Tā parādās tad, kad bērns ir iesaistīts rotaļu darbībai nepieciešamās informācijas iegaumēšanā, kā arī pieaugušo izvirzītajos uzdevumos, kas vērsti uz bērna sagatavošanu skolai (Burmans, 2008).

Pirmsskolas vecuma bērni galvenokārt izmanto atkārtošānu, kā arī spēju atrast līdzīgo un atšķirīgo.

Šinā laika posmā notiek arī atmiņas veidu – *tēlainās, kustību, verbālās* – attīstība (dzirdes, redzes, kustību). Pirmsskolas vecumā liela nozīme ir kustības atmiņas attīstībai – staigāšanai pa baļķi, braukšanai ar riteni, slidošanai un pašapkalpošanās kustībām – mazgāšanās, matu sukāšana, pogu aizpogāšana, kā arī darbībām kas saistītas ar sīko pirkstu muskulatūru – līmēšana, griešana, rakstīšana. Verbālo atmiņu raksturo jaunu jēdzienu apguve.

Jēdzienu sistēmas izmaiņas notiek lielāko tiesu 3 virzienos:

- Jēdziena saturs sāk līdzināties tam, ko ar vārdu domājuši pieaugušie;
- Pieaug jēdziena sasaiste ar loģiku, prātu;
- Sāk aprakstīt vienus jēdzienus, izmantojot citus.

Turpmāk diplomdarbā darba autore slīprakstā norādīs attīstības likumsakarības veselumā.

Lubļinska A. atmiņu skaidro ar to, ka atmiņas funkciju veido tāds īstenības atspoguļojums, kad cilvēks agrāk uztverto saglabā un pēc tam atveido (Lubļinska, 1979,).

Citiem vārdiem sakot, atmiņai cilvēka dzīvē ir ļoti svarīga loma, jo ar tās palīdzību cilvēks uzkrāj zināšanas un var tās izmantot pēc vajadzības (Vorobjovs, 1996, 75).

Tātad atmiņa ir psihisks process, kurā cilvēks iegaumē, reproducē un aizmirst domas, tēlus, kustības, t.i., pieredzi. Atmiņas pamatprocess, uz kura pamata noris cilvēka pieredzes uzkrāšana, jauno zināšanu saistīšana ar esošajām. Iegaumēšana var būt īslaicīga, ilgstoša, netīša un tīša (Vorobjovs, 1996, 82). Vēl A. Vorobjovs ir izpētījis, ka pastāv arī individuālās atšķirības, ar kurām vienu cilvēku atmiņa atšķiras no citu cilvēku atmiņas. Atmiņas individuālās atšķirības var izpausties kā cilvēka dažādu atmiņas veidu attiecības, kad dominē kāds no atmiņas veidiem (redzes, dzirdes, vārdiski loģiskais utt.) (Vorobjovs, 1996).

Darba autore secina, ka atkarībā no tā, kā attīstīta atmiņa, var vērot arī zināmas izmaiņas, kas notiek visā personības struktūrā. Atmiņas vispārējās likumsakarības un individuālās atšķirības ir atkarīgas kā no cilvēka iedzimtajām īpatnībām, tā arī cilvēka mnemiskās darbības. Tādēļ, zinot savas individuālās īpatnības un atmiņas procesu vispārējās likumsakarības, atmiņu var attīstīt.

Nemot vērā iepriekš teikto un atsaucoties uz ekspertiem Z. Anspoka, E. Černoka, A. Lanka, ir jāuzsver, ka pirmsskolas periods (4–7 gadi) bērna personības attīstībā ir pats nozīmīgākais, jo šajā periodā turpinās visu bērnu orgānu attīstība. Kustību koordinācija ir pilnveidojusies, plaukstas muskuļu attīstība un koordinācija ļauj pareizi turēt zīmuli, sasiet mezglu un veikt citas darbības. Turpinās bērna nervu sistēmas attīstība 5–6 gadu vecumā bērns pareizi izrunā visas skaņas. Šajā laikā attīstās viņa runa, strauji pieaug vārdu krājums. Bērns intensīvi apgūst runas gramatiskās formas un jaunus, abstraktus jēdzienus. Notiek strauja intelektuālā attīstība, attīstās bērna domāšana, iztēle. Bērna interese virzīta uz cilvēku attiecību, lietu un parādību izzināšanu, tādējādi attīstot arī savus izzināšanas procesus (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmas īstenošanai, 2016, 4).

Arī autors T. Tkačenko akcentē bērna pāreju uz nākamo, ļoti svarīgo posmu viņa dzīvē - skolas gaitu uzsākšanu. Autors uzsver, ka ļoti svarīga nozīme ir darbā ar 5 – 7 gadīgu bērnu sagatavošanu skolai. Ir divi aspekti uz kuriem jāvērs uzmanība, tie ir:

- *pirmkārt*, turpinās mērķtiecīga bērna personības un izzinošo psihisko procesu attīstība, kas veido pamatu tam, cik veiksmīgi bērns spēs apgūt nākotnē mācību programmu;
- *otrkārt*, pilnveidojas sākumskolai nepieciešamās prasmes un iemaņas - rakstīšana, lasīšana, matemātiskās prasmes (Ткаченко, 1997).

Kā uzskata I. Lūse, I. Miltiņa, S. Tūbele, bērna attīstība ir secīgas, neatgriezeniskas, likumsakarīgas un kvalitatīvas pārmaiņas cilvēka dzīves un garīgo procesu norisē (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 19).

V. Rūķe – Draviņa uzsver, ka vecākajā pirmsskolas vecumā bērni ir spējīgi izmantot valodu ne tikai savu darbību komentēšanai, bet arī jau pasaules atklāsmē un izpratnes veidošanai (Rūķe – Draviņa, 1992, 389).

5-6 gadu vecumā **fiziskajai attīstībai ir** īpaša vieta bērna psiholoģiskajā un sociālajā attīstībā. No A. Šteinberga viedokļa šajā vecumā bērnam jāprot izpildīt kontrolējamas, mērķtiecīgas kustības: skriet, lēkt, lēkāt uz vienas kājas, pie tam šīs darbības tiek veiktas gandrīz bez mehāniskām kļūdām. Sīkmotorika šajā vecumā ir saistīta ar intelektuālo attīstību (Šteinberga, 2013, 106). Vēl A. Šteinberga savā grāmatā norāda, ka parasti bērns nepieciešamās sīkmotorikas prasmes ir apguvis līdz 6-7 gadu vecumam, lai varētu rakstīt, tomēr var būt arī situācijas, ka pilnīgi normāls bērns līdz pat 8 gadu vecumam nevar uzzīmēt rombu vai apgūt dažas nepieciešamās rakstīšanas prasmes (Šteinberga, 2013).

Vajadzība kustēties bērnam ir iedzimta. Fiziskā aktivitāte ir saistīta ar motoro iemaņu attīstību. Savukārt, motoro iemaņu attīstība ir saistīta ar nervu, balsta un kustību, elpošanas un sensoro orgānu sistēmu attīstību un nenoliedzami, ar vēlmi darboties. Bērniem centrālā nervu sistēma ir pietiekami elastīga – tā palīdz pielāgoties videi un apgūt jaunas kustības. Jo vairāk bērns kustas, jo kvalitatīvāk pilnveidojas motorās iemaņas, uzlabojas bērna fiziskā attīstība un veselība. Bērna organisms nepārtraukti attīstās un veidojas atbilstīgi katram vecuma posmam – organisms nostiprinās un nobriest, attīstās muskulatūra un turpinās skeleta veidošanās. Pilnveidojas kustību koordinācija, bērns iepazīst savu ķermeni, savu fizisko „ES” (Pučure, 2003).

*Pirmsskolas izglītības satura apguves plānotie rezultāti **fiziskajā attīstībā** (vadlīniju 12. punkts):*

1. *Izpilda pamatkustības un orientējas telpā;*
2. *Notur līdzsvaru;*
3. *Ir attīstīta roku sīkā muskulatūra, mērķtiecīgi veic darbības ar sīkiem priekšmetiem;*
4. *Sev un apkārtējiem drošā veidā un tvērienā tur un lieto rakstāmpiederumus un darbarīkus;*
5. *Darbojas noteikta laukuma robežās;*

6. Ir pozitīva attieksme pret fiziskām aktivitātēm. Bērna fiziskās attīstības galvenie radītāji ir vispārējais veselības stāvoklis, stāja, koordinācija, spēja noturēt līdzsvaru un pamatkustību izpilde.

Darba autore nevar nepiekrīst apkopotā vairāku pedagogu un psihologu atzinumos, ka pirmsskolas vecuma bērnu fiziskās audzināšanas mērķis ir – vesels, fiziski attīstīts un emocionāli, intelektuāli aktīvs bērns (Pučure, 2003).

Nevar nepiekrīst arī autora R. Geske atziņai, kura bērna fizisko attīstību raksturo no bioloģiskā aspekta. Viņa norāda, ka bērna attīstība ietver gan fizisko, gan garīgo attīstību un uzsver, ka abas šīs daļas ir nesaraujami saistītas (Geske, 2005).

Fiziskās aktivitātes ir nepieciešamas labai pašsajūtai, veselības saglabāšanai, un tās pozitīvi ietekmē mācīšanos. Pat visvienkāršākajām kustībām ir pozitīva ietekme uz organismu fiziskā un garīgā līmenī, tās labvēlīgi ietekmē visas organisma funkcijas, palīdz bērnam iepazīties un aktīvi uztvert apkārtējo pasauli, tā raksta Jansone R., Bula-Biteniece, I., Kalniņa, L., Tripāne, T. (Jansone, Bula-Biteniece, Kalniņa, Tripāne, 2011).

V. Jonīte uzsver uz to, ka pirmsskolas vecuma bērnam kustība ir līdzeklis kā izzināt pasauli, un, jo precīzākas, koordinētākas būs bērna kustības, jo kvalitatīvāka būs bērna iepazīšanās ar apkārtējo pasauli. Bērni mācās no aktivitātes un, jo vairāk viņi trenē kādu kustību, jo labāk tā izdodas. Vislabākais vingrinājums bērnam, protams, ir katru dienu kustēties, vislabāk, ja tas būtu ārā – svaigā gaisā. Šajā vecumā bērniem ir ļoti liels gandarījums par savu spēju nemitīgi apgūt kādu jaunu prasmi un tas ceļ viņa pašapziņu, kas ir pamats visa jaunā apgūšanā (Jonīte, 1997, 9).

Delnu un pirkstu kustības ir tik cieši saistītas ar balss veidotāj aparāta kustībām, ka pastāv visas iespējas to uzskatīt par papildus runas orgānu, uzsver J. Puškarevs un A. Golubeva M. Koļcovas pētījumā par kustību aktivitāti un bērna smadzeņu attīstību (Puškarevs, Golubeva, 1999, 93).

Bērns aktīvi lieto vārdus (dārzeņi, augļi, dzīvnieki utt.), spēj nosaukt plašu priekšmetu klāstu un apkārtnes reālos notikumus. Vārdi tiek pareizi izrunāti, un teikumos netrūkst vārdu, izņemot grūtus un nezināmus vārdus. Bērns ir apguvis visas dzimtās valodas skaņas un pareizi tās lieto (Elnebija, 1992, 40).

Arī autori Lieģeniece D. un Nazarova I. atzīst, ka šajā vecumā turpinās kvalitatīvas izmaiņas bērna valodā un domāšanā. Šīs izmaiņas nosaka apstākļi, ka bērns arvien labāk apgūst dzimto valodu un arvien biežāk patstāvīgi risina visdažādākos uzdevumus, kurus izvirza ikdienu (Lieģeniece, Nazarova, 1999, 44).

A. Ļubļinska uzsver to, ka vecākajā pirmsskolas vecumā turpinās arī runas attīstības process. Bērns apgūst sarunvalodas formas, kā arī mutvārdu runu:

- 6 - 7 gadu vecumā viņa runa jau ir labi attīstīta vecākajā pirmsskolas vecumā turpinās arī runas attīstības process. Bērns apgūst sarunvalodas formas, kā arī mutvārdu runu;
- bērni dzird sarežģītas instrukcijas un precīzi izpilda pieaugušā prasītās darbības. Arvien lielāku vietu bērna dzīvē ieņem pasakas, stāsti, dzejoļi. Runu bērni lieto visās savās darbībās. Klausoties citu cilvēku runu, stāstus un pasakas, vecākā pirmsskolas vecuma bērns sāk interesēties ne tikai par to saturu. Viņa uzmanību piesaista arī forma, kurā šis sacerējums izteikts.
- palielinās bērnu vārdu krājums. Runā izmanto ne tikai lietvārdu, bet arī daudz darbības vārdu, vietniekvārdu, savienotājevārdu, arī īpašības vārdu. Sarunvalodas apgūvē īpaša uzmanība veltāma tam, lai bērni tieši, precīzi un pareizi izrunātu vārdus.

Novērojama arī jaunu vārdu darināšana, kura dzimtajā valodā nemaz nav. Pirmsskolas vecuma bērni ir apbrīnojami jūtīgi pret vārdiem un it īpaši vārdu gramatisko formu. Būtiskas izmaiņas norisinās arī valodas gramatiskā veidojuma apgūvē. Tas, ka paplašinājusies bērna saskarsme ar pieaugušo, attīsta viņā prasmi izvēlēties vārdus un veidot teikumus, kurus viņa sarunu biedrs spēs pareizi saprast (Lubļinska, 1979).

Ē. Kalvāns valodas attīstību pirmsskolas vecumposmā raksturo ar to, ka šajā laikposmā beidzas sarežģītais un ilgstošais valodas apguves periods. Autors uzsvēra liek uz to, ka 7 gadu vecumā valoda kļūst par pārdomāšanas un saskarsmes līdzekli, kā arī par apzinātas izpētes objektu. Valodas izpētī veic pats bērns, mācoties lasīt un rakstīt (Kalvāns, 2018). Vēl par bērna vārda krājumu autors raksta to, ka tas, tomēr būtiski atšķiras dažādiem bērniem. Tātad to ietekmē:

- dzīves apstākļi,
- saskarsmes ar vecākiem.

1,5 gados bērns aptuveni izmanto 100 vārdus, 3 gadu vecumā –1000 –1100, 6 gadu vecumā –2500 –3000. Par uztveri autors raksta, ka uztvere šajā vecumposmā zaudē savu iepriekšējo afektīvo raksturu, tā kļūst apzināta, mērķtiecīga un analizējoša. Tiek diferencētas šādas uztveres darbības:

- novērojums,
- aplūkošana,
- meklēšana.

Liela loma uztveres attīstībā ir runai–bērns redz priekšmetu, nosauc to, sāk uzskaitīt atsevišķas priekšmeta īpašības. Tādā veidā ar runas palīdzību bērns labāk uztver priekšmetu īpašības un iegūst tās. Nosaucot priekšmetus, bērns savā apziņā atdala tos vienu no otra un

nosaka, kādas sakarības pastāv to starpā (mazāks –lielāks; vairāk –mazāk) (Burmans, 2008) raksta Ē. Kalvāns (Kalvāns, 2018).

Domāšanas attīstība ir saistīta ar cēloņu un seku sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm. Attīstās vairāki domāšanas veidi – *uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā, verbāli loģiskā*. Šajā vecumā bērns labāk saprot to, ko redz, nevis to, ko dzird. Pirmsskolas vecuma bērniem ir raksturīga uzskatāmi konkrēta domāšana. Ir arī tēlainā domāšana, jo šis ir vecums, kad ir ļoti liela iztēle. Ar iztēli un tēlaino domāšanu saistās arī fantazēšana. Tas ir kā aizsargmehānisms. Ar iztēli saistās arī zīmējumi. 3 – 4 gadu vecumā rodas galvkāji, ap 6 – 7 gadu vecumu zīmējumā parādās viss cilvēks ar drēbēm. Tomēr visvairāk zīmējumu bērns uzzīmē 4 – 5 gadu vecumā (ap 2000).

Krāsa zīmējumos saistās ar temperamenta tipu (holērikiem dominē sarkanā krāsa, flegmātiķi – zaļo, zīmējumi sīki, detalizēti, sangvīniķiem patīk dzeltenā krāsa, melanholiķiem zilā, zīmējumi maza izmēra, līnija smalka). Šinī periodā zīmējumos parādās princeses un spēkavīri – dzimumidentifikācija. Šajā vecumposmā uzskatāmi darbīgo domāšanu nomaina uzskatāmi tēlainā domāšana, bet vecumposma beigās sāk attīstīties vārdiski loģiskā domāšana. Tomēr pirmsskolas vecumposma gaitā dominējošā ir uzskatāmi tēlainā domāšana. Loģiskās operācijas tiek veiktas, kombinējot apziņā objektu tēlus bez dziļākas to iekšējo likumsakarību izpratnes. Piemēram, „...zvaigznes nekrīt tāpēc, ka tās ir maziņas un ļoti vieglas”, „...vējš pūš tāpēc, ka palīdz buru kuģiem un jahtām peldēt”(Flavel, 1963).

Sakarā ar to, ka domāšana ir cieši saistīta ar runu, bet runa var būt iekšējā un ārējā, tad arī domāšanas procesam ir divas puses – tas notiek uz iekšējās runas pamata un ārēji izpaužas ārējā runā. Domāšanu nosacīti iedala trīs veidos:

- 1. uzskatāmi darbīgā – domāšana raksturojas ar to, ka analītiski sintētiskā darbība tiek veikta ar pašiem priekšmetiem, t.i., tieši darbojoties ar tiem,*
- 2. uzskatāmi tēlainā – domāšana balstās uz atmiņas priekšmetiem un uztveres tēliem. Šai gadījumā analītiski sintētiskā darbība noris ar tēla palīdzību,*
- 3. abstrakti teorētiskā – domāšana ir analītiski sintētiska darbība nevis ar priekšmetiem vai to tēliem, bet jēdzieniem vai vārdiem, kas šos priekšmetus vai parādības apzīmē.*

Tātad darba autore izsecina, ka cilvēkiem var būt dažādas domāšanas veidu attiecības: var būt vairāk attīstīta uzskatāmi darbīgā, uzskatāmi tēlainā vai abstrakti teorētiskā domāšana. Vieni cilvēki labāk analizē, citi sintezē, vispārina.

A. Ļubļinska norāda, ka vecākajā pirmsskolas vecumā bērniem paplašinās **uzmanības** apjoms, kas izpaužas kā spēja uzmanību koncentrēt uz vairākiem objektiem pēc kārtas, katru no tiem uztverot pietiekami skaidri. Tomēr satura ziņā sarežģītu un mazatšķirīgu objektu

(piemēram, burtu un ciparu) atšķiršana var sagādāt grūtības (Lubļinska, 1979). Sešgadīgs bērns uzmanību spēj koncentrēt 12-20 sekundes, tā secina G. Svence (Svence, 1998).

Šajā periodā raksturīgi, ka bērnu uzmanību piesaista tikai pievilcīgi, interesi izraisošie objekti, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums. Ja 4 – 5 gadus vecam bērnam uzmanība ilgst 6 – 8 sekundes, tad 6 – 7 gadīgiem tā ilgst 12 – 20 sekundes. Taču uzmanība ir individuāli nosacīta, tā ir atkarīga no CNS darbības īpatnībām un arī no fiziskā un emocionālā stāvokļa.

A.A. Krilovs un S.A. Maničevs papildina iepriekš teikto - uzmanība *ir visu psihisko izziņas procesu pamats. Uzmanība raksturo cilvēka psihiskās darbības virzienu un koncentrēšanu, tā ietekmē visus pārējos psihiskos procesus un cilvēka darbību kopumā un, no cilvēka psihiskās organizācijas struktūras viedokļa, ir uzskatāma gan par psihisko procesu, gan par cilvēka apziņas stāvokli, gan par personības īpašību* (Крылов и Маничев 2000). **Uzmanība ir īpašs apziņas stāvoklis, kas novirza un koncentrē cilvēka izziņāšanas procesus uz pētāmajiem objektiem un parādībām realitātes pilnīgākai un precīzākai atspoguļošanai. Kaut gan uzmanība nav patstāvīgs izziņāšanas process un kā atsevišķa psihiskā parādība neeksistē, tai ir būtiska loma kognitīvo procesu norisē, jo uzmanība ir saistīta ar visiem sensoriem un intelektuālajiem procesiem, īpaši tas ir attiecināms uz uztveri un sajūtām** (Сорокин 2005).

P. Nemovs raksta, ka cilvēka uzmanībai piemīt pieci galvenie raksturlielumi: noturība, koncentrēšanās, pārslēgšanās, sadalījums un apjoms. Uzmanības noturība raksturo spēju ilgstoši saglabāt uzmanību uz konkrētā objekta, nenovēršoties no tā un nesamazinot uzmanības daudzumu (Немов, 2000). Šis rādītājs ir atkarīgs no individuālām fizioloģiskām īpatnībām, konkrētā momenta psihiskā un fiziskā stāvokļa, motivācijas, ārējiem traucēkļiem utt. Noturība ir tieši atkarīga arī no intereses pret objektu – jo mazāka ir interese, jo grūtāk ir noturēt uzmanību. Savukārt uzmanības koncentrēšana rāda, cik stipri cilvēka uzmanība ir piesaistīta konkrētajam objektam. Jo lielāka ir koncentrēšanās, jo vairāk tiek ignorēti visi pārējie objekti. Zinot katram vecumam raksturīgākās attīstības īpatnības, ir iespējams katram bērnam atrast atbilstīgo pieeju strādājot ar viņu.

D. Lieģeniece piedāvā A. Valona izvirzīto hipotēzi, ka 3-6 gadu vecumā bērna pieķeršanās pieaugušajam ir nepieciešama viņa personības attīstībai (Lieģeniece, 1992,25).

Lai spētu orientēties cilvēka dzīves laikā notiekošajos psihiskajos, fiziskajos un sociālajos procesos, to cēloņos un sekās, kā arī prognozēt to ietekmi uz personības attīstību, ir jāņem vērā cilvēka dzīves attīstības vajadzības.

A. Šteinberga savā grāmatā “Pedagoģiskā psiholoģija” piedāvā Ž. Piažē intelektuālajā attīstībā saskatītās galvenās četras attīstības stadijas: somomotoro, pirmsoperāciju, konkrēto operāciju un formāli loģisko operāciju stadiju. Somomotoras stadijas laikā bērns iemācās lietot savas sensorās un motorās spējas. Viņš aptausta, kliez, skatās, rauj.

Pirmsoperāciju stadijas nākamajā – intuitīvajā fāzē, kas aptver vecumu no 4-7 gadiem, valoda kļūst aizvien nozīmīgāka, arvien pieaug pastiprinājuma loma. Šajā fāzē:

- bērni kļūst spējīgi veidot priekšmetu grupas vai kategorijas, bet ne vienmēr viņi to apzinās;
- kļūst spējīgi saprast loģiskas sakarības ar pieaugušo sarežģītības pakāpi;
- kļūst spējīgi darboties ar skaitļa jēdzienu;
- sāk apgūt nezūdamības principu, tas nozīmē, ka tiek apjēgts, ka kāds lielums paliek nemainīgs neatkarīgi no formas (Šteinberga, 2013,29 -30).

Apkopojot šajā nodaļā teorētisko materiālu darba autore secina, ka pirmsskolas periods bērna personības attīstībā ir pats nozīmīgākais. Šajā periodā turpinās visu bērna orgānu attīstība. Kustību koordinācija ir pilnveidojusies, plaukstu muskuļu attīstība un koordinācija ļauj pareizi turēt zīmuli, sasiet mezglu un veikt citas precīzas darbības. Turpinās bērna nervu sistēmas attīstība. 5–6 gadu vecumā bērns pareizi izrunā visas skaņas. Šajā laikā attīstās viņa runa, strauji pieaug vārdu krājums. Bērns intensīvi apgūst runas gramatiskās formas un jaunus, abstraktus jēdzienus. Notiek strauja intelektuālā attīstība, attīstās bērna domāšana, iztēle. Bērna interese virzīta uz cilvēku attiecību, lietu un parādību izzināšanu, tādejādi attīstot arī savus izziņas procesus. Vecākās grupas pirmsskolēns ir apguvis pamata prasmes un tās pilnveidojis tiktāl, lai varētu uzsākt mācības skolā. Par to, kas reizēm traucē runas attīstību un kādi ir runas attīstības veidi darba autore raksturo nākamā nodaļā.

2. Fonemātiskās uztveres būtība, tās ietekmējošie faktori

2.1. Fonētiski fonemātisko traucējumu jēdziens

Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīcā termins **fonemātiskie traucējumi** tiek skaidrots balsīgo, nebalsīgo līdzskaņu (p – b, t – d, k – g u.c.), arī, īso patskaņu (a – ā u.c.) izlaidumi, jaukšana vai aizstāšana rakstrunā un/vai lasīšanā (Lūse, Miltiņa, Tūbele 2012).

Kā akcentē I. Miltiņa bērni ar fonemātiskiem traucējumiem nespēj atšķirt dažādas valodas skaņas, īpaši skaņas, kas pēc akustiskām iezīmēm un artikulācijas ir ļoti tuvas: garos un īsos patskaņus, balsīgos un nebalsīgos līdzskaņus, cietos un mīkstos līdzskaņus, svelpeņus un šņāceņus. Fonemātisko traucējumu gadījumā ir novirzes runas dzirdes analizatora centrālajā daļā, kas izskaidro bērna grūtības sadzirdēt atšķirības pēc artikulācijas un skanējuma līdzīgas skaņas. I. Miltiņa uzsver uz to, ka tiek skarta valodas sistēma (Miltiņa, 2005).

Fonemātiskā uztvere L. Spirovas pētījumos tiek raksturota kā spēja atšķirt uztveramās runas skaņas. Pat nelieli fonemātiskās uztveres traucējumi var radīt lasīšanas un rakstīšanas procesa apguves grūtības (Спирова, 1980).

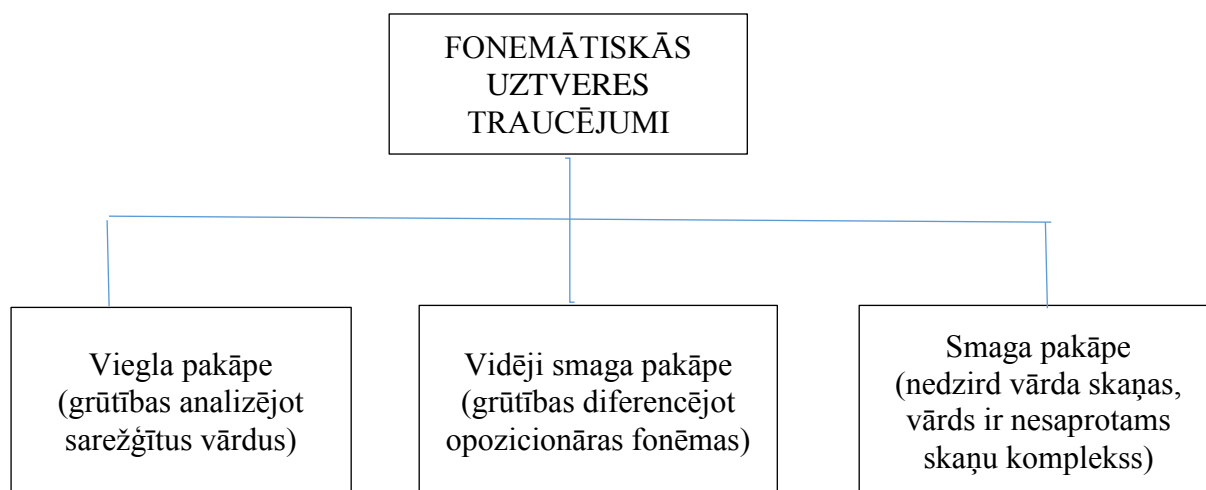
S. Liepiņa par **fonemātisko uztveri** raksta, ka tie ir tādi traucējumi, kuru ietekmē bērni nespēj veikt skaņu analīzi, nespēj atveidot precīzu vārdu skaņu sastāvu ar to saistītas grūtības vārda sastāva un nozīmes uztverē, dažkārt viņi nespēj saklausīt līdzīgas skaņas, tāpēc rodas situācija, kad bērns vairākas skaņas attiecina uz vienu burtu un vienu un to pašu burtu lasa gan tā, gan citādi (Liepiņa, 2003).

L. Volkova un G. Čirkina atsevišķi izdala **fonemātisko uztveri**, raksturojot to kā īpašu prāta darbību fonēmu diferencēšanā un vārda skaņu struktūras analīzē, un fonemātisko dzirdi, ko skaidro kā smalki diferencētu dzirdi, kas spēj atšķirt un pazīt vārda skanējumu veidošanās fonēmas (Волкова, 2006; Чиркина, 2002).

Balstoties uz autoru I. Genne un I. Kaderavekas gūtajām atziņām – no **fonemātiskās uztveres** attīstības pakāpes atkarīga bērna spēja lasīt un rakstīt pareizi (Gene, 1995; Kaderovek, 2011). **Fonemātiskās uztveres** traucējumi bieži vērojami bērniem, kuriem ir izrunas traucējumi, taču tie iespējami arī bērniem, kuriem izrunas jomā traucējumu nav (Kaderovek, 2001).

Fonemātiskās uztveres traucējumi var būt:

- vieglas,
- vidēji smagas,
- smagas pakāpes, (sk. 1. attēlu)

1. attēls *Fonemātiskās uztveres traucējumu smaguma pakāpes*

Tātad ir atšķirības starp dažādām fonemātiskās uztveres smaguma pakāpēm, kas norāda galveno koriģējoši attīstošās darbības saturu. Vai ir nepieciešams tikai diferencēt nepareizi izrunātās un izrunā jautās skaņas, iepriekš tās iemācot, vai arī jāstrādā ar visiem fonemātiskajiem procesiem, veicot sistemātisku un secīgu koriģējoši attīstošo darbību (Tūbele, 2019).

Fonemātiskā dzirde ir prasme atšķirt visas dzimtās valodas skaņas, pēc skanējuma līdzīgu vārda jēgu un nozīmi. Runas dzirdei ir izšķiroša nozīme valodas skaņu jomas apgūvē un diferencēšanā; runas dzirde attīstās pakāpeniski: bērnam veidojas precīzi, diferencēti vārdi un atsevišķu skaņu akustiskie un artikulācijas tēli; ja runas dzirdes attīstība aizkavējas (pēc dzirdes nediferencē atsevišķas runas skaņas), novēro specifiskus izrunas traucējumus, rodas grūtības iemācīties rakstīt un lasīt, jo attīstīta runas dzirde ir šo prasmju apguves svarīgs priekšnoteikums (Lūse u.c., 2012).

Apgūstot lasīt un rakstītprasmi, bērnam būtu jāizveidojas jaunai uztveres pakāpei – fonemātiskai uztverei – prasmei atšķirt, kādas skaņas ir dzirdamas vārdā, noteikt to secību un skaitu. To pašu skaidro arī konsultējošā logopēde I. Bistrova, ka bērns ar vāju fonemātiskās dzirdes attīstību neatpazīst vienu vai otru akustisko īpašību jauktām un sarežģītām skaņām. Fonemātiskās dzirdes nepietiekamā attīstība ir līdzīgu skaņu jaukšana, kas rada neizpratni par vārda nozīmi. Tā var būt saistīta ar nepareiziem fonemātiskiem sakariem galvas smadzenēs, mēles un lūpu funkcionāliem kustību traucējumiem (Bistrova, 2018)

Visbiežāk fonemātiskās uztveres traucējumi ir pirmsskolas vecuma bērniem. Bērns nepareizi sadzird kādu skaņu, līdz ar to rodas problēmas ar vārdu izrunu un rakstību. Iemesli var būt dažādi:

- attīstības traucējumi bērnībā,
- problēmas nerisināšana laicīgi,
- daudzvalodība ģimenē un vārdu būtības neizpratne.

Logopēde skaidro, ka bērna valoda liecina par viņa domāšanas attīstību, tāpēc ļoti būtiska ir arī saskarsmē ar citiem cilvēkiem. **Fonemātiskā uztvere** izveidojas piecu gadu vecumā, kad artikulācijas muskulatūra ir pilnībā nostiprinājusies. Ja bērns pirmajā klasē jauc skaņas rakstīšanā, tam jāpievērš īpaša uzmanība un jāveic speciāli vingrinājumi skaņu diferencēšanā, norāda logopēde (Bistrova, 2018).

Fonemātiskā uztvere ietver sevī gan **fonemātisko analīzi**, gan **fonemātisko sintēzi**. **Fonemātiskā analīze** ir spēja noteikt, no kurām skaņām sastāv vārds, kādā secībā skaņas ir sakārtotas un spēja noteikt fonēmu vārda atšķiršanas funkcijas, izprast attiecīgās valodas pamata fonemātiskos pretstatus (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012).

Intelektuālās audzināšanas procesā, galvenais, kas attīstās ir uztvere, domāšana, atmiņa un zinātkāre. Svarīgi ir, ne tikai, mācēt novērot, saskatīt, iepazīt, bet apgūt arī vis vienkāršākās prāta darbības, māku analizēt, salīdzināt un vispārināt to, kas ir uztverts un iepazīts (Kalniņa, Skrube, 1983, 116).

Fonemātiskā sintēze ir prasme veikt attiecīgu prāta darbību, savienojot atsevišķas daļas vienotā veselumā (skaņas zilbēs, zilbes vārdos utt.) un pēc tam šo veselumu (piemēram, vārdu) domās atpazīt (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012), to mēdz dēvēt par atkodēšanu.

Fonemātiskā analīze var būt: vienkārša – spēja atšķirt skaņu vārdā, kas pirmsskolas vecuma bērnam veidojas spontāni; sarežģīta – grūtāk ir noteikt pirmo un pēdējo skaņu vārdā; vissarežģītākā ir skaņu secības, to skaita un atrašanās vietas noteikšana vārdā (pirms vai pēc kuras skaņas); šādi fonemātisko analīzi bērni apgūst, tikai speciāli mācoties raksta J. Lūse (Lūse u.c., 2012).

Ir izstrādāti fonemātiskās uztveres izpētes kritēriji un rādītāji (sk. 1. tabulu).

1. tabula

Fonemātiskās uztveres izpētes kritēriji un rādītāji (Tūbele, Vilka, 2016)

Kritērijs	Rādītāji	Uzdevumi to veikšanai	Izvērtēšana
Fonemātiskie priekšstati	Vārdu saklausīšana citu vārdu rindā	Kad sadzirdēsi vārdu “suns”, sasiit plaukstas: kaķis, zivs, māja, suns, veste, aķis, suns...	Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā

	Skaņas saklausīšana citu skaņu rindā	Kad dzirdēsi skaņu S, sasit plaukstas: A, E, Č, R, S, Z, K, T, S,....	uzdevuma izpildi: 1 balle – bērns uzdevumu nevar paveikt; 2 balles – uzdevumu paveic ar palīdzību; 3 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība; 4 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.
	Zilbju rindu atkārtošana	ma-mā-ma mā-ma-mā ma-mā-ma mā-ma-mā-ma pa-ta-ka	
	Nosaukt vārdu ar noteiktu skaņu	Nosauc vārdus, kas sākas ar skaņu M, piemēram, MĀJA Nosauc vārdus, kas sākas ar skaņu S; K; T; U	
	Akustiski līdzīgi skanošu vārdu atšķiršana	Ar ko atšķiras vārdi ZĪLE – VĪLE; PĪLE – PILE; TRAUKI - DRAUGI	
Fonemātiskā analīze	Pirmās skaņas noteikšana	Ar kādu skaņu sākas vārds LELLE. MĀJA, GRĀMATA utt.	
	Pēdējās skaņas notiekšana	Ar kādu skaņu beidzas vārds RATI, MĀJA, SAULE utt.	
	Vārda nosaukšana pa skaņām	Nosauc vārdu pa skaņām, piemēram, MĀJA – M-Ā-J-A; SĒTA, ROKA, LAPSA utt.	
	Skaņas vietas noteikšana vārdā	Vārda MĀJA – kura pēc kārtas ir skaņa J? Te var izmantot arī attēlus grupēšanai – skaņas S vārda sākumā, vidū vai beigās: SOLI, SEGA, LAPSA, LĀCIS, KASTE u.c.	

	Skaņu skaita noteikšana vārdā	Cik skaņu ir vārdā? Piemēram, MĀJA – četras; PUTNS, GRĀMATA, ZEMENE u.c.	
Fonemātiskā sintēze	Skaņu sapludināšana zilbē (atvērtās zilbes)	Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk: piemēram, M+A = MA, K+E = KE utt.	Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi: 1 balle – bērns uzdevumu nevar paveikt; 2 balles – uzdevumu paveic ar palīdzību; 3 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība; 4 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.
	Skaņu sapludināšana zilbē (slēgtās zilbes)	Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk: A+L = AL I+L = IL utt.	
	Skaņu sapludināšana zilbē (ar līdzskaņu sakopojumiem)	Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk: KR+A = KRA, A+ST = AST utt.	
	Zilbju sapludināšana vārdā (divzilbīgi vārdi ar atvērtām zilbēm)	Klausies zilbes un pasaki, kāds vārds sanāk: LA+PA = LAPA, SĒ+NE = SĒNE, KRĀ+SA = KRĀSA utt.	
	Zilbju sapludināšana vārdā (divzilbīgi vārdi ar slēgtām zilbēm)	Klausies skaņas un pasaki, kāds vārds sanāk: AL + NIS = ALNIS, IR+SIS = IRSIS, utt.	
	Zilbju sapludināšana vārdā (trīszilbīgi vārdi)	Klausies zilbes un pasaki, kāds vārds sanāk: KA+BA+TA = KABATA, GRĀ+MA+TA = GRĀMATA utt.	

Tātad, lai izvērtētu bērnu/skolēnu fonemātiskās uztveres stāvokli un noteiktu arī nepietiekamības smaguma pakāpi, var izmantot šādu tabulu, kas ļaus izvēlēties koriģējoši attīstošās darbības paņēmienus. Darba autore, rakstot empīrisko daļu, izmanto šo tabulu, lai izvērtētu bērna runas precizējumus.

Apkopojot informāciju par fonētiski fonemātiskiem traucējumiem darba autore secina, ka svarīgi ir gan tas, kā bērns runā, dzied, atstāsta, kādā valodā viņš to dara un kāda ir viņa attieksme pret runāto, tas vai bērns spēj saskaņot skaisto, ne tikai apkārtne un darbībā, kuras

grib raksturot ar vārdiem, bet arī vārdos, ar kuriem raksturo. Nākamā nodaļā vairāk tiks runāts par bērnu runas attīstību pirmsskolas vecumā.

2.2. Bērnu runas attīstība pirmsskolas vecumā

Cilvēks iemācās runāt tāpēc, ka viņa “Es” atrodas citu “Es” vidū. Ja bērns viens pats atrastos neapdzīvotā salā, viņš neiemācītos runāt. Mums izaug piena zobi un pastāvīgie zobi, mēs augam garumā – tās ir iedzimtas parādības. Zobi mums izaugtu arī vientuļajā salā, bet runu mēs varam apgūt, vienīgi pateicoties savam “Es”, kura dzīve rit starp cilvēkiem (Hadaņonoka, Hadaņonoka, Staļģe, Merirande, 1999, 25).

Tātad runa ir vēsturiski izveidojusies sazināšanās veids, kas tiek īstenots ar valodas palīdzību pēc valodas likumiem. Tajā pašā laikā dažādu faktoru ietekmē runa maina un pilnveido valodu (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012). Atsaucoties uz S. Tūbeles teikto, runu iespējams realizēt tikai sabiedrībā, kur runas procesā ar skaņu palīdzību materializējas un kļūst uztverama domāšana (Tūbele, 2002).

Autori E. Koemeds, L. Tamma, A. Elango, K. Indre uzsver to, ka runa ir sazināšanās process, kas realizējas ar valodas palīdzību. Runai cilvēka psihiskajā attīstībā ir ļoti liela nozīme, tā ir cieši saistīta ar visu cilvēka psihisko dzīvi, kura ietver domāšanu, iztēli, sajūtas un gribu (Koemetss, Tamma, Elango, Indre, 1984).

V. Rūķe – Draviņa uzsvērusi, ka mūža pirmie četri gadi ir visnozīmīgākais posms cilvēka valodas attīstībā, jo tad izveidojas indivīda pirmā valoda un priekšstats par valodas sistēmu vispār. Reizē ar bērna pirmo valodu attīstās un nostiprinās daudzi jēdzieni un uztvere par apkārtējo pasauli. Bērna valodas aktivizēšanā lieti noder tautas dziesmas un pirkstu rotaļas (Rūķe – Draviņa, 1982).

S. Tūbele atsaucoties uz Ļ. Vigotska uzskatiem, norāda, ka runas veidošanās procesā nozīmīgs ir katrs vecumposms ar saviem jaunveidojumiem, kas balstīti iepriekšējā posma sasniegumos un nosaka turpmāko attīstības virzību (Tūbele, 2015, 275).

Kā jau iepriekš darba autore minēja liela loma runas un valodas apguvē ir atdarināšanas spējām, kas parādās jau pirmajā dzīves gadā. Bērns runāt mācās atdarinot.

I. Miltiņa min to, ka bērnam 1-2 gadi ir ļoti svarīgs posms pilnvērtīgas runas apguvē. Par to, ka šis posms ir veiksmīgi noslēdzies, liecina:

- patvaļīgo artikulācijas kustību pakāpenisks pieaugums un runas dzirdes attīstība, kas ir fonēmu uztveršanas, diferencēšanas un izrunāšanas priekšnoteikums;
- īpašas semantiskās struktūras – runas intonācijas – ritma – vārda fonētiskā veidola veselums – pirmsākums vārda un tā nozīmes apguvei;

- runas darbības paplašināšanās komunikatīvo un izziņas mērķu sasniegšanai (Miltiņa, 2005, 35).

Autore L.S. Volkova atzīst, ka nozīmīgs posms bērna runas attīstībā ir pirmie dzīves gadi, kas veido pirmo kritisko periodu bērna runas attīstībā. Tiek likti pamati bērna komunikatīvajai uzvedībai, un runas stimulēšana šajā periodā ir saskarsmes vajadzība (Volkova, 2004). Arī R. Nemovs, atsaucoties uz Ļ. Vigotska teoriju, skaidro, ka ap **divu gadu** vecumu notiek nozīmīgs pagrieziens bērna runas attīstībā – saplūst domāšana un runa. Intensīvi pieaug vārdu krājums, bērnam aktīvi noskaidrojot apkārt esošo lietu un parādību nosaukumus (Немов, 2000). Bērns runāt mācās atdarinot. Milzīga loma ir bērna vistuvākajiem cilvēkiem, kas mazajam dāvā pirmo saskarsmes pieredzi un sarunājoties mudina ieklausīties un izprast runu (Lieģeniece, Nazarova, 1999).

Arī I. Miltiņa atzīmē, ka skaņu bērns apgūst atkārtoti, kas ir pirmo reizi lalināšanas un gugināšanas periodā (veidojas pirmsvalodas runa), otro reizi 1,3 – 1,5 gados patstāvīgas runas attīstības sākumposmā, kad bērns sāk izmantot tās valodas fonēmas (skaņas), kuras lieto mazā aprūpētāji (Miltiņa, 2005, 34). Atsaucoties uz S. Tūbeles pētījumiem, sasniedzot **divu gadu** vecumu, bērns apgūst valodas gramatikas pamatus, veidojas teikuma struktūra (Tūbele, 2015). Tādējādi divgadnieka runā jau ir aptuveni 100 vārdu, īpaši priekšmetu nosaukumi (Краиг, 2003). Teikumu uzbūve šajā vecumā var būt nepareiza. Arī vārdos bērni skaņas bieži vien mīkstina vai samaina (*kāja – tāja*) (Baumane, 1976).

Trīs gadi ir viens no trim kritiskajiem periodiem bērna runas attīstībā, jo tas iezīmē pirmsskolas perioda sākumu (Volkova, 2004). Šajā runas veidošanās posmā bērns iemācās pareizi lietot vārdus locījumos, veidot teikumus no vairākiem vārdiem, nodrošinot starp tiem saskaņojumu teikuma robežās. Pasīvā un aktīvā vārdu krājuma aspektā nenovēro būtiskas atšķirības (Немов, 2000). Strauji pieaug bērna vārdu krājums un pilnveidojas skaņu izruna, attīstās sarunu valodas iemaņas, domāšana, atmiņa. Šajā vecumā bērniem ir raksturīga līdzskaņu mīkstināšana (*tulpe, saule*), šņāceņu aizvietošana ar svelpeņiem (*sodien, cetri*), skaņu *r, l* neizrunāšana vai aizvietošana ar kādu citu skaņu (*Īga, japa*) (Baumane, 1976). Vārdu krājumā ir aptuveni 1200-1500 vārdu (Немов, 2000; Коломинский, Панько, 1988). Intensīvi attīstās saistītā runa (Miltiņa, 2005).

Četru gadu vecumā vairums bērnu runa ir pareiza. Tomēr dažreiz viņi skaņas izolēti gan izrunā pareizi, taču vārdos lieto dažādi: gan pareizi, gan nepareizi, piemēram, *šeit, masīna, sesi*. Skaņu *š, ž, č, dž* pareizu izrunu bērni parasti apgūst vecumā no 3 līdz 5 gadiem. Vārdu izruna ir precīza. Šajā vecumā bērns var pats pastāstīt par piedzīvoto, īsu pasaku (Baumane, 1976). Arī I. Gene atzīst, ka dažu skaņu jaukšana un aizvietošana šajā vecumā tiek uzskatīta par normu (Gene, 1995).

Atsaucoties uz autoru V. Kalniņas un Dz. Skrubes gūtajām atziņām, **piecu gadu** vecumā bērna vārdu krājums ir pieaudzis līdz 2500 – 3000 vārdiem. Aktīvi lieto vārdus, spēj nosaukt plašu priekšmetu klāstu. Vārdi tiek pareizi izrunāti un teikumos netrūkst vārdu. Bērns ir apguvis visas dzimtās valodas skaņas un pareizi tās lieto. Bērns pareizi artikulē [s], [š], [z], [ž], [l], [ļ], [r], [c], [č]. Bērnam veidojas fonemātiskās analīzes un sintēzes iemaņas:

- teikuma dalīšana vārdos,
- vārdu dalīšana zilbēs,
- zilbju skaita un secības noteikšana vārdos,
- zilbju dalīšana skaņās,
- skaņu apvienošana zilbēs,
- vārdos (Kalniņa, Skrube, 1983, 94).

A. Baumanē uzsver, ka nepareiza skaņu izruna (fizioloģiskā šļupstēšana) bērniem līdz piecu gadu vecumam ir pārejoša parādība (Baumane, 1976). Šajā vecumā stāsta par pagātnē pieredzēto. Runājot par sevi izmanto vietniekvārdus es vai mani. Runātais svešiem cilvēkiem ir saprotams, taču vēl vērojamas dažas skaņu kļūdas (Hansena, Haufmane, Bērka – Volša, Koflina, 1998).

Sešu gadu vecums iekļaujas pēdējā kritiskajā bērna runas attīstības periodā (Волкова, 2004). Atsaucoties uz K. Smitas izveidotajiem bērna attīstības kritērijiem, M. Vidnere norāda, ka šajā vecumā bērns prot parādīt un nosaukt lielos un mazos alfabēta burtus, sāk saistīt burtus ar attiecīgajām skaņām, veidojas spēja sadalīt izrunātos vārdus zilbēs, saprot, ka lasīšana notiek no kreisās uz labo pusi un no lappuses augšas uz apakšu (Vidnere, b.g.). Šajā vecumā vārdu krājumā varētu būt aptuveni 3000-4000 vārdu. Bērniem sešu gadu vecumā ir attīstījusies jau fonemātiskā dzirde (spēja atšķirt smalki diferencētas skaņas, piemēram, s – z, k – g). Bērni spēj analizēt un sintezēt skaņas, kas veido vārdus. Tas nozīmē, ka viņi ir sagatavoti lasīt un rakstīt prasmes apgūšanas procesam (Baumane, 1976). No 4 līdz 6 gadiem bērns apgūst īpašības vārdu un lietvārdu saskaņošanu visos locījumos un lieto prievārdus visās nozīmēs. Bērns mēģina izprast vārdu nozīmi un sāk izprast, kas ir sinonīmi (Hadaņonoka, Hadaņonoka, 2013).

Pilnveidojoties darbībām, pieaug saskarsme ar apkārtējiem, pakāpeniski paplašinās bērna vārdu krājums. Dažādi autori sniedz atšķirīgus datus par bērna vārdu krājuma apjomu un tā pieaugumu, taču viennozīmīgi parādās straujš, lēcienveida vārdu skaita pieaugums vecumā 3 gadi – 4 gadi (sk. 2. tabulu).

Vārdu krājuma kvantitatīvais pieaugums dažādu autoru skatījumā (Miltiņa, 2005, 39)

<i>Bērna vecums</i>	<i>Vārdu min./maks.</i>	<i>Autors</i>
2 gadi	30 – 40 vārdi	M. Hvatcevs [87]
3 gadi	ap 300 vārdu	
4 gadi	ap 2000 vārdu	
2 gadi	171 – 509 vārdi	O. Pravdina [79]
2 gadi 6 mēneši		
3 gadi – 4 gadi	598 – 2346 vārdi	
2 gadi – 3 gadi	ap 115 – 440 vārdu	V Rūķe – Draviņa [35]
3 gadi – 4 gadi	Pāri 1645 vārdi	
2 gadi – 2,5 gadi	Ap 50 – 200 vārdu	K. Smita, L. Strika [45]
3 gadi – 3,5 gadi	Ap 500 – 800 vārdu	
4 gadi	1500 – 2000 vārdi	

Var izsecināt, ka vārdu krājums kā arī valodas gramatiskā apguve ir saistīta ar bērna vispārīgo attīstību, ar sociālo vidi, kurā mazais aug. Kā raksta I. Miltiņa savā grāmatā “Skaņu izrunas traucējumi” valodas sistēma veidojas un attīstās blokos. Katra bērna runas attīstības posmā ir bloks, kurā vienotā veselumā apvienojas fonētiskās, leksiskās, gramatiskās vienības. Tātad fonemātiskā uztvere ir svarīgs priekšnosacījums runas attīstībai kopumā, jo 5 – 6 gadu vecumā bērna artikulācijas aparāts ir pilnīgi izveidojies, bērns spēj pareizi izrunāt visas skaņas. Ir attīstījusies fonemātiskā uztvere. Līdz ar to darba autore nākamā nodaļā centīsies skaidrot vairāk par to kādas ir vispārējās attīstības bērnam ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem.

2.3. Bērna vispārējās attīstības likumsakarības ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem

Katrs otrais, trešais bērns Latvijā ir ar nepietiekamu runas un valodas attīstību. Tādu domu izsaka dažādi informatīvie raksti, to pierāda logopēdu praktiskā pieredze. Apkopojot

iegūto informāciju, bērni ar runas un valodas traucējumiem ir bijuši vienmēr, taču pēdējos gados ir vērojama tendence to skaitam palielināties.

Katrs cilvēks atrodas nepārtrauktā saskarsmē. Apmaiņa ar domām, idejām norit gan verbāli (runa, valoda), gan neverbāli (žesti, mīmikas, ķermeņa kustības) raksta I. Miltiņa. Bērns appasaulē mēģina lietot abas sevis izteikšanās formas. Ne katreiz tas viņam izdodas, proti, pastāvot komunikatīvajai barjerai – runas nepilnībām – bērnam samazinās vai zūd iespēja saņemt, nodot informāciju (Miltiņa, 2000).

Savā ziņā pie vainas ir arī mūsdienu jaunās tehnoloģijas, ko bērni lieto jau no agrīna vecuma, taču runas un valodas attīstību tas nesekmē.

Autori apzīmē, ka pirmsskolas vecumā runas traucējumi var būt gan fizioloģiska (nosaka runas aparāta centrālās, perifērās daļas mazbriedums), gan patoloģiska rakstura izraisītās sekas (slimības, traumas runas aparāta daļās), gan funkcionāls sociālās dabas (runas attīstībai nepiemērota vide) (Miltiņa, 2005).

S. Tūbele min to, ka jebkuras novirzes bērna attīstībā, piemēram, pavājināta redze, dzirde, kustību traucējumi, traucēta intelektuālā attīstība, var kavēt runas un valodas attīstību, tādējādi būtiski ietekmējot dzīves kvalitāti (Tūbele, 2015). Savukārt L. Volkova novērojusi, ka runas traucējumi var rasties arī bērniem ar normālu nervu sistēmas un psihisko attīstību (Волкова, 2004).

Ar runas palīdzību sazināšanās procesā notiek nepārtraukta informācijas kodēšana un atkodēšana. Bērns tikai sabiedrībā var īstenot runas spējas, ja dzird un apgūst savas tuvākās apkārtnes un audzinātāju valodu. Līdz ar to bērns var izpaust sevi, jo ar skaņu palīdzību runas procesā materializējas un kļūst uztverama domāšana, kas ir subjektīva, garīga darbība (Kļaviņa, 1997).

Fonemātiskās uztveres pilnveide ir virzīta uz to, lai bērnam izveidotos prasme uztvert runas skanējuma nianšes: skaņu izrunas **pareizību, precizitāti**, vārdu skaidru izrunu, balss paaugstināšanu un pazemināšanu, runas tempa paātrināšanu un palēnināšanu, tembrālo nokrāsu (Kalniņa, Skrube, 1983).

Fonemātiskās uztveres (valodas skaņu atšķiršana) attīstīšanu veicina dažādi darbības veidi ar „ārpus valodas” skaņām. Dzirdes uzmanības un dzirdes atmiņas vingrinājumi nodarbībās un ārpus tām veicina fonemātiskās uztveres attīstību un pilnveidošanu (Miltiņa, Pastare, 1995).

Kā skaidro I. Miltiņa skaņu izrunas traucējums ir ilgstoša, noturīga, literārās valodas normai neatbilstoša skaņu izruna, ko izraisa specifiski faktori un ko pilnīgi vai daļēji novērš koriģējoši attīstošā logopēdiskā darba procesā (Miltiņa, 2005).

Iespējamie skaņu izrunas traucējuma cēloņi:

- 1) fiziskās (bioloģiskās) dzirdes pazemināšanas;
- 2) artikulācijas aparāta uzbūves anatomiskie defekti;
- 3) artikulācijas aparāta mazkustīgums, to ierobežotā funkcionēšana;
- 4) fonemātiskās uztveres mazattīstība;
- 5) nepietiekama uzmanības pievēršana bērna runai (Miltiņa, 2005).

Pat neizteikts dzirdes traucējums ietekmē bērna runas attīstību veselumā. Šo bērnu skaņu izrunai raksturīgas vairākas īpatnības:

1. Noteiktas skaņas iztrūkums vai aizstāšana ar citu skaņu. Artikulāri sarežģītu skaņu aizstāšana ar vieglāk artikulējamām skaņām, piemēram:

- [s], [š] aizstāj ar [f], [r],[l] – [l];
- svelpeņus un šņāceņus aizstāj ar skaņām [t], [d].

2. Skaņu jaukšana, kas ir tuvas pēc artikulācijas vai akustiskām pazīmēm (piemēram, bēda – pēda; seja – sēja; šūt – sūt), noved pie identiskām kļūdām lasīšanā un rakstībā. Šie bērni jauc un aizstāj balsīgos un nebalsīgos līdzskaņus; garos un īsos patskaņus; [r] un [l]; cietos un mīkstos līdzskaņus; [ķ] un [č], [ģ] un [dž] u.c

3. Divas vai vairākas pēc artikulācijas pazīmēm tuvas skaņas aizstāj ar vidēju, neskaidru skaņu, [s] un [š] vietā mīksta skaņa [š], [č] un [t] aizvieto ar mīkstinātu [č].

4. Nenoturīga skaņu lietošana runā. Bērns dažas skaņas izolēti izrunā pareizi, bet runā tās nelieto vai aizstāj ar citām. Dažreiz bērns vienu un to pašu vārdu atšķirīgā kontekstā vai atkārtojot izrunā dažādi. Reizēm vienas fonemātiskās grupas skaņas tiek aizstātas, citas – kroplotas (piemēram, starpzobu izruna).

5. Bērni nepareizi izrunā 2-4 skaņas vai runā bez defektiem, bet pēc dzirdes neatšķir lielāko daļu skaņu no atšķirīgām fonemātiskām grupām. Nosacīti veiksmīga skaņu izruna var slēpt dziļu fonemātisko procesu nepietiekamību.

I. Miltiņa uzsver, ka pie smagas fonemātiskās neattīstības bērns “nedzird” skaņas vārdā, neatšķir attiecības starp skaņu elementiem, nav spējīgs izdalīt tās no vārda sastāva un noteikt secību vārdā. Jo vairāk skaņu izrunas traucējumu, jo zemāks ir fonētiski fonemātiskais attīstības līmenis. Taču mēdz būt arī citādi – nosacīti laba skaņu izruna var slēpt dziļu fonemātisko procesu nepietiekamību (Miltiņa, 2000).

Bērniem ar fonētiski fonemātiskās attīstības nepietiekamību novēro:

- “izziestu” runu,
- “stīvu” artikulāciju,
- runas neizteiksmīgumu, neprecizitāti uzsver I. Miltiņa

Vecāku un pirmsskolas pedagogu uzdevums ir rūpēties, lai bērnu runa veidotos pareiza un skaidra.

Pareiza runa – viens no kritērijiem, kas nosaka bērna gatavību skolai. Tā ir pamatā rakstīšanas un lasīšanas sekmīgai apguvei. Kā raksta autore Pauliņa A. savā darbā par fonētiski fonemātisko valodas traucējumu novēršanu 1. klases skolēniem vispārizglītojošā skolā atsaucoties uz zinātnieku Jastrebova A., Bessonova G., Kaše G. pētījumiem, ka lasīšanas un rakstīšanas traucējumi ir mutvārdu runas attīstības traucējumu sekas. Arī pedagogs Miltiņa I. raksta, ka fonemātiskās uztveres traucējumu gadījumā ir grūti izprast ne tikai bērna teikto, bet nepareiza izruna dezorganizē bērna vārdu krājumu, kavē fonemātisko priekšstatu un fonemātiskās uztveres veidošanos, kas savukārt ir pamatnosacījums lasīt – rakstīt prasmi apguvei (Miltiņa, 2005, 51).

Ja bērnam nav attīstīta valodas skaņu uztvere un atšķiršana, tad bērns uztver (iegaumē, atkārtu, raksta), nevis to, ko viņam pasaka, bet gan to, ko viņš ir dzirdējis – kaut ko precīzi, bet kaut ko un nevis precīzi, bet kaut ko aptuveni, piemēram, *lapa* par *lapsu*, *seja* par *sēju* u.c.

5-6 gadu vecumā bērnam ir jābūt diezgan augstam fonemātiskās uztveres līmenim. Nepietiekošs fonemātiskās uztveres līmenis bremzē bērna spēju veidot skaņas: skaņas veidojas ar aizkavēšanos un bieži vien tiek izkropļotas. Reālās situācijas analīze, kura izveidojusies dotajā laikā pirmsskolas bērnu audzināšanas un apmācības sistēmā, parādīja, ka bērnu skaits, kuriem ir novirze runas attīstībā, pieaug. Starp viņiem lielākā daļa ir 5-6 gadu vecuma bērni, kuri normatīvajā laikā nav apguvuši valodas skanisko pusi. Bērni ar pilnvērtīgu dzirdi un intelektu parasti nav gatavi apgūt skolas programmu, tāpēc, ka ir nepietiekama fonemātiskā attīstība. Noteikts, ka piektais dzīves gads ir optimāls, lai audzinātu īpašu (augstāku) fonemātisko dzirdes formu un bērna orientēšanos skaņu plūsmā. (Andrejeva, 2008)

I. Miltiņa uzskata: „Skaņu izrunas grūtības ir cieši vienotas ar fonemātisko procesu attīstību. **Fonemātiskā uztvere** pilnveidojas līdztekus bērnu runas attīstībai. Smalki diferencētā valodas dzirde palīdz nodalīt skaņas, kas ir tuvas pēc artikulācijas vai akustiskām pazīmēm. Fonemātiskie traucējumi – balsīgo, nebalsīgo līdzskaņu (p-b, t-d, u.c.), ķ-č, ģ – dž, garo, īso patskaņu (a-ā u.c.) izlaidumi, jaukšana vai aizstāšana rakstrunā un/vai lasīšanā (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012).

Attīstot fonemātisko uztveri, bērns tiek sagatavots iepazīstināšanai ar skaņu grafisko (burtu) modeli (Miltiņa, 2008, 38).

R. Levina rakstīja: „Izvēloties veidus un līdzekļus bērnu valodas traucējumu pārvarēšanai un novēršanai, nepieciešams orientēties uz mezglu izglītībā, no kura atkarīga normāla, nevis viena, bet veselās virknes valodas procesu norise”. Tāda mezgla izglītība, galvenais moments vispārējās valodas nepietiekamas attīstības korekcijas sistēmā ir fonemātiskā uztvere un skaņas analīze (Левина, 1968, 56).

Hadaņonola I. savā grāmatā “Kā raisās valodiņa” akcentē ...Bērns apgūst lietvārdu un darbības vārdu locīšanu, diemžēl arī apvidus runai atbilstošās nepareizās formas – “es ir”, “viš ies”, “man nav nazis” u.tml. šai ziņā nav vainojami bērni, bet gan pieaugušie, kuri neseko līdzi savai runai (Hadaņonoka, 1999).

Tā kā runas traucējumi ietekmē bērna visu psihisko attīstību, personības veidošanos un uzvedību, tad jau esošiem runas valodas traucējumiem nedrīkst ļaut padziļināties un nostiprināties. Logopēda uzdevums ir nepieļaut noturīgu mācīšanās traucējumu veidošanos vai vismaz mazināt to izpausmes.

Tā, piemēram, ja bērnam ir fonemātiskās uztveres mazattīstība, tad pirmsskolas vecumā jauktās skaņas rada neizpratni par vārdu nozīmi (ja šie vārdi atšķiras ar vienu pazīmi, piemēram, balsīgumu: pumpa –bumba; patskaņu garumu: kazas –kāzas utt.), bet skolas vecumā jau veidojas specifiskas kļūdas rakstīšanā un lasīšanā. Skaņu analīzes un sintēzes iemaņu trūkums arī izraisa specifiskas kļūdas gan rakstos, gan lasīšanā un izraisa grūtības apgūt lasīt un rakstītprasmi. Šīs problēmas savukārt izraisa citas –skolēnam var veidoties uzvedības traucējumi, kas skolotājam ir acīmredzami un traucējoši un īsto cēloni var arī nepamanīt.

Kā skaidro viena no logopēdēm - fonemātiskā uztvere izveidojas piecu gadu vecumā, kad artikulācijas muskulatūra ir pilnībā nostiprinājusies. Ja bērns pirmajā klasē jauc skaņas rakstīšanā, tam jāpievērš īpaša uzmanība un jāveic speciāli vingrinājumi skaņu diferencēšanā, norāda logopēde.

Nepareiza skaņu izruna (fizioloģiskā) bērniem līdz piecu gadu vecumam ir pārejoša parādība. Bērniem sešu gadu vecumā jau ir attīstījusies fonemātiskā dzirde (spēja atšķirt artikulācijas un skanējuma ziņā līdzīgas skaņas, kas veido vārdus. Logopēde uzsver, nereti sastopami bērni, kuri pēc 5 gadu vecuma vēl neizrunā dažādas skaņas vai to izruna ir nepareiza. Skaņu izrunas traucējumi nelabvēlīgi ietekmē bērna izziņas procesus, kā arī apgrūtina lasīšanas un rakstīšanas iemaņu apgūšanu (Opincāne 2007, 3).

Darba autore secina to, ka viens no svarīgākajiem skaņu izrunas veidojošajiem faktoriem ir tas, kā bērns dzird un diferencē dzimtās valodas fonēmas. Bērni ar labu fonemātisko uztveri agri sāk skaidri runāt, jo viņi precīzi uztver visas valodu skaņas, toties bērniem ar nepilnīgi attīstītu fonemātisko uztveri ir traucēta ne tikai skaņu izruna, bet arī valodas saprašana, jo šie bērni nevar atšķirt pēc skanējuma līdzīgas fonēmas un vārdus ar šīm fonēmām viņi uztver vienādi, līdz ar to rodas kļūdas gan rakstīšanā, gan lasīšanā.

Tātad sekmīgas valodas apguves pamatā ir attīstīta fonemātiskā uztvere, pareiza visu dzimtās valodas skaņu analīzes prasmes. Lai sekmīgāk varētu novērst skaņu izrunas traucējumus darba autore, apkopojot vairāku autoru atziņas, nonāca pie secinājuma, ka ar

didaktisko rotaļu palīdzību bērns gūst apmierinājumu par savu darbību, ticību savām spējām, precizēt un nostiprināt vārdu krājumu.

Nākamā nodaļā tiek apskatītas didaktisko rotaļu būtība, to klasifikācija un struktūra.

3. Didaktisko rotaļu būtība, klasifikācija un struktūra

3.1. Rotaļas – vārdu krājuma apjoma sekmētājas

Didaktiskās rotaļas ir viens no pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas un mācīšanas līdzekļiem. J. Udaļcova atsaucoties uz N. Krupskajas izstrādātām atziņām, raksta to, ka ar didaktisko rotaļu palīdzību pedagogs veic bērnu sensorisko audzināšanu, attīsta izziņas procesus (zinātkāri, vienkāršu norišu savstarpējo sakaru izpratni utt.). Tātad pedagogs izmanto rotaļas par līdzekli, lai attīstītu bērniem domāšanu, valodu, iztēli, atmiņu, lai paplašinātu un nostiprinātu priekšstatus par apkārtējo dzīvi (Udaļcova, 1983, 3).

Didaktiskajās rotaļās neiztikt bez **satura**, kas ir apkārtējā īstenība (daba, cilvēki, viņu savstarpējās attiecības, darbs, sabiedriskās dzīves notikumi u.c.). Liela nozīme ir **noteikumiem**. Tie nosaka, kas rotaļā jā dara katram bērnam, norāda ceļu mērķa sasniegšanai. Kā arī svarīga nozīme didaktiskajās rotaļās ir **darbībai** – bērnu aktivitātes izpausme rotaļās, lai sasniegtu mērķi raksta J. Udaļcova (Udaļcova, 1983).

Didaktisko rotaļu uzdevums ir apkopot, vispārināt un sagrupēt iespaidus, precizēt priekšstatus, mācīt saklausīt prasīto, koncentrēties.

Bērība ir svarīgs posms cilvēka dzīvē, tas ir pamats visai turpmākajai dzīvei. Tādēļ svarīgi ir izprast bērību, tās vērtības. Bez rotaļām bērns būtu visnožēlojamākais radījums. Rotaļa ir tas brīnišķīgais tilts, kurš savieno bērna neaptveramo un nepiepildāmo „es gribu” ar viņa maziņu un nespējīgo „es varu”. Tas viss rada bērnam rotaļu prieku. Prieks rodas tad, ja viņam ir iespēja izmēģināt līdz šim vēl nenojaustas spējas, atzīst latviešu pedagogs O. Svenne (Svenne, 1930).

Saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 3. augusta noteikumiem Nr. 709 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām” galvenais bērna darbības veids pirmsskolā ir rotaļa, darbības organizācijas formas – bērna patstāvīgā darbība un rotaļnodarbība, kurā integrētais mācību saturs sekmē bērna attīstību kopumā (VISC, 2001).

Apkopojot dažu autoru atziņas teorētiskā literatūrā un analizējot rotaļas procesu, tiek lietoti dažādi jēdzieni par rotaļu. Tā tiek dēvēta kā darbība, kur rotaļas rezultāts ir bērna attīstība (Plotnieks, 1988), rotaļa tiek atspoguļota kā bērnu vadošais darbības veids (Ельконин, 1999; Леонтьев, 1983), rotaļu uzvedība, ietverot tajā rotaļas kognitīvās un sociālās attīstības jomas (Levy, 1978; Lieberman, 1977). Rotaļa tiek uzskatīta arī par iekšēji motivētu darbību, un iekšējā motivācija bieži tiek uzskatīta par kritēriju, kas nosaka rotaļu (Gotfried, 1985, 45).

Tātad pirmsskolas posms ir bērības un rotaļu laiks. Bērns rotaļās izdzīvo savus nākotnes sapņus. Rotaļas veicina izziņas attīstību, stimulē bērna radošo darbību, kā arī rada

zināšanu apgūšanai labvēlīgu vidi. Katrā rotaļas veidā bērnu sadarbība kļūst sarežģītāka –no praktiskas darbības līdz domu saskaņošanai (Dzintere, Stangaine, 2007, 137).

Rotaļa ir netieša bērnu pašregulācijas sekmētāja, kas ir tik nepieciešams arī mācībās. Runas attīstīšanas darbs veicams piecos virzienos:

- skaņu izrunas kultūras veidošana,
- vārdu krājuma paplašināšana un aktivizēšana,
- gramatiski pareizas runas veidošana,
- stāstītmācēšana,
- sagatavošanās skolai (Kaņepēja, 2003).

Nevar nepieņemt autoru atziņām, ka rotaļa ir daudzfunkcionāla. Kā kultūras fenomens tā bērnu attīsta, māca, audzina, socializē, uzjautrina, ārstē, pilnveido (Dzintere, Stangaine 2007, 19). Būtisks ir audzināšanas process, kas ir mērķtiecīga iedzimtības, vides un dzīvesdarbības mijasakarību realizācijas vadība, kas sekmē personības pašattīstību, kultūras apguvi un socializāciju (Špona, 2006, 92). Rotaļās bērni apmierina savu sociālo vajadzību – būt savā dzīvē kopā ar pieaugušajiem. Šajā attīstības posmā bērniem vairs nepietiek vienkārši būt klāt pieaugušo darbībā, viņi paši savā starpā organizē īpašu rotaļu dzīvi, veidojot to no savas vides sociālo attiecību un pieaugušo darba dzīves galvenajiem elementiem, iedalot sev novērotās pieaugušo lomas (Plaude 2008, 7).

Izziņas teorētiķi uzsver to, ka rotaļa ir līdzeklis, lai veicinātu bērna intelektuālo izaugsmi. Jerome Bruner (1972) un Brial Suttonas apgalvo, ka rotaļa nodrošina ērtu un atvieglotu atmosfēru, kurā bērni var mācīties risināt dažādas dzīves problēmas (Fergus, Hughes 1999, 18).

D. Dzintere un I. Stangaine norāda, ka „rotaļa vienlaicīgi sekmē bērna sociāli emocionālo, fizisko, prāta un kreatīvo attīstību. Vienlaicīgi bērns rotaļājas un netieši mācās” (Dzintere, Stangaine 2005, 24).

Literatūras analīze rāda, ka tieši rotaļa slēpj sevī daudzveidīgas iespējas veidot bērna pašapziņu un dialogrunas prasmi, jo rotaļa:

- palīdz izjust savu ķermeni, apzināties savu fizisko Es, savu dzimumidentitāti;
- palīdz apzināties savu unikalitāti, izzinot savas īpašības, potences, prasmes;
- rosina izmantot valodu un runu dažādās mainīgās situācijās;
- veicina dialogu un sadarbības prasmes;
- veicina drošības un pašvērtības izjūtu, mazina stresa situācijas (bērns nebaidās kļūdīties, nebaidās pateikt ko nepareizi);
- rotaļas situatīvais prieks veicina bērna pašvērtējuma paaugstināšanos;

- kompensē bērna nepilnības, vājumu, palīdz pārvarēt attīstības krīzes;
- nodrošina piederības izjūtu (savai ģimenei, bērnudārza grupīnai), ticību –mani mīl, mani ciena;
- sniedz pašrealizācijas un pašizpaušmes iespējas, sekmē bērnu darbīgumu (Dēķens, 1921; Students, 1935; Lieģeniece, 1999; Romenkova, 2008; Pučure, 2000).

Pētījumi pierāda, ka rotaļā vienlaicīgi pilnveidojas dažādas bērna attīstības jomas (Lieģeniece, 1999; Švarca, 1997; Dzintere, Stangaine, 2007; Ельконин, 1999). Atsevišķi psihologi atzīmē šādu jomu attīstību:

- 1) kognitīvā/izziņas;
 - bērns izzina un izprot pasauli;
 - spēj attīstīt elastīgu un daudzveidīgu domāšanu;
 - rotaļa sniedz iespējas pieredzēt un risināt reālas problēmas;
- 2) sociālā:
 - attīsta prasmi sadarboties ar vienaudžiem un pieaugušajiem;
 - sāk rasties interese par kultūru.
- 3) emocionālā:
 - saprot citu domas;
 - pauž situācijai atbilstošas jūtas,
- 4) motorā/kustību:
 - aktīvi iesaistās rotaļā – pilnveido lielo muskuļu precīzas kustību prasmes;
 - spēj saņemt rokā un precīzi darboties ar sīkiem priekšmetiem – attīsta sīko muskuļu precīzas kustību prasmes.
- 5) valoda un lasītprasmes:
 - saprot, kādā nolūkā citi lieto valodu;
 - izmanto verbālos un neverbālos līdzekļus, lai sazinātos ar citiem;
 - spēj saprast un izmantot rakstisko simbolu sistēmu – lasīšanu (Bennet, Wood, Rogers, 1996).

Darba autore secina, ka pedagogam vienmēr jāprot ar bērnu aprunāties, jāstimulē jautājumi, jācenšas uz tiem atbildēt, jāizvēlas metodes, kas nodrošina katra bērna runas aktivitāti rotaļnodarbībās un ārpusnodarbību laikā, jāredz katra bērna izaugsme, jāstimulē tā ar pozitīvu emocionālu saskarsmi.

Te vietā ir D. Lieģenieces atziņa, ka bērna psihisko attīstību pirmsskolas vecumā sekmē rotaļa kā radoša darbība (to veicina arī iepriekšējo periodu jaunveidojumi – emocionālā saskarsme ar pieaugušajiem, priekšmetiskās darbības, kas turpina attīstīties (Lieģeniece, 1992).

Rotaļā pārveidojas bērna gribas darbības motīvi. Ja bērna darbības mērķis un motīvs sakrīt, tad tas sekmē viņa gribas attīstību (Lieģeniece, 1992, 24).

Interesi piesaista vācu zinātnieces R. Cimmeres (R. Zimmer) pētījums par pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstību ar kustību palīdzību. Autore akcentē uz to, ka dažādas kustību rotaļas aktivizē bērnu runu, piemēram, orientējoties telpā, bērni apgūst telpiskos jēdzienus, izmantojot materiālus, apgūst ne tikai to īpašības, bet arī prasmi vienoties ar savu rotaļu biedru. Zinātniski pamatojot runas un kustību savstarpējo saistību, pedagoģe visās bērna valodas attīstības jomās (fonētikā, semantikā, leksikā u.c.) izvirza konkrētus runas attīstības uzdevumus, pretī atklājot kustību aktivitātes, ar kuru palīdzību tās vislabāk īstenot (Zimmer, 2010, 219). Tātad arī kustības pozitīvi ietekmē visas runas attīstības jomas, ritmiskumu, dzīvīgumu, pragmatiskās kompetences. Pēdējās prasmes īpaši svarīgas ir kopējās rotaļas aktivitātēs, to plānojot, sarunājot, izvirzot noteikumus, sadalot lomas, kā arī jautājot un atbildot, klausoties un paskaidrojot.

Atsaucoties uz iepriekšminētā autores R. Cimmeres pētījumu par kustību aktivizēšanu bērnu runā arī autores D. Elisone un Dz. Greja raksta, ka bērns un rotaļa ir saistīti, jo tā bērniņa rada prieku, enerģiju, kā arī attīsta viņu (Elisone, Greja, 1996). Rotaļājoties, klausoties pieaugušo runā un iepazīstot apkārtējo pasauli, bērns, pamatojoties uz atdarināšanas principu, apgūst un pilnveido vārdu krājumu un veido aktīvo runu (Elisone, Greja, 1996). Bet ir jāatceras, ka izrunājot skaņas, cilvēks neapzināti lieto dzirdes kontroli. Tātad, pirms pārbauda fonemātisko dzirdi, jāpārlicinās, vai bērnam nav traucēta fiziskā dzirde, jo pat neliels tās pazeminājums dod izrunas traucējumus (Tūbele, Lūse, 2012).

Rotaļas palielina bērnu interesi par izvirzīto uzdevumu, veido emocionālo attieksmi, izraisa bērnos pārdzīvojumus, kas palīdz atklāt viņu domas un attieksmes. Radošajās rotaļās pirmsskolas vecuma bērns veic darbības, kas:

- palīdz attīstīt visus piecus uztveres veidus (dzirdi, redzi, tausti, ožu, garšu);
- attīsta ekspresīvo (tie vārdi, kurus bērns jau izrunā) un receptīvo (bēram saprotamie vārdi, bet kurus bērns vēl neizrunā) valodu;
- ļauj izprast likumsakarības;
- veicina radošo domāšanu un pieeju problēmām;
- paaugstina pašcieņu;
- attīsta jūtu un emociju izteiksmes veidus;
- attīsta mazo muskuļu un lielo muskuļu precīzo kustību prasmes;
- ļauj izbaudīt bērniņas prieku un brīvības izjūtu.

Rotaļa aplūkojama gan kā bērna patstāvīga darbība, gan kā pieaugušo organizēta darbība. Galvenais šajā darbā ir saglabāt atziņu, ka rotaļa ir saglabājama kā pirmsskolas vecuma

bērna dzīves neatņemama sastāvdaļa, kas ir pamats bērna audzināšanā un attīstības nodrošināšanā raksta autores (Kaņepēja, Lieģeniece, Černova, Dzintere, Pučure, Ukstiņa, Miķelsone, Suruda, Giluča, 2003).

Tātad rotaļās un spēlēs bērns apgūst jaunas zināšanas, mācās tās izmantot praksē, viņam veidojas jaunas prasmes un iemaņas. Rotaļai ir vairākas funkcijas – attīstošā, izglītojošā un saskarsmes funkcija.

Bērnām rotaļā attīstās vēlme darboties, pieaug aktivitāte, rodas ticība sev, gandarījums par paveikto, kā arī veidojas emocionāls kontakts ar pieaugušo. Rotaļās pilnveidojas bērna izziņas darbības mehānismi, galvenie psihiskie procesi – sajūtas, uztvere, domāšana, atmiņa un iztēle – tas ir līdzeklis, lai attīstītu bērna valodu un paplašinātu priekšstatus par apkārtējo pasauli (VISC, 2011).

Lai veicinātu bērnu loģiskās domāšanas attīstību, ieteicamas rotaļas – vingrinājumi, kur būtu nepieciešamība grupēt vārdus – jēdzienus: mājas – meža dzīvnieki, augļi – dārzeņi, lapu – skuju koki utt. Vārdu – jēdzienu apgūšana saistīta ar to uzskatāmību, vingrinot apskatīt vai nu konkrētus priekšmetus, vai to attēlus. Pamazām analizējošā uztvere, darbība un vārds veicina dziļāku priekšmeta iepazīšanu un sekmē pilnīgu priekšstatu veidošanos. Tā bērna apziņā rodas priekšmeta tēls, spēja to stādīt priekšā bez tiešas uztveres. Tas dod iespēju arvien vairāk praktiskas darbības apvienot, bet vēlāk arī aizstāt ar domāšanas darbībām.

Tātad apkopojot informāciju par rotaļu, darba autore secina, ka:

- *didaktiskās rotaļas ar savu darbību padara apmācību saistošāku, emocionālāku, palīdz palielināt bērnu tīšo uzmanību, rada priekšnoteikumus zināšanu, prasmju un iemaņu dziļākai apguvei;*
- *didaktisko rotaļu uzdevums ir apkopot, vispārināt un sagrupēt iespaidus, precizēt priekšstatus, mācīt saklausīt prasīto, koncentrēties;*
- *pieaugušo strukturētā rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērnam piemērota, netieša mācību metode, kas veicina skolotāja un bērna savstarpējo sadarbību, tā nodrošina mācību, audzinošo un attīstošo uzdevumu izpildi;*
- *pieaugušajiem, iesaistot rotaļas pedagoģiskajā procesā, jāņem vērā rotaļasstruktūras komponenti: rotaļas uzdevumi, rotaļas iecere, noteikumi, rotaļas darbības rezultāts, kas šajā gadījumā ir bērna dialogrunas attīstība;*
- *pirkstu kustības logopēdiskajā praksē var pamatot noderēt kā vienu no diagnostikas metodēm. Apkopojot un izanalizējot teoriju par didaktiskajām rotaļām darba autore nākamā nodaļā aplūkos rotaļu atlasī un to lietošanu darbā ar bērniem vārdu krājuma precizēšanai.*

3.2. Rotaļu atlase un lietošana darbā ar bērniem vārdu krājuma precizēšanai

Kā jau iepriekš minēju bērns valodu apgūst, atdarinot pieaugušo runu. Bērns vēro vecākus, viņu mīmiku, klausās intonāciju un atdarina skaņas un mutes kustības.

Arvien biežāk pirmsskolā (tās pēdējā posmā, kad notiek obligātā sagatavošana pamatizglītības ieguvei bērniem no 5 gadiem) neprecīza skaņu izruna vai to kropļošana, neizteiksmīga runa, neliels vārdu krājums, nespēja veidot saistītu runu (VISC, 2011).

Bērnam viņa augšanas laikā ir svarīgi apzināties sevi – pazīt savu rociņu, mācēt kustināt pirkstus, pazīt savu seju, muti, kustināt lūpas, mēli.

Līdz ar to pirmsskolas vecumā rotaļa ir bērna dzīvesveids, ar tās palīdzību pirmsskolēns izzina appasauli, veido savu attieksmi pret redzēto, dzirdēto, izjusto.

Katrā rotaļu darbībā ir aplēpts kāds intelektuāls uzdevums, kas bērnam ir svarīgākais personīgo sekmju nosacījums un viņa emocionālā saikne ar pārējiem rotaļniekiem.

Tieši tādēļ rotaļa arī caurvij katru runas korekcijas darba posmu. Veicot dažādus vingrinājumus (artikulācijas aparāta, pirkstu sīkās motorikas, fonemātiskās uztveres u.c.), logopēds izmanto rotaļu elementus, pilnveidojot runas kustību un runas dzirdes pamatus.

Tātad bērniņas pavadoņi ir rotaļa. Rotaļu galvenais un primārais mērķis pirmkārt ir dot prieku kopīgās nodarbībās, radīt apstākļus, kas ikvienam bērnam dod iespēju pilnībā vingrināt, nostiprināt un attīstīt savas spējas (Bakisa, Romēns, 1997).

Arī pirkstu sīkās muskulatūras mērķtiecīga attīstīšana un pirkstu veiktības izkopšana vienlaicīgi stimulē fonemātisko iemaņu attīstību, tāpēc jau agrā bērniņā ieteicamas “pirkstiņu” spēles un vingrinājumi (VISC, 2011).

Apkopojot dažādas teorētiskās un praktiskas atziņas par fonemātiskās uztveres attīstības un precizēšanas darba paņēmieniem vismērķtiecīgākā secībā ir šāda;

1. vispirms galveno uzmanību velta runas fonētisko traucējumu novēršanai (ieskaitot fonemātisko priekšstatu veidošanu),
2. pilnveido fonemātisko uztveri,
3. novērš leksiskos traucējumus,
4. pilnveido valodas gramatisko uzbūvi,
5. pilnveido saistīto (konteksta) runu.

Šāds dalījums ir nosacīts. Tas tikai norāda, kurai tieši valodas jomai attiecīgajā korekcijas darba brīdī pievēršama lielākā uzmanība un kurš gramatikas materiāls izmantojams šo mērķu realizēšanai. Tas nozīmē, ka, piemēram, novēršot skaņu izrunas traucējumus, paralēli

pilnveido fonemātisko uztveri (veicot skaņu atšķiršanu), **precizē** un bagātina vārdu krājumu (pareizi iemācīto skaņu nostiprina bērnam saprotamos vārdos), māca runas gramatisko noformējumu (nostiprinot skaņas vārdu savienojumus un teikumus), pilnveido arī saistītas runas iemaņas. Savukārt, galveno uzmanību pievēršot, piemēram, valodas gramatisko traucējumu novēršanai, paralēli precizē un nostiprina pareizo skaņu izrunu (Tūbele, Lūse, 2004, 53).

Balstoties un apkopojot gan latviešu (Miltiņa, 2005; Tūbele, 2006), gan krievu (Волкова, 2006), gan angļu (Adamsa, 1995), gan vācu (Schnitzler, 2008) literatūras, jāatzīmē, ka fonemātiskās uztveres pilnveidē tiek piedāvāti līdzīgi korekcijas posmi - no vieglākā uz grūtāko. Tātad fonemātiskā analīzē jāņem vērā sarežģītu formu veidošana, tas ir, mācīšanās posmā ir ievērots secīgums. Pēc autores M. Adamsas atziņām ir izdalāmi vairāki valodas skaņas pareizas izrunas veidošanas posmi.

- Vārdos:
 - saskaita vārdus teikumā,
 - nosauc lieko vārdu vārdu virknējumā,
 - tiek izlasīts teikums vienreiz ar visiem vārdiem, otrreiz ar viena vārda pazūšanu, bērns nosauc vārdu, kurš ir pazudis,
 - saliek pareizā secībā pirms tam sajauktos vārdus.
- Zilbēs:
 - nosauc zilbju skaitu vārdā,
 - savieno sadalītās zilbes vārdos,
 - no vienām un tām pašām zilbēm izveido dažādus vārdus.
- Skaņās:
 - nosauc skaņu skaitu vārdā,
 - atrod rindkopā vārdu, kurš tajā neiederas pēc skanējuma,
 - atrod pēc skanējuma līdzīgus vārdus,
 - atrod vārdu rindā vārdus, kuri sākas ar konkrētu skaņu,
 - tiek pateikts vārds pareizi, tad nepareizi, un bērns saklausa, kura skaņa ir pazudusi,
 - nosauc dotā vārda pirmo, vidējo un pēdējo skaņu (Adams, 1995).

Piekrītu arī autoru atziņām, ka pirmsskolas vecuma bērniem var un vajag pilnveidot runu uz dabiskās ziņkāres bāzes, tas ir, drāmas elementi (spēles laukums, izvēlētā tēma, tēli, dialogs, ritms, uzvedums) padara nodarbības interesantākas, radošākas, atvērtākas, pozitīvākas, uz personas individuālām vajadzībām vērstas (Lieģeniece, Nazarova, 1999).

Tātad, rotaļas palīdz ieaudzināt bērniem spēju koncentrēties, attīsta uzmanību, atmiņu, prasmi radoši izmantot savu pieredzi runā, rotaļu darbībās. Veicot kādu uzdevumu caur rotaļu attīstās loģiskā runa.

Pirkstu sīkās muskulatūras trenēšana ietilpst valodas skaņu pareizas izrunas veidošanā, raksta I. Miltiņa (Miltiņa, 2005). Pirkstu un delnu kustībām ir īpaša nozīme bērna runas un valodas attīstībā. I. Miltiņa atsaucoties uz M. Koļcova atziņām raksta, ka delnu un pirkstu kustības filoģenētiski un ontogēnētiski ir cieši vienotas ar runas kustību sistēmu (Miltiņa, 2005).

Piekrītu autoru atziņām, ka vingrinājumus un rotaļas sīkās motorikas attīstībai ieteicams sākt jau ar pirmajiem mazuļa dzīves mēnešiem. Sākumā visas kustības ar bērna rociņām un pirkstiņiem veic pieaugušais. Pēc laika bērns pats sāks veikt kustības, pieaugušais tikai runā tekstu. Pakāpeniski arī bērns mēģinās runāt līdzī kustībām. Šādas nodarbības veicina bērnu pirkstu sīko motoriku un kustību koordināciju, kas savukārt sekmē domāšanas un runas attīstību.

Pirkstu muskulatūras sīko motoriku un tās stiprināšanu veicina:

- krellīšu vēršana,
- papīra burzīšana,
- sīku priekšmetu (pogu, zirņu, zīļu utt.) pārlikšana no viena trauciņa citā,
- pogu pogāšana,
- māla, plastilīna mīcīšana,
- zīmēšana ar pirkstiņiem,
- spēlēšanās ar smiltīm,
- zīmuļa vai kociņa virpināšana starp rokām,
- siešana,
- pīšana utt. (Miltiņa, 2005).

*Mazā, jaukā mārīte,
Lūdzu, lido šurpu te;
Pastāsti, kā klājas!
Kur ir tavas mājas?
Pāri ziediem lidoju,
Pa zaļo pļavu klejoju,
Sildos siltā saulītē,
Atpūšos es zālītē.*

Rotaļlietai –mārītei –tiek skandēts teksts;
Aicina;
Pastiepj abas rokas uz priekšu;
Rāda māju;
Vēzē rokas –atdarina lidošanu;
Skrien (uz vietas) tecīņus;
Notupstas.

(Brice, 2007)

Pirksti pastaigā

<i>Viens, divi, trīs, četri, pieci -</i>	Pirksti savilkti dūrē, pa vienam tos izstiepj taisnus.
<i>Dodas pirksti pastaigā.</i>	Ritmiski savelk dūrē un iztaisno pirkstus.
<i>Viens, divi, trīs, četri, pieci -</i>	Pa vienam saliec pirkstus dūrē.
<i>Nu tie bērniem sveikas māj!</i>	Māj ar visu plaukstu.

(Brice, 2007, 21)

Valodas skaņu pareizas izrunas veidošanā un to precizēšanā izdalāmi vairāki darba posmi, pēc kuriem darba autore vadījās izvērtējot bērnus.

1. Sagatavošanas posms:

- artikulācijas aparāta vingrinājumi, piemēram, “**Kaķa kūkums**”- pielikt mēles galu pie apakšējiem priekšzobiem, mēles muguru izlikt uz āru. Pakošlāt mēli ar augšējiem priekšzobiem. Neatraujot mēles galu no apakšējiem priekšzobiem, iebīdīt mēli atpakaļ mutē. “**Jūras vilņi**”- pielikt mēles galu pie apakšējiem priekšzobiem, mēles vidējo daļu celt uz augšu pret cietajām aukslējām. Noturēt 1-5 s. (Apša, 2018). Vairāk par artikulācijas aparāta vingrinājumiem var iepazīties (sk. 9. pielikumu),
- pievērš uzmanību pirkstu sīkās muskulatūras trenēšanai,
- elpošanas vingrinājumi.

2. Skaņas pareizas izrunas mācīšana:

- bērnam iemāca konkrētas skaņas pareizu un atbilstošu skanējumu. Piemēram, katrai skaņai logopēds dod atbilstošu simbolu vai attēlu. Saklausot kādu konkrētu logopēda nosaukto skaņu citu skaņu starpā, bērns sasit plaukstas, notupstas, palecās, apgriežas vai paceļ attiecīgu skanējuma attēlu;
- bērns atdarina skaņas dzirdes tēlu, piemēram, jūras šalkas, vēja šalka, bites dunoņa, vilciena svilpošana u.c.

3. Skaņas nostiprināšanas posms – pakāpeniska, precīza iemācītās skaņas ieviešana bērna runā:

- zilbēs,
- vārdos (noteikt skaņas atrašanās vietu – vārda sākumā, vidū vai beigās),
- vārdu savienojumos,
- teikumos;
- saistītā runā (pasakās, tautasdziesmās, sakāmvārdos).

4. Skaņu atšķiršanas posms – nepieciešams tad, kad bērns skaņas aizstāj, jauc. Skaņas atšķiršana norit trīs virzienos:

- skaņu atšķiršana pēc akustiskām pazīmēm – tiek lietotas signālkartītes, dzirdes tēli vai redzes tēli burtu veidā,
- skaņu atšķiršana pēc artikulācijas pazīmēm,
- fonemātiskās analīzes un sintēzes iemaņu veidošana.

5. Vārdu nozīmes precizēšana - vārdu nozīmes skaidrošana, piedāvājot attēlus un vārdus, noskaidrot, kā mainās vārda nozīme, mainot garo vai īso patskani, balsīgo vai nebalsīgo līdzskani (sk. 30. pielikumu).

Skaņu izrunas grūtības ir cieši vienotas ar fonemātisko procesu attīstību. Smalki diferencētā valodas dzirde palīdz nodalīt vārdā skaņas, kas ir tuvas pēc artikulācijas vai akustiskām pazīmēm (piemēram, *bēda – pēda; seja – sēja, kāja - gāja*). Bērnam, piedāvājot attēlus un vārdus ir jāmudina noskaidrot, kā mainās vārda nozīme, mainot garo vai īso patskani, balsīgo vai nebalsīgo līdzskani (Miltiņa, 2005).

Atlasot efektīvākus vingrinājumus fonemātiskās dzirdes attīstīšanai un nostiprināšanai bērniem ar fonētisko fonemātiskiem traucējumiem veicinās atrast un izprast vienādas un atšķirīgas skaņas līdzīgos vārdos. Vārdu nozīmes precizēšana ir ļoti būtiski bērniem ar fonētiskiem traucējumiem, jo pilnveidojas bērnu vārdu krājums, kas ir nepieciešams saziņā un sevis pilnveidošanā.

Tātad iepriekšminētās fonemātiskās analīzes prasmju izvērtējums ļaus precīzāk plānot koriģējoši attīstošo darbību un noteikt to, ko bērns var vai nevar patstāvīgi izdarīt. Kā arī izvērtēs situāciju par to, kur bērnam ir nepieciešama palīdzība. Attīstīs spēju Nākamā nodaļā darba autore atspoguļo pētījuma organizācijas un izmantoto metožu raksturojumus.

Attīstot

4. Pētījums par rotaļu izmantošanu vārdu krājuma precizēšanai vecākā pirmsskolas vecuma bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem

4.1. Pētījuma organizācija un izmantoto metožu raksturojums

Praktiskās daļas mērķis ir veikt pētījumu par rotaļu izmantošanu vārdu krājuma precizēšanai vecākā pirmsskolas vecuma bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem.

Lai izzinātu rotaļu izmantošanu vārdu krājuma precizēšanai vecākā pirmsskolas vecuma bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem, pētījumā darba autore iekļāva šādas metodes:

- bērnu novērošana,
- bērnu runas attīstības izpēte,
- koriģējoši attīstošā darbība,
- iegūto datu apkopošana.

Kā raksta R. Kaņepēja novērošana ir viena no visizplatītākajām pedagoģisko pētījumu metodēm. To plaši lieto pedagoģiskajā praksē. Tā palīdz pedagogam iepazīt savus audzēkņus tiešas uztveres ceļā dabiskos apstākļos (Kaņepēja, 2003,126). Arī logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīcā novērošana tiek skaidrota kā mērķtiecīgs izziņas process, kurā kaut ko uzzina, secina. Tā ir empīriskā pētīšanas metode, mērķtiecīga dažādu izpausmju uztvere pētāmo uzvedībā un darbībā; izvirzītās hipotēzes, teorijas, teorētisko pētījumu patiesuma pārbaude (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 216).

Bērnu runas attīstības izpēte nepieciešama, lai:

- iespējami ātri un precīzi noteiktu runas traucējumu struktūru un dabu,
- konstatētu bērna individuālās attīstības īpatnības,
- savlaicīgi uzsāktu korekcijas darbu,
- novērtētu pedagoģisko un logopēdisko paņēmieni iedarbības efektivitāti,
- izstrādātu jaunas metodes un paņēmienus iecerēto mērķu sasniegšanai (Tūbele, 2002, 25).

Toties I. Miltiņa piebilst, ka logopēds ņem vērā ne tikai runas un valodiskās darbības veseluma izpausmes, bet arī bērna personības psiholoģiski pedagoģiskās izpausmes, kas var parādīties kā skaņu izrunas traucējumi (Miltiņa, 2005, 61).

Koriģējoši attīstošā darbība logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīcā tiek skaidrota kā kompleksa darbība, kas ietver skaņu izrunas traucējumu korekciju, fonemātiskās uztveres attīstīšanu, vārdu krājuma bagātināšanu utt. (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 162).

Tātad vissvarīgākais posms ir analīze un zinātniska interpretācija, kā arī iegūto faktu teorētisks vispārinājums, konstatējot noteiktas pedagoģiskās likumsakarības akcentē J. Jurgena (Jurgena, 2001).

Lai sekmīgāk veiktu bērnu runas logopēdisko izpēti autore Dz. Albrehta ir izstrādājusi pedagoģiskos nosacījumus:

- izpēte tiek virzīta uz katra bērna runas attīstības procesa īpatnību atklāšanu;
- katra bērna runas attīstības diagnostikas rezultātu vērtējums tiek veikts, nevis salīdzinot šos rezultātus ar kaut kādām normām vai vidējiem rādītājiem, bet galvenokārt salīdzinot tos ar iepriekšējo diagnostisko pārbaūžu rezultātiem par to pašu bērnu ar nolūku noteikt viņa attīstības virzības raksturu un apjomu;
- bērnu izpēte tiek virzīta uz noteiktu pedagoģisko uzdevumu risināšanu;
- konstatētās bērnu īpašības vai pedagoģiskā procesa īpašības tiek vērtētas kopsakarībā ar to veidotājapstākļiem;
- individuālo īpatnību izpētē tiek ņemti vērā bērnu vecumposmu īpatnības (Albrehta, 1998).

Balstoties uz autoru atziņām par bērna runas logopēdisko izpēti darba autore savā darbā izmantoja Dz. Albrehtas pedagoģiskos nosacījumus, lai sekmīgāk izvērtētu katra bērna logopēdisko izpēti un atlasītu attiecīgus didaktiskos uzdevumus vārda krājuma precizēšanai. Nākamā nodaļā tiks raksturots pētījumā iesaistīto bērnu sākotnējā izpēte un to raksturojums.

4.2. Pētījumā iesaistīto bērnu sākotnējā izpēte un to raksturojums

Pētījums tika veikts Priekuļu pagasta "X" pirmsskolas izglītības iestādē no 2019. gada septembrī līdz 2020. gada 13. martam. Pētījumā piedalījās 15 vecākās grupas bērni no kuriem fonētiski fonemātiskie traucējumi tika konstatēti 6 vecākās grupas bērniem.

Pētījumā iekļautie bērni pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē jau no jaunākā pirmsskolas vecuma. Darba autore bērnu skaņu izrunas pārbaudei izmanto dažādas attēlu kartītes, kuros ir attēloti priekšmeti vai dzīvas būtnes. Pārbaudāmā skaņa ir ietverta vārda sākumā, vidū un beigās. Vecākās bērnu grupas skaņu izrunas pārbaudes dati 2019. gada septembrī ir atspoguļoti tabulā (sk. 3. tabulu).

Bērnu skaņu izrunas pārbaudes rezultāti 2019. gada septembrī

	Bērnu vārdi	Skaņas																						
		Lūpeņi					Priekšējie mēleņi									Vidējie mēleņi					Pakaļējie mēleņi			
		P	B	M	V	F	R	L	N	S	Z	T	D	Š	Ž	Č	C	Ņ	Ļ	Ķ	Ģ	J	K	G
1.	Dagnija	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2.	Olafs	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3.	Ralfs	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
4.	Annija	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
5.	Gustavs	+	P	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
6.	Alise	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
7.	Mārcis	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
8.	Tīna	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
9.	Raimonds	+	+	+	+	+	+	+	+	R	R	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	T	+
10.	Agate	+	+	+	+	+	+	+	+	T	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
11.	Renārs	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
12.	Daimonds	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
13.	Ella	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
14.	Renārs	+	+	+	+	+	+	+	+	V	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
15.	Gunita	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

+ Skaņu izrunā pareizi

Skaņu aizstāj

Bērnu grupas skaņu izrunas pārbaudē 2019. gada septembrī tika konstatēti šādi bērni ar skaņu traucējumiem. (Konfidencialitātes nolūkos bērnu vārdi ir mainīti.)

Gustavs skaņu **B** aizstāj ar **P** un skaņu **Z** aizstāj ar **S**.

Raimonds skaņu **S, Z** aizstāj ar **R**, skaņu **K** par **T**.

Annija skaņu **L** aizstāj ar **Ļ**.

Renārs skaņu **L** aizstāj ar **V**.

Ralfs skaņu **Ķ** aizstāj ar skaņu **Č**.

Agate skaņu **S** aizstāj ar **T**.

Bērniem ar skaņu izrunas traucējumiem, tiek veikta fonemātiskās uztveres pārbaude, kas sastāv no 9 uzdevumiem (sk. 1. pielikumu). Pētījuma sākumā koriģējoši attīstošā darbība tika īstenota trīs virzienos – fonemātisko priekšstatu, fonemātiskās analīzes un sintēzes sekmēšanai, kas tiek attēlots 4. tabulā.

Fonemātiskās uztveres izpētes kritēriji un rādītāji

Kritērijs	Rādītāji	Bērnu vārdi					
		Gustavs	Raimonds	Annija	Renārs	Ralfs	Agate
Fonemātiskie priekšstati	Skaņas saklausīšana citu skaņu rindā	1	1	1	3	2	2
	Zilbju rindu atkārtošana	1	1	2	2	2	1
	Nosaukt vārdus ar noteiktu skaņu	1	1	1	2	2	1
Fonemātiskā analīze	Pirmās skaņas noteikšana	1	2	2	3	3	2
	Pēdējās skaņas noteikšana	2	1	1	2	2	1
	Vārda nosaukšana pa skaņām	1	2	1	2	1	1
	Skaņas vietas noteikšana vārdā	2	2	2	2	2	2
Fonemātiskā sintēze	Skaņu sapludināšana zilbē	1	1	1	2	2	1
	Zilbju sapludināšana vārdā	2	2	2	3	3	1
Kopā:		12	13	13	21	19	12

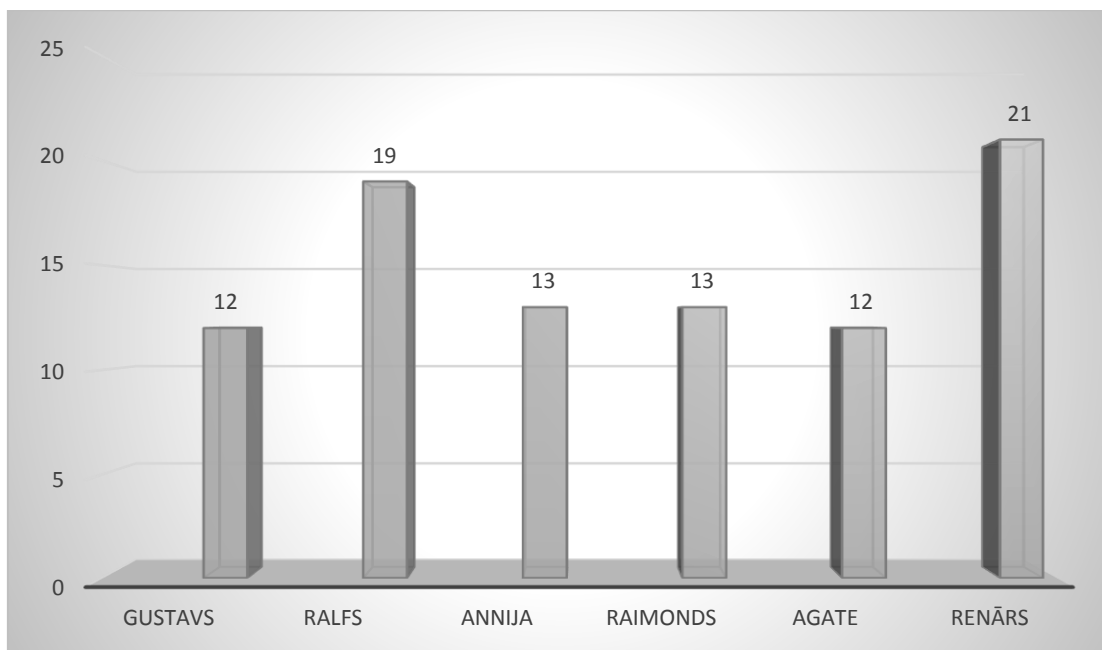
Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējuma rādītāji:

- 23 - 27 punkti par visiem uzdevumiem – fonemātiskās uztveres traucējumi nav konstatēti;
- 22 - 18 punkti – fonemātisko traucējumu viegla pakāpe;
- 17 - 13 punkti – fonemātisko traucējumu vidēji smaga pakāpe;
- 12 punkti – fonemātisko traucējumu smaga pakāpe.

Lai uzskatāmi redzētu koriģējoši attīstošo darbību, darba autore to atspoguļoja diagrammā (sk. 2. attēlu).

2. attēls Fonemātiskās uztveres izpēte pētījuma sākumā

Apkopojot rezultātus var secināt, ka Raimondam, Annijai ir fonemātisko traucējumu vidēji smaga pakāpe. Agatei un Gustavam ir konstatēta fonemātisko traucējumu smagā pakāpe, bet Renāram un Ralfam ir fonemātisko traucējumu vieglā pakāpe.

Sadarbībā ar pirmsskolas izglītības iestādes logopēdi un citiem iestādes speciālistiem izveidoti arī bērnu pedagoģiski psiholoģiskie raksturojumi. Diemžēl pirmsskolas izglītības iestādes māsiņa konfidencialitātes nolūkos medicīniskajās kartēs darba autorei neļāva ielūkoties, līdz ar to pedagoģiskie psiholoģiskie raksturojumi balstīti uz tiešajiem novērojumiem un izglītības iestādes speciālistu teiktajam.

Gustavs - 5,4 gadi

Aktīvi darbojošs zēns. Patīk sportiskās aktivitātes, bet savas neuzmanības pēc bieži sanāk krist. Nekautrējas no pieaugušajiem un bērniem, spēj ātri sakomunicēties ar apkārtējiem, bet diemžēl ar savu hiperaktivitāti zēnam neizdodas iegūt grupas draugus, jo reizēm sanāk rast konfliktsituācijas. Mūzikas nodarbībās nelabprāt piedalās. Nav vēlēšanās strādāt ar mūzikas instrumentiem, nesaklausa ritmu. Logopēda nodarbības apmeklē no trīs gadu vecuma. Nodarbību laikā atbildes ir neprecīzas, jo zēnam ir konstatēta zema uzmanības noturība. Ir bojāti priekšējie zobi. Darbības grib veikt ātri, bez domāšanas. Nav vēlēšanās piepūlēties, visu grib izdarīt steidzīgi un neveikli. Uzsākot novērojumus mācību gada sākumā pie skaņu izrunas pārbaudes logopēde konstatēja skaņu balsīguma kļūdas - skaņu **B** aizstāj ar skaņu **P**, piemēram, *bumba – pumba, bize – pise* un skaņu **Z** aizstāj ar skaņu **S**, piemēram, *zābaki – sābaki*. Vārdu krājums – ikdienas.

Raimonds – 5,5 gadi

Zēns logopēda nodarbības apmeklē jau no 3 gadiem. Raimonds nodarbībā darbojas labprāt, bet īsti neieklausās logopēdes norādēs, tas ir, darbības vēlas veikt nenoklausot uzdevumu līdz galam. Raimondam ir jāpiestrādā pie skaņu S izrunas. Raimonds atkārtο skaņas pēc logopēdes. Var saklausīt, ka Raimonds grib iestarpināt skaņu T. Pazīst lielos drukātos burtus. Nodarbībās labāk klausīsies un vēros citus bērņus darbībā, nekā pats piedalīsies. Grupu audzinātājas stāsta, ka Raimondam ir vairākas reize jāatkārto mācāmā viela, jo tad, kad ir jāsāk darbs, Raimonds bieži vien nezina, kas ir jādara. Kad zēnu uzrunā, klusu, nedroši, nepārliecināti atbild. Vāji attīstīta sīko pirkstu muskulatūra. Grūtības rada griezt ar šķērēm. Skaņu izrunas pārbaudē logopēde konstatē, ka zēns skaņu S un Z aizstāj ar skaņu R, piemēra, suns – runs, zari – rari. Skaņu K par T. Noskaidrojās, ka zēnam ir polimorfi skaņu traucējumi (skaņas aizstāj, jauc, neizrunā). Strādā pie skaņu S nostiprināšanas vārdos.

Annija – 5,11 gadi

Annija ir jauka meitene, centīga, nodarbībās spēj koncentrēties uz notiekošo, bet ir brīži, kad par savām atbildēm nav pārliecināta. Logopēda nodarbības apmeklē no 4 gadiem. Ir vēlēšanās skatīties logopēdei acīs, lai saņemtu kādu mājienu par pareizu vai nepareizu atbildi, tāpēc rodas ne pārliecinātība savās atbildēs. Sporta nodarbībās piedalās labprāt, labi attīstīta līdzsvara koordinācijas. Annijai darbiņus patīk darīt kārtīgi, ir ievērots, ka nav vēlēšanās kļūdīties, bet reizēm darbiņi tiek pildīti ātri un neveikli. Ne visus iespēstos burtus zina. Arī skaņas reizēm jauc, aizvieto vai arī nesaklusa. Pārbaudes laikā logopēde secina, ka meitene skaņu L aizstāj ar skaņu Ļ, piemēram, saule – saule, lauva – ļauva. Sagādā reizēm grūtības izdomāt kādu vārdu, kas sākas ar konkrētu skaņu.

Ralfs – 5, 6 gadi

Ralfs ir draudzīgs zēns. Runas temps normāls. Zina visus iespēstos burtus. Darbiņus vēlas ātri pabeigt. Izprot instrukcijas, bet nav vēlēšanās uzdevumus paveikt rūpīgi. Fiziskās aktivitātēs darbojas labprāt. Mūzikas nodarbībās darbojas līdzīgi, bet izpildot kādu darbību ar ritma saklausīšanu, ir vēlēšanās darbību veikt paātrinātā ritmā. Uz pedagoga aizrādījumiem reaģē, bet arī grupu audzinātājas ir ievērojušas, ka Ralfam piemīt niķis neieklausīties norādījumos un paveikto darbu neizpildīt līdz galam. Skaņu K aizstāj ar skaņu Č, piemēram, ķirsi – čirsis.

Renārs – 5,4 gadi

Kluss, mierīgs zēns, kas saziņā neizrāda iniciatīvu. Runā aizstāj skaņu L ar V, piemēram, saule – sauve, kaut gan pie fonemātiskās analīzes un sintēzes darbojās visaktīvāk. Ir vēlēšanās darbību veikt steidzīgi. Ievēroju, ka arī Renārs reizēm nevēlas darboties, nav koncentrēšanās spējas, sēdot krēslā ik pa laikam grozās un dīdās, liek pirkstus mutē, grauž

nagus. Renārs atpazīst visus iespīestos **burtus**. Pēc attēla runā ar vienkāršiem teikumiem. Zēns ir jāmudina atbildēt.

Agate – 5,4 gadi

Bikla meitene. Nav pārliecināta par savām spējām. Ir velme sadarboties, bet tajā pašā laikā ir nepārliecināta par savām darbībām. Agate ir draudzīga meitene. Patīk darboties ar rokdarbiem – pīšanu, vēršanu. Meitenei ir vajadzīgs neliels atbalsts, pamudinājums lai pārliecinātu Agati, ka viss, ko viņa dara izdodas labi. Aizstāj skaņu **S** ar **T**.

Lai labāk izprastu bērnu skaņas izrunas traucējumus darba autore ir izveidojusi katram bērnam fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes uzdevumus. Fonemātiskās uztveres pārbaudes rezultāti tiek novērtēti no 1 -3 baļļu sistēmas.

Gustavs pie fonemātiskiem priekšstatiem kļūdās pie noteiktas skaņu saklausīšanas vai nu zēns nekoncentrējās vai arī nesaklausīja konkrētu **L** skaņu vārdu virknē. Pie zilbju rindas atkārtotības nevar atcerēties trīs zilbju rindu. Kļūdās pie zilbju **ZE – ZĒ** atkārtotības, kur skaņu **Z** aizvieto ar skaņu **S**, kā arī kļūdās pie trīszilbju rindas **PA – BA – PĀ** atkārtotības – skaņu **B** aizvieto ar skaņu **P**. Arī pie vārdu nosaukšanas ar konkrētu skaņu Gustavam sagādāja grūtības, jo īsti nevarēja sadomāt konkrētu vārdu ar noteiktu skaņu. Pirmās un pēdējās skaņas noteikšana vārdā Gustavam sagādāja grūtības. Vēlēšanās bija nosaukt vārda pirmo skaņu zilbēs, piemēram, **MĀJA – MĀ**, **SĒNE – SE**. Nosaukt vārdu pa skaņām zēns centās, bet arī sagādāja grūtības. Gustavs vēlējās atkārtot logopēdes teikto. Vislabāk Gustavam gāja ar uzdevumu zilbju sapludināšana vārdā, jo spēja gandrīz visiem vārdiem bez palīdzības nosaukt dzirdēto, bet jauca skaņas, piemēram, vārdu **BURKA – nosauca par PURKA**, **ZEMENE – par SEMENE**. Tāpat **ZARI** tika nosaukti par **SARIEM** (sk. 2. pielikumu).

Ralfs pie skaņu **L** noteikšanas vārdu virknes kļūdījās vienu reizi. Pie ritmiskām rindām jauca skaņas **ĶI – ČI** zilbju rindas, nosaucot **ČI – ČI**. Pie fonemātiskās analīzes ar uzdevumiem Ralfam nesagādāja grūtības, kaut gan pēdējās skaņas noteikšana konkrētam vārdam zēnam bija vēlēšanās teikt vārda pēdējo zilbi, piemēram, **SĒNE – NE**, **ADATA – TA**. Pie 6. uzdevuma zēns mazliet apmulsis, jo nebija pārliecināts par savām spējām, nosaucot vārdu pa skaņām. Vārdus dalīja pa zilbēm nevis pa konkrētām skaņām (sk. 3. pielikumu).

Annija pie noteiktas skaņu saklausīšanas vārdu virknē kļūdījās 2 reizes. Nesaklausīja skaņu **L** vairākās vietās. Kļūdījās pie zilbju atkārtotības, piemēram, **LI – ĻI – VI** atkārtotība kā **ĻI – ĻI – VI**. Skaņu **L** aizvieto ar skaņu **Ļ**. Meitenes grūtības sagādāja izdomāt vārdu ar konkrētu skaņu. Ar logopēda vairākkārtējo palīdzību meitene centās saklausīt vārda pirmo skaņu. Vārdiem pēdējās skaņas sauca zilbēs, piemēram, **SĒNE – NE**, **ADATA – TA**. Arī pie skaņas noteikšanas vārda sākumā, vidū vai beigās Annijai īpaši grūtības nesagādāja. Acīmredzot, logopēde pastiprinātā tonī sauca vārdu (sk. 4. pielikumu).

Raimonds pie konkrētas skaņu saklausīšanas vārdu virknē kļūdījās visvairāk. Logopēde pamanīja, ka zēns īpaši nekoncentrējās uz uzdevumu. Īsti neizprata, kas ir jādara. Pie zilbju atkārtošanas kļūdījās visvairāk. Jauca skaņas, bija neuzmanīgs. Zilbju rindu SI – SI atkārtoja kā SRI – SRI. Ja zēnu paslavē vai pamudina, tad Raimonds cenšas izrunāt skaņu S, bet reizēm liekas, kad bērns slinko pacensties. Arī pie vārdiem, kur zēnam ir jānosauc kāds vārds ar konkrētu skaņu, Raimondam nepadevās. Zēns gandrīz labi saklausa visiem vārdiem pirmo un pēdējo skaņu. Raimonda fonemātisko izpēti var aplūkot 6. pielikumā.

Agate ar nelielu logopēda palīdzību pie uzdevuma skaņas noteikšana vārdu virknē tika galā bez grūtībām. Bija uzmanīga, lēnām darbojās, bet apzinīgi. Meitene arī mazliet satraucas, ja uzdevumu neveic labi. Pie zilbju atkārtošanas bija vērojamas kļūdas, S skaņu vēlējās aizstāt ar skaņu T, piemēram, SI – SI atkārtoja kā TSI – SI, zilbju rindu ZE – ZĒ atkārtoja kā ZSTE – ZSĒ. Trīszilbju rindas atkārtoja ar kļūdām, piemēram, LI – ĻI – VI atkārtoja kā LI – LI – VI. Patstāvīgi nemācēja nosaukt vārdus ar konkrētu skaņu, neprecīzi vārdi. Labāk gāja ar pirmās un pēdējās skaņas noteikšanu vārdā, bet jāpiebilst, ka vilka kopā zilbes, piemēram, vārdam RĪB pēdējo skaņu nosauca ĪB, vārdam SĒNE – NE, vārdam ADATA – TA (sk. 6. pielikumu).

Renārs ar visiem veicamajiem uzdevumiem tika galā gandrīz vislabāk, grūtības sagādāja pie zilbju rindas atkārtošanas. Renārs skaņu L vēlējās aizstāt ar skaņu N, piemēram, zilbju rindu LI – ĻI – VI cēlējās atkārtot kā NI – ĻI – VI. Ar konkrētu skaņu C nevarēja izdomāt vārdu. Vārdiem pirmās skaņas saklausīja. Pie vārdu pēdējās skaņas noteikšanas kļūdījās ar zilbju vilkšanu, piemēram, SĒNE – NE, ADATA – TA. Vārdos, kuri bija jānosauc pa skaņām, kļūdījās pie vārda ALA, kuru nosauca pa skaņām kā A – NA. Arī pie garāka vārda PUDELE Renārs nosauca vārdu kā P – U – DE – LE (sk. 7. pielikumu).

Darba autore, balstoties uz bērnu individuālo pārbaudi un minētajām grūtībām nākamā nodaļā atspoguļo atlasītos vingrinājumus un didaktiskās rotaļas, kas precizē vārdu krājumu vecākā pirmsskolas vecuma bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem.

4.3. Koriģējoši attīstošā darbībā izmantotās rotaļas un vingrinājumi vārdu krājumu precizēšanai

Balstoties uz vairāku autoru atziņām par smalkās motorikas attīstības ietekmi uz labākas runas un valodas attīstību, darba autore savā koriģējoši attīstošajā darbībā nodarbībās izmantoja pirkstu rotaļas, kas veicina runas un valodas attīstību, kā arī tiek attīstītas koncentrēšanās spējas.

Arī I. Miltiņa raksta, ka pirkstu rotaļas var veiksmīgi lietot runas pilnveidošanai gan bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem un bērniem ar valodas sistēmas nepietiekamu attīstību, gan stostīšanās gadījumos (Miltiņa, 2005, 245). Balstoties uz L. Arutjujanas izteiktām

atziņām, rokas pirksti var kļūt par runas tempa, ritma, loģiskā uzsvāra un pauzācijas labojumiem. Pirkstu sīkās muskulatūras rotaļu vingrinājumi apskatāmi 8. pielikumā.

Lai vingrinātu runas orgānus, var veikt dažādus lūpu, mēles un elpošanas aktivizēšanas uzdevumus. Artikulācijas aparāta (mēles, lūpu, pūšanas) vingrinājumu galvenais mērķis ir nostiprināt artikulācijas aparāta muskuļus, lai sagatavotu bērnu pareizai skaņu izrunai (sk. 9. pielikumu).

Lai precizētu vārdu krājumu bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem darba autore vadījās pēc autoru I. Miltiņas un S. Tūbeles izstrādātiem materiāliem.

Skaņas S un Z pareizas izrunas sagatavošanas posms.

1. Artikulācijas aparāta vingrinājumi (sk. 9.pielikumu).

- Lūpu vingrinājumi.
- Mēles vingrinājumi.
- Pūšanas un elpošanas vingrinājumi.
- Pirkstu sīkās muskulatūras vingrināšanas rotaļas (sk. 8. pielikumu).

2. Skaņu S, Z pareizas izrunas mācīšana.

- Skaņu S un Z izrunu var mācīt uz atdarināšanas pamata, aktivizējot runas dzirdes analizatoru. Skaņas S skanējums tiek salīdzināts ar „pārplisušas bumbas dziesmiņu” S – S – S, smalku aukstu vējiņu, tekošu, sīku ūdens strūkliņu.
- Skaņu Z var salīdzināt ar oda smalko dīkšanu Z – Z – Z. Darbojoties ar bērniem pie skaņām noder skaņu dzirdes tēli vai kartītes.
- Spoguļa priekšā bērnam parāda skaņas S izrunu un palūdz pasmaidīt, parādīt viegli sakļautus zobus. Pielikt mēli pie apakšējiem priekšzobiem un pūst “aukstu vējiņu”. Palūdz pielikt roku pie mutes un pārbaudīt vai vējiņš plūst blīvi.
- Skaņu izrunu var mācīt, balstoties uz citām jau apgūtām skaņām. Skaņu S var mācīt no skaņām I un T (mēles gals pie apakšējiem priekšzobiem). Skaņas I izrunas laikā tiek pūsts „aukstais vējiņš”. To pašu veic, izrunājot skaņu T. Par balsta skaņu var noderēt arī skaņa F. Izrunas laikā tiek atvilktā apakšlūpa no augšējiem priekšzobiem un atskan pareiza S izruna.
- Skaņas Z izolēta izruna tiek apgūta no S, liekot vibrēt balss saitēm. Izrunājot skaņu S, balss „motoriņš” nedarbojas, bet izrunājot skaņu Z – izteikti darbojas. Bērns mācās atšķirt abas skaņas gan pēc balss saišu darbības, gan pēc skanējuma.
- Z izrunas mācīšanai var noderēt skaņa V, izrunas laikā tiek atvilktā apakšlūpa no augšējiem priekšzobiem un atskan pareiza Z izruna.
- **Noteiktas skaņas nostiprināšana:**

✓ Skaņa S zilbēs

SI – SI – SI	IS – IS – IS	SIE – SIE – SIE
SA – SA – SA	AS – AS – AS	SAI – SAI – SAI
SE – SE – SE	ES – ES – ES	SUI – SUI – SUI
SU – SU – SU	US – US – US	SEI – SEI – SEI
SO – SO – SO	OS – OS – OS	

✓ Skaņa S vārdos:

- S vārda sākumā – salmi, sēne, sala;
- S vārda vidū – rasa, aste, desa;
- S vārda beigās – ūdens, deguns, sāls.

✓ Skaņa S vārda savienojumos:

- atkārtot logopēda teiktos vārdu savienojumus - spīd saule, spalvains gailis, smaga kaste;
- darbs ar attēliem. Bērni, kuri prot lasīt – strādā ar vārdiem. Uz plāksnes ir salikti vairāki attēli (vārdi). Visos ir skaņa S. Uzdevums ir sameklēt divus vārdus (attēlus), lai veidotos vārdu savienojums.

✓ Skaņa Z zilbēs

ZA – ZA – ZA	AZ – AZ – AZ	ZIE – ZIE – ZIE
ZI – ZI – ZI	IZ – IZ – IZ	ZEI – ZEI – ZEI
ZE – ZE – ZE	EZ – EZ – EZ	
ZU – UZ – UZ	UZ – UZ – UZ	
ZO – ZO – ZO	OZ – OZ – OZ	

✓ Skaņa Z vārdos:

- Z vārda sākumā – zeme, zābaki, zobi;
- Z vārda vidū – kaza, nazis, maize;
- Z vārda beigās – maz, uz, aiz

✓ Skaņa Z vārda savienojumos:

- atkārtot logopēda teiktos vārdu savienojumus – zvejo zivis, ziedēja roze, zaļa zāle;
- darbs ar attēliem. Bērni, kuri prot lasīt – strādā ar vārdiem. Uz plāksnes ir salikti vairāki attēli (vārdi). Visos ir skaņa Z. Uzdevums ir sameklēt divus vārdus (attēlus), lai veidotos vārdu savienojums.

3. Skaņu S, Z diferencēšana (atšķiršana) – nepieciešama tad, kad bērna runā viena skaņa tiek aizstāta ar citu, t.i., fonemātisko procesu traucējumu gadījumos (Miltiņa, 2005).

- bērns mācās sajukt atšķirību starp balss saitēm. Pie skaņas S “motoriņš” nedarbojas, bet pie Z darbojas izteikti;
- bērnam tiek parādīti skaņu redzes tēli – burtu veidā;
- logopēds, aizklājot muti ar grāmatu, sauc izolētas skaņas, bet bērns dzirdot skaņu S vai Z, ceļ noteiktu attēlu;
- skaņu S un Z atšķiršana zilbēs:
 - ✓ pēc artikulācijas pazīmēm – bērns pagriež muguru, logopēds sauc zilbes, un bērnam tās akustiski precīzi ir jāatkārto, nejaucot izrunā skaņas S – Z
SI - , SE - , SA - , SU - , SO
ZI-, ZE-, ZA-, UZ-, ZO-
 - SI – SI – ZI
ZI – ZI – SI
SI – ZI – ZI
ZI – ZI – ZI
ZI – SI – ZI
 - ✓ tiek lasītas:
 - zilbes ar skaņu S,
 - zilbes ar skaņu z,
 - zilbes jauktā secībā.
- **Skaņu S un Z atšķiršana vārdos** (sk. 10. pielikumu);
 - ✓ bērnam pareizi jāatkārto logopēda nosauktie vārdi. Logopēds kopā ar bērnu noskaidro vārdu nozīmes maiņu, kas rodas aizstājot;
 - ✓ tiek noskaidrota vārdu nozīmes maiņa, mainoties skaņām, piemēram, SILI – ZILI, SĒNE – ZĒNI, SIETI – ZIEDI, SIENA – ZIEMA.

4. Fonemātiskās uztveres attīstīšanas vingrinājumi un rotaļas vārdu krājuma precizēšanai (sk. 11. pielikumu).

Skaņas K un T pareizas izrunas sagatavošanas posms.

1. Artikulācijas aparāta vingrinājumi (sk. 9. pielikumu):

- Lūpu vingrinājumi.
- Mēles vingrinājumi.
- Pūšanas un elpošanas vingrinājumi.
- Pirkstu sīkās muskulatūras vingrināšanas rotaļas.

2. Skaņas K izrunas mācīšana:

- skaņu *K* var mācīt uz skaņas *T* bāzes. Bērns izrunā zilbi – *ti*, vienlaicīgi ar rādāmo pirkstu (vai koka špāteli jeb lāpstīņu) pieaugušais viegli stumj mēli dziļāk mutes galā aiz apakšējiem priekšzobiem, pakāpeniski veidojas zilbe *ki*;
- “**Fotogrāfs**” – bērns tēlo, ka guļ zālē un fotografē putnus un fotoaparāta slēdzis klikšķina: *K-K-K-K-K*;

- **Skaņas *K* nostiprināšana:**

- ✓ zilbēs

AK – AK – AK	KA – KA – KA	KAI – KAI – KAI
EK – EK – EK	KE – KE – KE	KAU – KAU – KAU
UK – UK – UK	KU – KU – KU	KEI – KEI – KEI
IK – IK – IK	KI – KI – KI	KUI – KUI – KUI
OK – OK – OK	KO – KO – KO	

- ✓ skaņa *K* vārdos:

- *K* skaņa vārda sākumā – kāja, kabata, kaza
- *K* skaņa vārda beigās – rok, nāk, māc
- *K* skaņa vārda vidū – laka, maska, jaka

- ✓ skaņa *K* vārda savienojumos – klusā stunda, skolas ēka, stārķa knābis

- Skaņas *T* nostiprināšana:

- ✓ Zilbēs

TA – TA – TA	AT – AT – AT	TAI – TAI – TAI
TE – TE – TE	ET – ET – ET	TIE – TIE – TIE
TI – TI – TI	TU – TU – TU	TUI – TUI – TUI
TU – TU – TU	IT – IT – IT	TAU – TAU – TAU
TO – TO – TO	OT – OT – OT	

- ✓ Vārdos, kur skaņa *T* ir:

- vārda sākumā – tēja, telefons, tilts
- vārda vidū – elektrība, ģitāra, ota
- vārda beigās – tīt, tīrīt, teikt

- ✓ vārdu savienojumos – taures skaņas, silta tēja, taisni mati.

3. Skaņu *K* un *T* atšķiršana (sk. 12. pielikumu).

- bērnam tiek parādīti skaņu redzes tēli – burtu veidā;
- logopēds, aizklājot muti ar grāmatu, sauc izolētas skaņas, bet bērns dzirdot skaņu *K* vai *T*, ceļ noteiktu attēlu;
- skaņu *K* un *T* atšķiršana zilbēs:
 - ✓ pēc artikulācijas pazīmēm – bērns pagriež muguru, logopēds sauc zilbes, un bērnam tās akustiski precīzi ir jāatkārto, nejaucot izrunā skaņas *K* – *T*;

- ✓ tiek lasītas:
 - zilbes ar skaņu K,
 - zilbes ar skaņu T,
 - zilbes jauktā secībā.

- bērnam pareizi jāatkārto logopēda nosauktie vārdi. Logopēds kopā ar bērnu noskaidro vārdu nozīmes maiņu, kas rodas aizstājot K ar T, piemēram, KAISA – TAISA, RAKI – RATI, KASE – TASE, ROKA – ROTA.

4. Fonemātiskās uztveres attīstīšanas vingrinājumi un rotaļas vārdu krājumu precizēšanai (sk. 11. pielikumu).

Skaņas Ķ un Č pareizas izrunas sagatavošanas posms.

1. Artikulācijas aparāta vingrinājumi (sk. 9. pielikumu).

- Mēles vingrinājumi.
- Pūšanas un elpošanas vingrinājumi.
- Pirkstu sīkās muskulatūras vingrināšanas rotaļas (sk. 8. pielikumu).

2. Skaņas izrunas mācīšana:

- skaņu Ķ var mācīt uz atdarināšanas pamata. Mīksto līdzskaņu Ķ izrunā uzmanību pievērš tiem darba paņēmieniem, kurus izmanto K pareizrunas apguvei.
- Skaņa Ķ apgūstama no zilbes - ta – (tja – tja – Ķa).

Skaņas Ķ nostiprināšana:

- zilbēs:

ĶA – ĶA – ĶA	AĶ – AĶ – AĶ	ĶAI – ĶAI – ĶAI
ĶE – ĶE – ĶE	EĶ – EĶ – EĶ	ĶAU – ĶAU – ĶAU
ĶU – ĶU – ĶU	UĶ – UĶ – UĶ	ĶEI – ĶEI – ĶEI
ĶI – ĶI – ĶI	IĶ – IĶ – IĶ	ĶUI – ĶUI – KUI
OĶ – OĶ – OĶ	ĶO – ĶO – ĶO	

- Vārdos, kur skaņa Ķ ir:
 - ✓ vārda sākumā - *ķepa, ķirbis, raķete*;
 - ✓ vārda vidū – *gurķis, raķete, zeķe*
- vārdu savienojumos – *kadiķu sveķi, bluķa šķila, puķu buķete*

3. Skaņu Ķ un Č atšķiršana (sk. 13. pielikumu);

- bērnam tiek parādīti skaņu redzes tēli – burtu veidā;
- logopēds, sauc izolētas skaņas, bet bērns, dzirdot skaņu Ķ vai Č, ceļ noteiktu attēlu;
- skaņu Ķ un Č atšķiršana zilbēs:
 - ✓ pēc artikulācijas pazīmēm – bērns pagriež muguru, logopēds sauc zilbes, un bērnam tās akustiski precīzi ir jāatkārto, nejaucot izrunā skaņas Ķ – Č;

- ✓ tiek lasītas:
 - zilbes ar skaņu Ķ,
 - zilbes ar skaņu Č,
 - zilbes jauktā secībā.

- bērnam pareizi jāatkārto logopēda nosauktie vārdi. Logopēds kopā ar bērnu noskaidro vārdu nozīmes maiņu, kas rodas aizstājot Ķ ar Č.
- tiek noskaidrota vārdu nozīmes maiņa, mainoties skaņām, piemēram, KAISA – TAISA, RAKI – RATI, KASE – TASE, ROKA – ROTA.

4. Fonemātiskās uztveres attīstīšanas vingrinājumi un rotaļas vārdu krājumu precizēšanai (sk. 11. pielikumu).

Skaņas B un P pareizas izrunas sagatavošanas posms

1. Artikulācijas aparāta vingrinājumi (sk. 9. pielikumu).

- Lūpu vingrinājumi.
- Mēles vingrinājumi.
- Pūšanas un elpošanas vingrinājumi.
- Pirkstu sīkās muskulatūras vingrināšanas rotaļas (sk. 8. pielikumu).

2. Skaņu B un P pareizas izrunas mācīšana:

- apzināti bērnu māca izjust “balss motorīņa” vibrāciju. Pie skaņas B vibrē motorīņš, pie skaņas P nevibrē.
- Skaņas B izrunu var mācīt no patskaņa U. Patskaņa U izrunas laikā logopēds liek rādāmo pirkstu paralēli augšlūpai, viegli kustinot to augšā - lejā. Lūpas sakļaujas, un atskan līdzskanis B

Skaņas B nostiprināšana:

- ✓ zilbēs
- ✓ skaņa B vārdos:
 - B skaņa vārda sākumā – balle, banāns, burka;
 - B skaņa vārda vidū– istaba, zobi, āboli;
 - B skaņa vārda beigās – rīb, zib, klab;
- ✓ skaņa B vārda savienojumos – burkānu dobes, balta bumba, bezdelīgas ligzdā.

3. Skaņu B un P atšķiršana (sk. 14. pielikumu).

- bērnam tiek parādīti skaņu redzes tēli – burtu veidā;
- logopēds, sauc izolētas skaņas, bet bērns dzirdot skaņu B vai P, ceļ noteiktu attēlu;
- skaņu B un P atšķiršana zilbēs:

- ✓ pēc artikulācijas pazīmēm – bērns pagriež muguru, logopēds sauc zilbes, un bērnam tās akustiski precīzi ir jāatkārto, nejaucot izrunā skaņas B - P;
- ✓ tiek lasītas:
 - zilbes ar skaņu B,
 - zilbes ar skaņu P,
 - zilbes jauktā secībā.
- bērnam pareizi jāatkārto logopēda nosauktie vārdi. Logopēds kopā ar bērnu noskaidro vārdu nozīmes maiņu, kas rodas aizstājot B ar P, piemēram, PAKA – BĀKA, LAPA – LĀPA, RIBA – RIPA, PĒDA - BĒDA

4. Fonemātiskās uztveres attīstīšanas vingrinājumi un rotaļas vārdu krājumu precizēšanai (sk. 11. pielikumu).

5. Skaņu B un P atšķiršanas korekcijas nodarbību var aplūkot 22. pielikumā.

Skaņas L pareizas izrunas sagatavošanas posms

1. Artikulācijas aparāta vingrinājumi (sk. 9. pielikumu).

- Lūpu vingrinājumi.
- Mēles vingrinājumi.
- Pūšanas un elpošanas vingrinājumi.
- Pirkstu sīkās muskulatūras vingrināšanas rotaļas (sk. 8. pielikumu).

2. Skaņu L pareizas izrunas mācīšana:

- skaņu L var veidot no starpzobu izrunas: mēles gals tiek pieturēts starp zobiem, vienlaicīgi bērns mēģina izteikt skaņu U vai I. Rodas L starpzobu izrunā.
- bērns var izdziedāt patskani Ā – Ā – Ā un vienā brīdī saspīest mēles galu starp zobiem. Arī veidojas skaņa L starpzobu izrunā.
- atdarinot “lidmašīnas pacelšanos”, bērns mācās ritmiski pacelt mēli pie augšējo priekšzobu alveolām un nolaist to uz leju. “Lidojošai lidmašīnai” – mēlei pievieno patskaņa I vai A dziesmiņu.

Skaņas L nostiprināšana:

- ✓ zilbēs
- ✓ skaņa L vārdos:
 - L skaņa vārda sākumā – lapa, lapsa, lampa;
 - L skaņa vārda vidū– pele, pile, sala;
 - L skaņa vārda beigās – pil, cel, smel.
- ✓ skaņa L vārda savienojumos – balti āboli, lasa lapas, salda mēle.

3. Skaņu L un Ļ atšķiršana (sk. 15. pielikumu).

- bērnam tiek parādīti skaņu redzes tēli – burtu veidā;
- logopēds, sauc izolētas skaņas, bet bērns dzirdot skaņu L vai Ļ, ceļ noteiktu attēlu;
- skaņu L un Ļ atšķiršana zilbēs:
 - ✓ pēc artikulācijas pazīmēm – bērns pagriež muguru, logopēds sauc zilbes, un bērnam tās akustiski precīzi ir jāatkārto, nejaucot izrunā skaņas L - Ļ;
 - ✓ tiek lasītas:
 - zilbes ar skaņu L,
 - zilbes ar skaņu Ļ,
 - zilbes jauktā secībā.
- bērnam pareizi jāatkārto logopēda nosauktie vārdi. Logopēds kopā ar bērnu noskaidro vārdu nozīmes maiņu, kas rodas aizstājot L ar Ļ, piemēram, OLA – OĻI, ZĀLE – ZAĻI, DĒLI – DĒĻI, CĒLA – CEĻ, SOLI – SOĻI.

4. Fonemātiskās uztveres attīstīšanas vingrinājumi un rotaļas vārdu krājumu precizēšanai (sk. 11. pielikumu).

Darba autore 5. tabulā piedāvā aplūkot izrunas traucējumu skaņu L un V korekcijas nodarbības plānu, ko neizdevās realizēt ar vienu bērnu. Sakarā ar šā gada 13. martu pasludināto ārkārtas situāciju Latvijā, kā arī laika trūkuma dēļ, darba autorei nebija iespējas pilnībā izvērtēt viena bērna korigējošo attīstību vārda krājuma precizēšanai. Ar šo nodarbību konspektu ir iepazinušās “X” pirmsskolas izglītības iestādes 2 pirmsskolas skolotājas un “X” pirmsskolas izglītības iestādes logopēde. Savas atbildes ir sniegušas datorrakstā un novērtējušas nodarbības no 1 - 5 baļļu sistēmā. Pedagogi ir atzinuši nodarbības konspektu un akceptējuši to ar vērtējumu 5 baļļu sistēmā (sk. 23. pielikumu).

Izrunas traucējumu skaņu L un V korekcija

Sagatavošanas posms

Mērķis – skaņas L nostiprināšana un atšķiršana no skaņas V vārdu krājuma precizēšanai

5. tabula

Skaņu L un V korekcijas nodarbības plāns

Artikulācijas aparāta sagatavošana pareizai skaņas L izrunai		
1. nodarbība	2. nodarbība	3. nodarbība
<p>1. uzdevums - sasveicināšanās - Pirkstiņu spēles bērnam attīsta roku veiktību, aktivizē smadzeņu darbību, veicina runas attīstību un sagatavo roku rakstīšanai.</p> <p>Pirkstiņu spēles jāizpilda lēnā tempā – katru spēli vismaz 3 – 5 reizes. Sākumā ar vienu roku, pēc tam ar otru, nobeigumā ar abām rociņām reizē.</p>		

<p>Sasveicinās ar katru pirkstiņu.</p> <p>Labdien, Ikšķīti!</p> <p>Labdien, Krējumlaiža!</p> <p>Labdien, Ancīti!</p> <p>Labdien, Zeltnesi!</p> <p>Labdien, Sprīdīti!</p>	<p>"Pirksti pastaigā"</p> <p>Viens, divi, trīs, četri, pieci - (Pirksti savilkti dūrē, pa vienam tos izstiepj taisnus.)</p> <p>Dodas pirksti pastaigā. (Ritmiski saveik dūrē un iztaisno pirkstus.)</p> <p>Viens, divi, trīs, četri, pieci - (Pa vienam saliec pirkstus dūrē.)</p> <p>Nu tie bērniem sveikas māj! (Māj ar visu plaukstu.)</p>	<p>Kurš pirkstiņš tētis? Tas esmu es (īkšķis), Kurš pirkstiņš mamma? Tas esmu es (rādītājpirksts), Kurš pirkstiņš brālis? Tas esmu es (vidējais pirksts), Kurš pirkstiņš māsa? Tas esmu es (zeltnesis), Kurš pirkstiņš bēbis? Tas esmu es (mazais pirkstiņš). Rokas dūrītēs, katru nosaukto pirkstiņu atloka un pakustina. Darbojas ar abām rokām. Tētis iedod mammai buču, tētis iedod brālim buču, tētis iedod mācai buču, tētis iedod bērnam buču. Mamma iedod brālim buču, mamma iedod mācai buču, mamma iedod bērnam buču.</p>
--	---	---

2. uzdevums - vingrinājumi lūpu muskulatūras nostiprināšanai

<ul style="list-style-type: none"> • Iestiept lūpas platā smaidā un izrunāt patskani Ē (māmiņa brīdina bērnu: Ē – Ē – Ē); • Iestiept lūpas uz priekšu apaļoti un izrunāt patskani Ū (bērns, mežā apmaldījies, sauc: Ū – Ū – Ū); • Izstiept lūpas uz priekšu apaļoti un izrunāt patskani O (tētis pārsteigumā skaļi sauca: O – O – O) 	<ul style="list-style-type: none"> • Paslēpt augšlūpu, tad apakšlūpu, un otrādi; • Sakniebt lūpas starp zobiem (lūpu paslēpes); • Pavilkt vienu lūpu kaktiņu pa labi, pavilkt otru lūpu kaktiņu pa kreisi; 	<p>Logopēds pie spoguļa māca bērnu izrunāt un atšķirt skaņu pēc artikulācijas aparāta kustībām (mēles un lūpu vingrinājumi).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pavērt muti, pasmaidīt, pacelt apakšlūpu pie augšējiem priekšzobiem. Papūst F-F-F. • Stingri sakļaut lūpas un spēcīgi (ar “sprādzienu”) strauji tās atslābināt. Gaiss
---	---	--

		<p>izplūst ar troksni, kas līdzīgs skaņai P.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sakļaut lūpas un atdarināt mutes skalošanas kustības. • Vibrināt lūpas, imitējot zirga apstādināšanu – Tprū! Tprū!
3. uzdevums - mēles vingrinājumi		
<ul style="list-style-type: none"> • Mēle saka “Labrīt!” un pieskaras pēc kārtas zodam, degunam (ja iespējams), labajam un kreisajam mutes kaktiņam (neskarot lūpas), augšlūpas un apakšlūpas vidusdaļai, labajam un kreisajam vaigam, aukslējām un mutes pamatnei. To visu izpilda ar ātrām kustībām un pēc tam lēni – laizot. • “Šūpoles” Pasmaidīt, parādīt zobus, nedaudz atvērt muti, nolikt platu mēli uz apakšējiem zobiem (no iekšpuses) un noturēt tādā pozīcijā, skaitot no 1 – 5. Pēc tam pacelt platu mēli aiz augšējiem (no iekšpuses) zobiem, skaitot no 1 – 5. Vingrinājumu atkārto 4 – 6 reizes. Kustības izpilda tikai mēle, apakšžoklis un lūpas – nekustīgi. 	<ul style="list-style-type: none"> • “Zirdziņi” Pasmaidīt, parādīt zobus, pavērt muti un paklakšķināt ar mēles galu (klaudz zirga pakavi). Vingrinājumu sākumā izpilda lēni, pēc tam tempu paātrina. Apakšžoklis nekustīgs, darbojas tikai mēle. • “Krāsotājs” Pasmaidīt, atvērt muti un ar mēles galu “paglāstīt” cietās aukslējas, kustinot mēli uz priekšu un atpakaļ. Lūpas, apakšžoklis – nekustīgi, mēles gals skar augšējos priekšzobus, neizvirzās ārā no mutes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Āmuriņš – muti atvērt, mēli izbāzt un ar mēles galu ritmiski pieskarties augšlūpai. • Čūskas mēlīte – spicu mēli izbāzt uz priekšu, smailu mēles galiņu pacelt uz augšu (nepieskaroties lūpām vai zobiem) un noturēt 1-5 s. • Logu tīrītājs – nedaudz pavērt muti un ar platu mēli apņemt augšlūpu. Kustināt to kā automašīnas logu tīrītāju. Virzīt mēli pa labi un pa kreisi. • “Tītars” Pavērt muti, nolikt mēli uz augšlūpas un platu mēles galu kustināt gar augšlūpu uz āru, uz iekšu. Mēle “glāsta” augšlūpu. Kustības sākumā lēnā tempā, pēc tam tempu var paātrināt un pievienot skaņu bl-bl-bl.

<p>4. uzdevums - elpošanas vingrinājumi - Izteiksmīgas, skanīgas runas nosacījums ir pareizas runas elpošanas mācīšana. Runas elpošana ir iesaistīta runāšanas procesā un nosaka balsis un skaņu veidošanos. Runas elpošana veidojas pakāpeniski bērna valodas un runas attīstības gaitā. Pareizas elpošanas aktivizēšanai ir vingrinājumi, kas palīdzēs bērnam ne tikai pareizi elpot, bet arī runāt.</p> <p>Vingrinājumus izpildot, nedrīkst sasprindzināt kakla un plecu muskuļus (bērns var iegūt nesasprindzinātu stāju, nostājoties ar muguru pie sienas, lai pakausis, pleci un papēži pieskaras sienai).</p>		
<p>Ieelpa un izelpa caur degunu – ieelpa ātra, ne visai dziļa, izelpa ilgstoša.</p> <p>Ieelpa caur degunu, izelpa caur muti.</p> <p>Ieelpa caur muti, izelpa caur degunu.</p>	<p>Izveidot no papīra šauru papīra sloksnīti, turot to pie viena gala pūš, imitējot sveces pūšanu.</p>	<p>No papīra izveido kuģīti, ievieto to bļodā ar ūdeni, kur gar bļodas malām salikti punkti, kuriem kuģim ir jāpieskaras. Bērns kuģi virza ar savu izelpu pie konkrētā punkta.</p>
<p>5. uzdevums - skaņas L izrunas nostiprināšana -</p>	<p>5. uzdevums - skaņu L – V atšķiršana pēc akustiskajām pazīmēm</p>	<p>5. uzdevums - skaņu L – V atšķiršana pēc akustiskajām pazīmēm</p>
<p>Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu L citu skaņu starpā; veicināt fonemātisko analīzi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Logopēds sauc skaņas, bērns sasiit plaukstas, dzirdot skaņu L: A, I, L, E, L, T, R, L, P, B, K, V, L 	<p>Logopēds sauc skaņas L vai V, bērns ,saklausot noteiktas skaņas ceļ attiecīgo burtu kartiņu L vai V:</p> <p>M – V – K – F – L – N – P – S – L – V – P – U – I – V – B – L</p>	<p>Uz galda ir izvietoti pudeļu korķīši ar burtiem. Blakus – izgrieztas lapiņu slejas ar zilbēm. Bērnam attiecīgi pēc parauga ir jāsameklē attiecīgā skaņa un jāizveido zilbe. Darbojas sīkā motorika. Bērns uzliekot korķīti arī runā līdzī un velk skaņas kopā (sk. 17. pielikumu).</p>
<p>6. uzdevums - skaņa L nostiprināšana zilbēs</p>	<p>6. uzdevums - skaņu L – V atšķiršana zilbēs</p>	<p>6. uzdevums - skaņu L – V atšķiršana zilbēs</p>

<ul style="list-style-type: none"> Logopēds sniedz runas paraugu (bērnam redzot), bērns atkārto. <ul style="list-style-type: none"> <u>Valējās zilbēs</u> LA- LA – LA LE – LE – LE LI – LI – LI LU – LU – LU LO – LO - LO. <u>Slēgtās zilbēs</u> AL – AL – AL EL – EL – EL IL – IL – IL UL – UL – UL OL – OL - OL <u>Skauņa L ar divskani</u> LAI – LAI – LAI LUI – LUI – LUI LEI – LEI – LEI <p>Bērns velk līdzskaņu sleju L un izrunā kopā ar patskani. Veidojas zilbes (sk. 16. pielikumu).</p>	<p>Bērns pagriež muguru, logopēds sauc zilbes, un bērnam tās akustiski precīzi ir jāatkārto, nejaucot izrunā skaņas L – V</p> <p>LI - , LE - , LA –LU - , LO –</p> <p>VI-, VE-, VA-, VU-, VO-</p> <p>LI – LI – VI</p> <p>LI – VI – LI</p> <p>VI – LI – LI</p> <p>VI – VI – LI</p> <p>VI – LI – VI</p>	<p><u>1.uzdevums.</u> Pareizi atkārtot zilbes.</p> <p><u>2.uzdevums.</u> Pareizi izlasīt zilbes.</p> <p><u>3.uzdevums.</u> Atrast logopēda nosaukto zilbju savienojumu zilbju rindā.</p>
<p>7. uzdevums - skaņas L nostiprināšana vārdos</p>	<p>7. uzdevums - skaņu L – V atšķiršana vārdos, vārdu savienojumos</p>	<p>7. uzdevums - skaņu L – V atšķiršana vārdos, vārdu savienojumos</p>
<ul style="list-style-type: none"> Nosauc attēlā redzamo. Uzsver pirmo skaņu . Ir dotas vairākas sajauktas kartītes ar attēliem vai vārdiem ,kuri sākas gan ar skaņu L, gan arī citām skaņām. Bērnā ir jāsašķiro attēli – jāizvēlas 	<ul style="list-style-type: none"> Logopēde bērnu mudina aplūkot divus attēlus. Bērnā ir jāpasaka, kas tas ir un jānosaka vārdam pirmā skaņa. Pēc tam ir jāsadomā ar šo skaņu citus vārdus (sk. 18. pielikumu). 	<ul style="list-style-type: none"> Sašķiro attēlus pie attiecīgā skaņu vilciena! (Aploksnē ir attēli un katrs attēls ir jānovieto pie attiecīgā skaņu vilciena. Ja bērns nezina kādu nosaukumu, logopēde

tie attēli, kuri sākas ar skaņu L.		palīdz.) (sk. 19. pielikumu).
Dinamiskā pauze	Dinamiskā pauze	Dinamiskā pauze
<ul style="list-style-type: none"> Logopēds kopā ar bērnu izrunā tautsdziesmu, iztaktējot ar kastaņiem (darbība notiek kājās). Mudina saklausīt skaņu, kura visvairāk tiek pastiprināti izrunāta. <p><i>Lielas māsas, mazas māsas, Iesim saulespuķes plūkt. Saulespuķes, skaistas puķes, Dzelteniem ziediņiem.</i></p>	<p>Putniņu mums apkārt daudz Vai tu zini kā tos sauc? Zīlīte, zīlīte čī čī čī Zvirbulis, zvirbulis čir čir čir Balodis, balodis dū dū dū Vārna, vārna krā krā krā . Dzejolis ar kustībām.</p>	<p>Piecas spoles rītā vērpju, Piecas spoles vakarā. Pa to nakts melnumiņu, Piecas spoles piespolēju! Dzejoli skaita kājās ar kustībām (improvizācija).</p>
8. uzdevums - skaņas vieta noteikšana vārda	8. uzdevums - skaņas vieta noteikšana vārda	8. uzdevums - skaņas vieta noteikšana vārda
<ul style="list-style-type: none"> Iepriekš var norunāt - piešķirt skaņām vārda sākumā, vidū un beigās krāsu kartītes, piemēram, skaņu vārda sākumā oranža kartīte, vārda vidū zila, vārda beigās zaļa, attiecīgi bērns klausās un paceļ to kartīti, kur logopēda nosauktajā vārdā atrodas mācāmā skaņa. Piemēram, skaņai L , nosaucot vārdu ala, bērnam jāpaceļ zilā kartīte. 	<ul style="list-style-type: none"> Savieno zilbes, izlasi kādi vārdi izveidojas! (Šie korķīši var būt izvietoti atsevišķi, bērnam tie ir jāsavieno.). Nosaki skaņu L un V atrašanās vietu (sk. 20. pielikumu) 	<ul style="list-style-type: none"> Uzmini mīklu vai atbildi uz jautājumu! Rūtiņās ieraksti pareizās atbildes! Katrā rūtiņā raksti vienu burtu! Iekrāso tās rūtiņas, kurās ir burti L vai V (sk. 21. pielikumu)! Lasi vārdus (ja bērns vēl nemāk, tas lasa logopēds), pareizi izrunājot vārdus. Ko tu sadzirdi? Skaidro vārdu nozīmi. Kas notiek, ja vienu skaņu aizstāj ar otru, piemēram, LĪST – VĪST, IELA – IEVA, ZILI – ZIVIS.

		<ul style="list-style-type: none"> • Ja bērns nevar paskaidrot, tad logopēds izskaidro, parāda attiecīgus attēlus pie vārdu maiņas, mainoties kādai skaņai.
<p>Nodarbību beidz ar atgriezenisko saiti, noskaidro, kas padevās, ko darīja. Ar kādu skaņu strādāja.</p> <p>Atvadu dzejolis ar ritmu:</p> <p>DAR-BI-ŅU MĒS GO-DAM BEI-DZAM</p> <p>AT-VA-DĪ-TIES ARĪ PRO-TAM! (Uzredzēšanos!)</p>		

Tabulā ir atspoguļotas trīs nodarbības pareizai skaņas L izrunai. Nodarbību mērķis bija vārdu krājuma precizēšana skaņai L un V. Sakarā ar izsludināto ārkārtas situāciju Latvijā no 13. marta un iztrūkstošo nodarbību skaitu, mērķis netika izvirzīts, bet darba autore sadarībā ar "X" pirmsskolas izglītības iestādes logopēdi sastrādājas un turpina strādāt pie mērķa īstenošanas. Bērnam ir jāsaklausa skaņu atšķirības un jāizprot vārda nozīme, ja mainās skaņas. Vārdu nozīmes precizēšana attīsta bērnu vārdu krājumu.

Var secināt, ka veicot bērna novērošanu un iegūstot informāciju no pirmsskolas izglītības iestādes pedagogiem par konkrētu bērnu, logopēds gūst zināmu priekšstatu par audzēkni. Informācija ir nepieciešama, lai atkārtotās izpētes laikā varētu atlasīt konkrētus vingrinājumus un rotaļas bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem. Izvirzītie uzdevumi veicinātu precizēt vārdu krājumu bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem.

Vārda nozīmes precizēšana bērniem ir ļoti nepieciešama, lai veidotos vārdu krājums. Nākamā nodaļā tiek aplūkota un raksturota bērna atkārtotā izpēte un tiek veikti secinājumi par iegūtiem rezultātiem.

4.4. Pētījumā iesaistīto bērnu atkārtota izpēte un to raksturojums

Veicot atkārtotu bērnu fonemātiskās uztveres attīstības pārbaudi, darba autore izmantoja iepriekšējo pētīšanas metodi (sk. 1. pielikumu). Tika pētīti seši vecākās grupas bērni vecumā no 5-6 gadiem. Bērnu skaņu izrunas mācīšanu darba autore daļēji pilnveido sešos mēnešos, jo ar 13. martu Latvijā tika pasludināta ārkārtas situācija un drošības nolūkos "X" pirmsskolas izglītības iestādē 3. persona netika ielaista. Darba autore ir iekļāvusi savā darbā arī ciklogrammu, kas atspoguļo bērnu individuālo apmeklējumu (sk. 24. pielikumu).

Praktiskā darbībā tika pārbaudīta didaktisko rotaļu izmantošana vārdu krājuma precizēšanai. Liela uzmanība tika pievērsta dzirdes uzmanības, dzirdes atmiņas veicināšanas vingrinājumiem. Latviešu valodas apguvē bez jau nosauktajām funkcijām līdzās pastāv valodas mācīšanās funkcija.

Kā raksta B. Brices, lai sekmētu fonemātiskās dzirdes pilnveidi vārdu krājuma precizēšanai, skolotāja izmanto dažādus dzejoļus ar kustībām, kas aktivizē dotās skaņas un pilnveido bērna vārdu krājumu. Līdz ar to arī ritma izjūtai ir būtiska loma ne tikai kustību, bet arī runas attīstībā, tā sekmē arī muzikālās dzirde un uztveres pilnveidi (Brice 2013, 27).

Uzsākot koriģējoši attīstošo darbību **Gustavam** bija smagās fonemātiskās uztveres pakāpes līmenis. Zēnam grūtības sagādāja saklausīt kādu noteiktu skaņu vārda sākumā un beigās. Skaņas nevilka kopā zilbēs. Skaņu B aizstāja ar skaņu P uzsāka strādāt pie skaņu B uzstādīšanas vārdos. Zēns ļoti daudz slimoja. Sākot ar decembra mēnesi līdz februāra beigām katru mēnesi 1-2 nedēļas neapmeklēja pirmsskolas izglītības iestādi. Vecāki arī bija neizpratnē, jo zēns aktīvi darbojas futbolā, patīk aktivitātes. Nesaprata, kāpēc zēns tik bieži slimo. Skaņu B Gustavs izrunāja kā skaņu P, piemēram, *bāka – pāka, bize – pise*. Sākām strādāt pie skaņas B izrunu atdarināšanas, nostiprināšanas. Gustavs nodarbības apmeklēja 2-3x nedēļā. Kad zēns atgriezās pēc slimības tika veikta pārbaude pie skaņas B atkārtotas nostiprināšanas. Zēns atkal sāka ar kļūdām runāt (sk. 25. pielikumu).

Pirms koriģējoši attīstošās darbības **Raimondam** bija vidēji smagās fonemātiskās uztveres pakāpes līmenis. Pārbaudot zēnu gada beigās vēl grūtības ir ar skaņas S un Z nostiprināšanu, jo zēns vēlas šo skaņu izrunāt kā R, piemēram, *zāle – rāle*. Strādājot ar šo bērnu tika konstatētas vairākas skaņu izrunas vārdos. Vairākkārtīgi strādājot pie skaņu saklausīšanas, to izrunāšanas un atšķiršanas ar dažādiem vingrinājumiem un rotaļām, zēns ir mazliet uzlabojis vārdu izrunu pie zilbju rindas atkārtotības. Var redzēt, ka Raimonds izrunājot skaņas S un Z cenšas piedomāt un neiestarpināt skaņu R. Turpina pie tā strādāt. Zēns ir nedaudz uzlabojis skaņas vietas noteikšanu vārdā, bet vēl aizvien vārdam SULA vidējo skaņu L vēlas teikt, kad tā atrodas vārda beigās. Uzmanīgāks ir kļuvis pie noteiktas skaņas saklausīšanas vārdu virknē. Vēl turpina strādāt pie skaņu atšķiršanas vārdos un vārdu savienojumos (sk. 28. pielikumu).

Annijai pirms koriģējoši attīstošās darbības bija vidēji smags fonemātiskās uztveres līmenis. Pēc koriģējoši attīstošās darbības Annija vēl joprojām strādā pie skaņu L un Ļ atšķiršanas. Meitene bieži neapmeklēja pirmsskolas izglītības iestādi, jo vecāki ir šķīrušies un, lai meitene nejustu aizvainojumu, bērna māte bieži deva meitenei brīvdienas. Fonemātiskās uztveres līmenis ir palicis tas pats vidējs, bet meitene ir uzlabojusi vārda nosaukšanu pa skaņām ar četriem burtiem. Meitenei ir mazāk kļūdu pie skaņu atšķiršanas. Saklusa skaņu vārda sākumā. Vēl ir jāturpina pie skaņu saklausīšanas vārda beigās. Lielākajai daļai vārdu var nosaukt skaņas atrašanās vietu.

Jāturpina darbs pie sarežģītās fonemātiskās analīzes un fonemātiskās sintēzes attīstības, jo ik pa laikam ir vēlēšanās skaņu L jaukt ar skaņu Ļ. Strādā pie skaņu atšķiršanas vārdos (sk. 27. pielikums).

Ralfam pirms koriģējoši attīstošās darbības bija vieglās pakāpes fonemātiskās uztveres līmenis. Pēc koriģējoši attīstošās darbības Ralfam ir saglabājies fonemātiskās uztveres līmenis, bet zēns ir uzlabojis vārda nosaukšanu pa skaņām. Noteiktas skaņas saklausīšanu vārdu rindā. Vēl ir jāturpina attīstīt sarežģītā fonemātiskā analīze un fonemātiskā sintēze, jo bez logopēda palīdzības zēns tāpat pieļauj kļūdas. Strādā vēl pie skaņu atšķiršanas vārdos (sk. 26. pielikums).

Agatei pirms koriģējoši attīstošās darbības bija smagās pakāpes fonemātiskās uztveres līmenis. Pēc atkārtotās pārbaudes meitene savas spējas ir uzlabojusi ar cītīgu strādāšanu. Pie atkārtotās pārbaudes zilbju rindas atkārtošanas Agate centās neizrunāt skaņu T, bet vēl joprojām ir jāstrādā pie skaņu S un T atšķiršanas vārdos. Arī vecāki ir iepriecināti, ka meitene savas darbošanās spējas ir uzlabojusi. Ir vēlēšanās lasīt grāmatas, kopā ar vecāko brāli lasa tādas grāmata, kur vārdi ir sadalīti pa zilbēm. Arī "X" pirmsskolas izglītības iestādes logopēde ir akcentējusi uz to, ka meitenes spējas ir uzlabojušās. Strādājot vairāk ar sīko motoriku ir uzlabojusies vārdu nosaukšana pa skaņām, kā arī Agate uzmanīgāk ieklausās pie zilbju atkārtošanas. (29. pielikums).

Renāram pirms koriģējoši attīstošās darbības bija vieglās pakāpes fonemātiskās uztveres attīstība. Fonemātiskie priekšstati, analīze un sintēze zēnam nodarbībās veicās vislabāk, bet logopēda palīdzība bija nepieciešama. Renārs uz nodarbībām pie logopēda tika retāk no visiem bērniem, kā arī pilnvērtīga koriģējošā attīstība Renāram netika veikta sakarā ar ārkārtas situācijas pasludināšanu Latvijā.

Atkārtoto bērnu izpēti var aplūkot 5. tabulā.

5. tabula

Fonemātiskās uztveres izpētes kritēriji un rādītāji martā

Kritērijs	Rādītāji	Bērnu vārdi										
		Gustavs		Raimonds		Annija		Renārs	Ralfs		Agate	
Fonemātiskie priekšstati	Skaņas saklausīšana citu skaņu rindā	1	2	1	2	1	2	2	2	3	2	2
	Zilbju rindu atkārtošana	1	2	1	2	2	2	2	2	2	1	2
	Nosaukt vārdu ar noteiktu skaņu	1	2	1	2	1	1	2	2	2	1	2
Fonemātiskā analīze	Pirmās skaņas noteikšana	1	1	2	2	2	2	2	3	3	2	2
	Pēdējās skaņas noteikšana	2	2	1	2	1	1	2	2	2	1	2

	Vārda nosaukšana pa skaņām	1	2	2	2	1	2	2	1	2	1	2
	Skaņas vietas noteikšana vārdā	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	2
Fonemātiskā sintēze	Skaņu sapludināšana zilbē	1	1	1	2	1	1	2	2	2	1	2
	Zilbju sapludināšana vārdā	2	2	2	2	2	3	2	3	2	1	2
Kopā:		12	16	13	18	13	16	18	19	21	12	18

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējuma rādītāji:

23 - 27 punkti par visiem uzdevumiem – fonemātiskās uztveres traucējumi nav konstatēti;

22 - 18 punkti – fonemātisko traucējumu viegla pakāpe;

17 - 13 punkti – fonemātisko traucējumu vidēji smaga pakāpe;

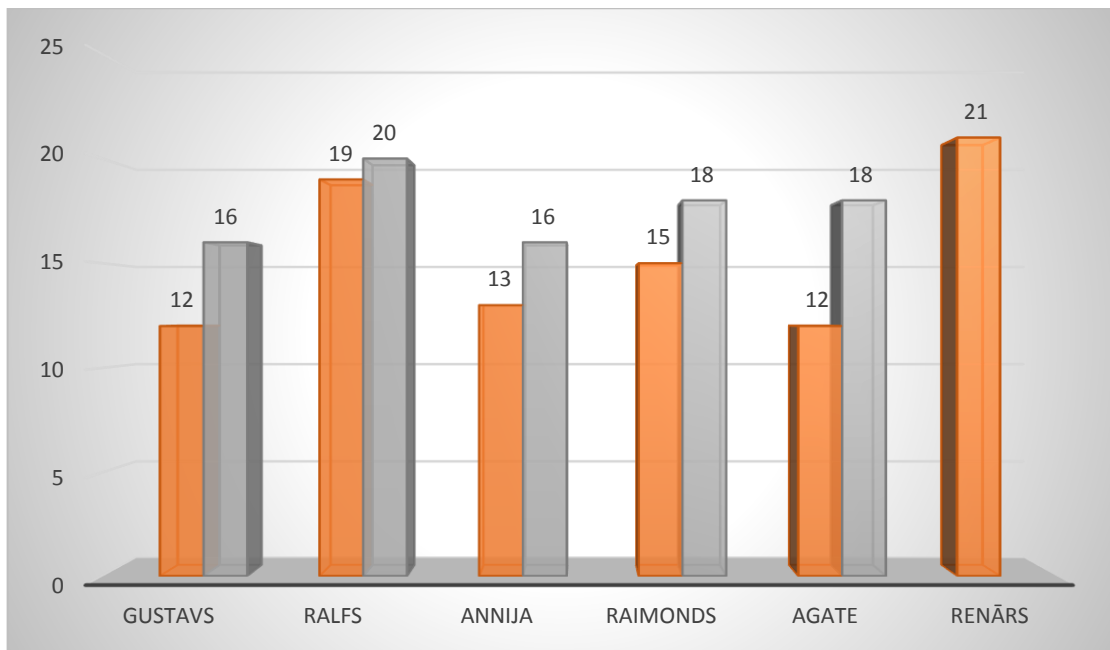
– 12 punkti – fonemātisko traucējumu smaga pakāpe.

Pēc fonemātiskās uztveres izpētes kritērijiem var secināt, ka ar atbilstošiem vingrinājumiem un uzdevumiem var uzlabot bērnam fonemātisko attīstību. Nākamā nodaļā aplūkosim pētījumā iegūtos datus un izstrādātos ieteikumus.

4.5. Pētījumā iegūto datu apkopošana un ieteikumi izstrādei

Atkārtotie rezultāti tiek salīdzināti ar iepriekšējiem rezultātiem, un tie atspoguļojas, salīdzinot iegūtos rezultātus mācību gada sākuma posmā no septembra mēneša ar mācību gada beigu posmā iegūtiem rezultātiem marta mēnesī. Iegūtie rezultāti uzskatāmāk parāda bērnu fonemātiskās attīstības pilnveidi. Darba autore to atspoguļo 3. attēlā.

Diemžēl ar 13. marta izsludināto ārkārtas situāciju Latvijā atkārtoto padziļināto pārbaudi līdz skaņas nostiprināšanai neizdevās veikt vienam bērnam. Līdz ar to bērnam, kuram neizdevās veikt padziļināto pārbaudi pie skaņu L izrunas nostiprināšanas vārdos, darba autore ir izveidojusi savu izstrādāto nodarbību plānu (sk. 7. pielikumu) skaņas “L” nostiprināšana vārdos bērnam Renāram. Nodarbību konspektus vērtēja “X” pirmsskolas izglītības iestādes logopēde un 2 grupu audzinātājas (sk. 8.pielikumu).

3. attēls Fonemātiskās uztveres izpēte pētījuma beigās

Analizējot dinamikā iegūtos rezultātus par bērnu fonemātiskās analīzes izpēti var redzēt, ka bērnu fonemātiskā uztvere ir attīstījies labāk, jo tā salīdzinoši ar septembra mēnesi ir pilnveidojusies.

Izpildot pareizos artikulācijas aparāta attiecīgos vingrinājumus var sekmēt bērna skaņu izrunu.

Skaņu izrunas grūtības ir cieši saistītas ar fonemātisko procesu attīstību. Tātad, ja bērnam ir traucēta fonemātiskā uztvere, tad bērnam ir kavēta fonemātiskie priekšstati un fonemātiskās uztveres veidošanās.

Nodarbību un ārpus nodarbību laikā jāpielieto mērķtiecīgi izvēlēti vingrinājumi, rotaļas un dziesmas ar tām tiek trenēta dzirdes uztvere, attīstīta runa un valoda.

Liela loma sekmīga darba veikšanā ir izdales materiāla raksturam, saturam un struktūrai.

Darba autore secina, ka, ja arī mājās strādā ar bērnu, bērna valoda un runa attīstās labāk. Vissvarīgākais faktors valodas attīstībā ir iespējas bērniem daudz vingrināties. Jebkura aktivitāte vai uzdevums, kuru izmanto, lai attīstītu runas un valodas sazināšanās iemaņas ir jāizmanto vairākas reizes dažādās situācijās un dažādos līmeņos.

Ja veiksmīgi attīstīsies fonemātiskā uztvere, bērnam labāk attīstīsies vārdu krājums. Vārdu krājums ir nepieciešams precizējot vārdus.

Nobeigums

Sarunvalodas apgūvē īpaša uzmanība veltāma tam, lai bērni tieši, precīzi un pareizi izrunātu vārdus.

1. Apkopot zinātnisko literatūru par pētāmo problēmu daba autore secina, ka, ja fonemātiskā dzirde ir vāji attīstīta, bērns var skaņas nepareizi vai neprecīzi izrunāt. Līdz ar to mainās vārda nozīme un tā ir neprecīza.

2. Izpētot un analizējot teorētisko literatūru par rotaļu kā pamata mācību metodi vārdu krājuma precizēšanai vecākās pirmsskolas vecuma bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem darba autore secina, ka rotaļā pilnveidojas bērna valoda, tas ir, ja bērns rotaļā aktīvi darbojas, attīstās bērna fonemātiskā uztvere. Līdz ar to bērns cenšas atšķirt skaņas un precizēt un paplašināt vārdu krājumu savā runā.

3. Didaktiskās rotaļas vārdu krājuma precizēšanai ir nepieciešamas, lai koriģētu bērnu nepareizu runu un attīstītu vārdu krājumu, jo pirmsskolas bērniem vadošais darbības veids ir rotaļāšanās, tāpēc mācāmās skaņas apgūvei un nostiprināšanai ir ieteicamas mācību metodes ar rotaļu paņēmieniem.

4. Jo efektīvāk tiks sniegta palīdzība bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem vārdu krājuma precizēšanai, jo ātrāk šiem bērniem pavērsies pilnvērtīgas personības attīstības iespējas.

Darba autores ieteikumi veiksmīgas un efektīvas korekcijas darba pamātā ir:

- savlaicīgi un precīzi veikt valodas stāvokļa pārbaudi un traucējumu diagnostiku;
- fonemātiskās dzirdes attīstīšanai izmantot atbilstošus vingrinājumus un rotaļu paņēmienus, lai veicinātu skolēnu izziņas aktivitāti logopēdiskajās nodarbībās;
- jo efektīvāk tiks sniegta palīdzība vārdu krājuma precizēšanai bērniem ar FFT, jo mazāks būs šo traucējumu izraisītās grūtības rakstīšanā un lasīšanā.

Tātad, izvērtējot fonemātiskās uztveres izpēti pētījumā beigās un salīdzinot to ar pētījumu sākumu, darba autore secina, ka atlasot atbilstošus vingrinājumus un uzdevumus skaņu atšķiršanai vārdos un teikumos, bērnam izrunas traucējumi uzlabosies. Ja uzlabosies fonētiski fonemātiskie traucējumi, attīstīsies vārdu krājums, kas ir nepieciešams vārdu nozīmes precizēšanai.

Izvirzītā hipotēze, ka vārdu krājums didaktiskajās rotaļās tiks precizēts, ja logopēds

- ievēros bērnu individuālās vajadzības – fizioloģiskās, sociālās;
- izzinās vārdu krājuma īpatnības;

- *izvērtēs un izstrādās didaktiskās rotaļas atbilstoši bērna runas attīstības traucējumiem ir apstiprinājusies.*

Izmantotā literatūra un informācijas avoti

1. Adams, M. J. (1995). *Beginning to Read: Thinking and Learning about Print*. Massachusetts: A Bradford Book.
2. Albrehta, Dz. (1998). *Pētišanas metodes pedagoģijā*. Rīga: Mācību apgāds
3. Andrejeva, Ž. (2008). *Rotaļas izmantojamas logopēdiskajā darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem*. Rēzeknes augstskolas pedagoģijas fakultāte. Inovācijas skolotāja logopēda darbā. Ceturtais studiju programmas “Skolotājs logopēds” zinātniski metodisko materiālu krājums. Rēzekne: RA izdevniecība
4. Anspoka, Z., Černova, E., Lanka, A. (2016). *Metodiskie noteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai*. Rīga: VIS
5. Anspoka, Z., Dambe, Z., Marševska, I. (2013) *Latviešu valoda mazākumtautību skolā. 1. klase*. Rīga: LVA.
6. Baha, V. (2008). *Es varu!* Pētergailis
7. Baumanē, A. (1976). *Skaņu izrunas traucējumu novēršana bērniem*. Rīga: Zvaigzne
8. Bakisa, A., Romēns, K. (1997). *Rotaļas ar bērnu vecumā no 1 dienas līdz 6 gadiem*. Rīga: a/s Preses nams.
9. Bennet, N., Wood, E., Rogers, S. (1997) *Teaching through play*. USA: Open University Press
10. Bistrova, I. (2018). *Jauc skaņas, nesaprot vārdus: fonemātiskās uztveres traucējumi bērnam*. Pieejams: <https://www.delfi.lv/calis/enciklopedija/jauc-skanas-nesaprot-vardus-fonematisakas-uztveres-traucejumi-bernam.d?id=47292429>
11. Brice, B. (2013). *Viss sākas ar rotaļu*. Rīga: RaKa
12. Burman, E. (2008). *Deconstructing developmental psychology*. London: Routledge. (pirmsskolas bērnība, vecāku bērnu attiecības)
13. Dzintere, D., Stangaine, I. (2007) *Rotaļa- bērna dzīvesveids*. Rīga: Raka.
14. Dzintere, D., Stangaine, I. (2007) *Rotaļa- bērna dzīves prasmju sekmētāja*. Rīga: Raka.
15. Elisone, D., Greja, Dz. (1996). *365 radošo spēļu dienas bērniem no 2 gadu vecuma*. - R.: Iljus.
16. Fergus, P., Hughes.(1999). *Children, Play and Development*. Copyright by Allyn and Bakon.
17. Flavell, J. (1963). *The developmental psychology of Jean Piaget. The university series in psychology*. Princeton, NJ, US
18. Freiberga, I. (2007). *Integrētās mācības pirmsskolas izglītībā. Bērns mācās izzināt pasauli*. Rīga: Izglītības solī

19. Gene, I. (1995). *Valodas defekti un to novēršana pirmsskolas vecuma bērniem*. Rīga: RPIVA
20. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības solī
21. Gotfried, A. E. (1985) *Intrinsic Motivation for Play. Play Interactions*. USA, Publisher Johnson & Johnson Baby
22. Hadaņonoka, I., Hadaņonoka, L. (2013). *Sociālā pedagoga palīdzība bērniem ar valodas sistēmas traucējumiem*. Rīga: SIA "N.I.M.S."
23. Hadaņonoka, I., Hadaņonoka, L., Staļģe, L., Merirande, R. (1999). *Kā raisās valodiņa*. Rīga: Rasa ABC
24. Jansone, R., Bula-Biteniece, I., Kalniņa, L., Tripāne T. (2011). *Vingro kopā ar mani*. Metodiskais materiāls. Pieejams www.visc.gov.lv
25. Jonīte, V. (1997). *Spēles kā bērnu sensoro spēju attīstītājas*. Rīga: Zvaigzne
26. Jurgena, J. (2001). *Vispārīgā pedagogija*. Rīga: Izglītības solī
27. Kaderavek, J. (2011). *Language disorders in children: fundamental concepts of assessment and intervention*. Boston: Pearson Education.
28. Kalniņa, V., Skrube, Dz. (1983). *Pirmsskolas vecuma bērnu valodas attīstīšanas metodika*. Rīga: Zvaigze.
29. Kalvāns, Ē. (2018). *Attīstības psiholoģija*. Rēzekne Lūse J., Miltiņa I., Tūbele S. (2012). *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Raka.
30. Kaņepēja, R. (2003). *Iepazīstināšana ar apkārtni un lasītmācīšana. Es gribu iet skolā*. Rokasgrāmata skolotājiem. Rīga: SIA Puse plus
31. Kaņepēja, R., Lieģeniece D., Černova, E., Dzintere, D., Pučure, I., Ukstiņa, R., Miķelsone, I., Suruda, I., Giluča V. (2003) *Es gribu iet skolā*. Rīga: Puse Plus
32. Kirstena, A. Hansena, Roksana, K. Kaufmane, Stefans Saifers (1998). *Bērncentru grupu veidošana*. Soli pa solim: Programma bērniem un vecākiem. Sorosa fons – Latvija
33. Kļaviņa, S. (1997). *Valoda daba*. Lielvārde: Lielvārds
34. Koemend, E., Tama, L., Elango, A., Irbe, K., (1984) *Psiholoģijas pamati*. Rīga: Zvaigzne
35. Levy, J. (1978) *Play Behavior*. New York: John Wiley & Sons,
36. Lieģeniece, D. (1992). *Bērns – pasaulē, pasaule – bērņā*. Rīga: Zvaigzne
37. Lieģeniece, D., Nazarova I. (1999). *Veseluma pieeja valodas apguvē*. Rīga: RaKa
38. Lieģeniece, D. (1999) *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: RaKa
39. Liepiņa, S. (2003). *Speciālā psiholoģija*. Rīga: RaKa
40. Lieberman, J.N. (1977) *Playfulness: in relationship to imagination and creativity*. New York: Academic Press
41. Ļubļinska, A. (1979). *Bērnu psiholoģija*: Rīga: Zvaigzne

42. Lūse, I., Miltiņa, I., Tūbele, S. (2012). *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: RaKa
43. Miltiņa, I. (2005). *Skaņu izrunas traucējumi*. Rīga: RaKa
44. Miltiņa, I. (2000). Logopēda darba mape. Rīga Rūķe-Draviņa, V. (1992). *No pieciem mēnešiem līdz pieciem gadiem*. Rīga: Zvaigzne.
45. Opincāne, Z. (2007). *Attēlu komplekts "Izrunā un ieklausies" metodiskie materiāli*: Vietā Poligrāfiskie pakalpojumi SIA
46. *Pirmsskolas izglītības mācību satura programma* (2012). Rīga: Valsts izglītības satura centrs.
47. Plaude, A. (2008). *Bērns starp pieaugušajiem*. Rīga: Zvaigzne ABC.
48. Pučure, I. (2001). *Rotaļa dažādos vecumos*. Pirmsskolas izglītība.
49. Pučure, I. (2003). *5-6 bērnu fiziskās aktivitātes. Es gribu iet skolā*. Rokasgrāmata skolotājiem. Rīga: SIA Puse plus
50. Puškarevs, J., Golubeva, A. (1999). *Bērna attīstība*. R.: Lielvārds, 119 lpp
51. Rogers, C.S., Sawyers, J.K. (1988). *Play in the lives of children*. Washington: National Association for the Education of Young Children
52. Romenkova, V. (2008). *Bērns ģimenē un sabiedrībā*. Jēkabpils: SIA „Jēkabpils drukātava”
53. Rūķe – Draviņa, V. (1992). *No pieciem mēnešiem līdz pieciem gadiem*. Rīga: Zvaigzne
54. Schnitzler, C. D. (2008). *Bewusstheit und Schriftspracherwerb*. Deutschland: Georg Thieme Verlag KG.
55. Students, J. (1935) *Bērna, pusaudža un jaunieša psiholoģija*. Rīga: Autora izd.
56. Špona, A. (2006) *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga: Raka.
57. Šteinberga, A. (2013). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: RaKa
58. Švarca, B. (1997) *Mācīšanās ar rotaļām un spēlēm*. Rīga: Sorosa fonds Latvijā
59. Svenne, O. (1930) *Moderni audzināšanas jautājumi*. Rīga: Ausekļa izd.,
60. Tūbele, S. (2002). *Skolēna runas attīstības vērtēšana*. Rīga: RaKa
61. Tūbele, S. (2013). Bērna valodas attīstība un tās traucējumi: problēmas un risinājumi. 1. Starptautiskā zinātniskā konferences rakstu krājums. *Runas un valodas traucējumu korekcija kā mācīšanās traucējumu profilakse* (02.03.2013.). Rīga. RPIVA
Pieejams:
http://logopedi.lv/faili/tezes/1_starpt_zinatniskas_konferences_tezu_krajums.pdf
62. Tūbele, S., Lūse, J. (2004). *Ja skolēns raksta nepareizi...* Rīga: RaKa
63. Tūbele, S. (2006). *Jaunāko klašu skolēnu runas un valodas traucējumu noteikšana un korekcijas iespējas*. Rīga: Latvijas Universitātes Pedagoģijas un Psiholoģijas fakultāte.

64. Tūbele, S., Lūse J. (2012). *Ja skolēns raksta nepareizi*. Rīga: RaKa
65. Tūbele, S. (2019). *Valodas traucējumu novērtēšana*. Rīga: RaKa
66. Udaļcova, J., (1983). *Didaktiskās spēles un rotaļas pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanās un audzināšanā*. Rīga: Zvaigzne
67. Valsts izglītības satura centrs (2011). *Attīstošo spēļu izmantošana pirmsskolas izglītībā*. Rīga: VISC. Pieejams: https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/att_speles_izmant.pdf
68. Valsts izglītības satura centrs (2011). *Metodiskie ieteikumi par bērna sasniegumu vērtēšanu pirmsskolā*. Rīga: VISC Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/verteshana_pirmsskola.pdf
69. Vindere M. (b. g.). *Bērna psiholoģiskā gatavība skolai*. Pieejams: http://www.socpsihologija.lv/lv/raksti/personibas_dzives_cels
70. Zimmer, R. (2010) *Handbuch Sprachförderung durch Bewegung*. Wen: Verlag Herder GmbH, Freiburg in Breisgan
71. Wood, L., Attiefield, J. (1996) *Play, Learning and the Early Childhood Curriculum*. London: Paul Chapman Publishing
72. Балобанова В., Богданова, Л., Венедиктова, Л. (2001). *Диагностика нарушений речи у детей и организация логопедической работы в условиях дошкольного образовательного учреждения*. Москва Детство-пресс.
73. Бине А. (1999). *Измерение умственных способностей*. Санкт-Петербург: Союз.
74. Волкова, Л. С. (2004). *Логопедия*. Изд. 5е, доп. и перераб. Москва: ВЛАДОС
75. Волкова, Л. С. (2006). *Логопедия*. Москва: Владос.
76. Крайг, Г. (2003). *Психология развития*. Санкт-Петербург: Питер.
77. Коломинский Я. Л., Панько Е. А. (1988). *Учителю о психологии детей шестилетнего возраста*. Москва: Просвещение.
78. Крылов А.А., Маничев С.А. (2003) *Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии*. Питер
79. Левина Р. Е. (1968) *Основы теории и практики логопедии* Репр. воспроизведение изд. . - М. : Альянс
80. Леонтьев, А. Н. (1983) *Психологические основы дошкольной игры*. Изб. психологические произведения: В2-хт.: Т. 1. Москва: Педагогика
81. Немов, Р. С. (2000). *Психология*. Книга 2. Москва: ВЛАДОС
82. Парамонова, Л. Г. (2005). *Нарушение звукопроизношения у детей*. Санкт-Петербург: Союз
83. Правдина, О. В. (1973). *Логопедия*. Москва: Просвещение.

84. Спирина Л. Ф. (1980). *Особенности речевого развития учащихся с тяжелыми нарушениями речи*. Москва: Педагогика
85. Сорокун П.А. (2005). *Основы психологии*. Псков: ПГПУ
86. Ткаченко Т. (1997). *Если дошкольник плохо говорит*. СПб.: т Москва: Акциден.
87. Чиркина Г. (2003). *Основы логопедической работы с детьми*. Москва.: АРКТИ.
88. Эльконин, Д. Б.(1999) *Психология игры*. Москва.: ВЛАДОС

Pielikumi

Saturs

1. Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes uzdevumi	1. pielikums
2. Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultāti Gustavam.....	2. pielikums
3. Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultāti Ralfam.....	3. pielikums
4. Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultāti Annijai.....	4. pielikums
5. Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultāti Raimondam.....	5. pielikums
6. Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultāti Agatei.....	6. pielikums
7. Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultāti Renāram.....	7. pielikums
8. Pirkstu sīkās muskulatūras vingrinājumi.....	8. pielikums
9. Artikulācijas aparāta vingrinājumi.....	9. pielikums
10. Skaņas S un Z atšķiršana vārdos.....	10. pielikums
11. Fonemātiskās uztveres vingrinājumi vārdu krājuma precizēšanai.....	11. pielikums
12. Skaņas K un T atšķiršana	12. pielikums
13. Skaņas Ķ un Č atšķiršana.....	13. pielikums
14. Skaņas B un P atšķiršana	14. pielikums
15. Skaņas L un Ļ atšķiršana.....	15. pielikums
16. Zilbju rindu sleja.....	16. pielikums
17. Zilbju rinda ar korķiem.....	17. pielikums
18. Skaņu L un V atšķiršana	18. , 19. pielikums
19. Zilbes.....	20. pielikums
20. Mīklas.....	21. pielikums
21. Skaņu B un P atšķiršana nodarbība.....	22. pielikums
22. "X" pirmsskolas izglītības iestādes nodarbību apraksta vērtējumi.....	23. pielikums
23. Ciklogramma.....	24. pielikums
24. Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultāti Gustavam.....	25. pielikums
25. Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultāti Ralfam.....	26. pielikums
26. Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultāti Annijai.....	27. pielikums
27. Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultāti Raimondam.....	28. pielikums
28. Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultāti Agatei.....	29. pielikums
29. Darbs ar vārdiem paronīmiem.....	30. pielikums
30. Skaņas S un T atšķiršana.....	31. pielikums

Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes uzdevumi

Fonemātiskie priekšstati

1. Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu *L* citu skaņu rindā; veicināt fonemātisko analīzi. Logopēds sauc skaņas, bērns sasit plaukstas, dzirdot skaņu *L*:

Pirmā pārbaude

A	I	L	E	L	T	R	L	P	B	K	V	L

Sasit +

Nesasit -

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

2. Pareizi atkārto ritmiskās rindas!

Zilbju rinda	Pirmā pārbaude		Atkārtotā pārbaude	
	Patstāvīgi	Atkārtoti	Patstāvīgi	Atkārtoti
SI – SI				
SI – SĪ				
ZE – ZĒ				
ĶI – ČI				
TŪ – TU – TŪ				
LI – ĻI – VI				
NE – ŅE – KĀ				
PA – BA – PĀ				
MA – ME – MĀ				

3. Nosauc vārdu ar noteiktu skaņu!

	Pirmā pārbaude (septembris)	Atkārtotā pārbaude (marts)
	Nosauc	Nosauc
B		
L		
S		
C		
P		
T		

Fonemātiskā analīze

4. Pirmās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu sākas vārds?

	Pirmā pārbaude	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc	Nosauc
MĀJA		
SĒTA		
BALONI		

5. Pēdējās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu beidzas vārds

	Pirmā pārbaude	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc	Nosauc
RĪB		
SĒNE		
ADATA		

6. Rotaļa “Ko tu dzirdi?”

Logopēds runā vārdus, bet bērnam ir jāpasaka pa skaņām.

	Skaņu noteikšana pārbaudes sākumā	Atkārtotā pārbaude
ALA (A – L – A)		
SĒNE (S – Ē – N – E)		
MĀJA (M – Ā – J – A)		
BITE (B – I – T – E)		
PUDELE (P – U – D – E – L – E)		

7. Skaņas vietas noteikšana vārdā.

Pasaki, lūdzu, kurā vārda daļā atrodas skaņa “L” sākumā, vidū vai beigās?

LAPA, SULA, PIL (Pirmā pārbaude)

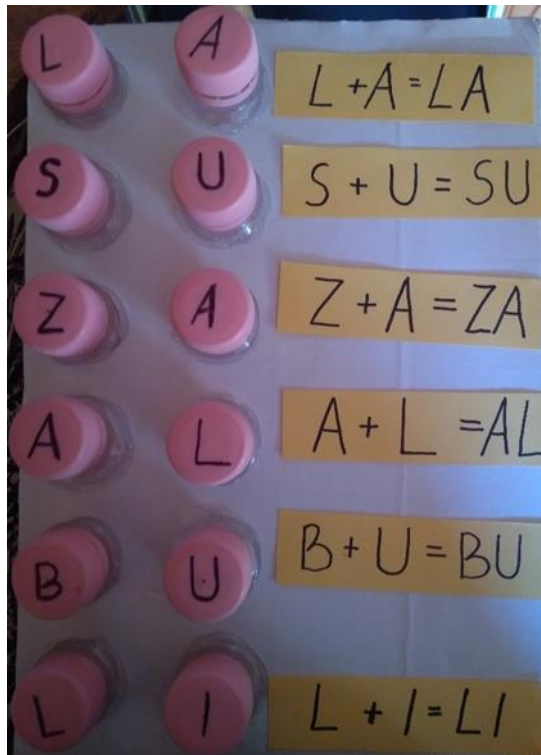
<p>LAPA</p> <table border="1" style="margin: auto; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 30px; height: 20px;"></td> <td style="width: 30px; height: 20px;"></td> <td style="width: 30px; height: 20px;"></td> </tr> </table>				<p>SALA</p> <table border="1" style="margin: auto; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 30px; height: 20px;"></td> <td style="width: 30px; height: 20px;"></td> <td style="width: 30px; height: 20px;"></td> </tr> </table>				<p>PIL</p> <table border="1" style="margin: auto; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 30px; height: 20px;"></td> <td style="width: 30px; height: 20px;"></td> <td style="width: 30px; height: 20px;"></td> </tr> </table>			

Fonemātiskā sintēze

8. Skaņu sapludināšana zilbēs

Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk. Bērniem piedāvāju strādāt ar pudeļu korķīšiem, lai attīstītu sīko motoriku. Ja vēl grūti iet ar burtu atpazīšanu, logopēde palīdz. Lapiņu kaudzītē ar zilbēm atrod attiecīgo zilbi.

	Pirmā pārbaude	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc	Nosauc
L+A = LA		
S+U = SU		
Z+A = ZA		
A+L=AL		
B+U=BU		
L+I=LI		

9. Zilbju sapludināšana vārdā.

Klausies zilbes un pasaki kāds vārds sanāk:

	Pirmā pārbaude	Atkārtotā pārbaude
	Saklausā	Saklausā
ZA+RI = ZARI		
SE+GA = SEGA		
BUR+KA = BURKA		
ZE+ME+NE = ZEMENE		

Fonemātiskie priekšstati

GUSTAVS

1. Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu L citu skaņu rindā; veicināt fonemātisko analīzi. Logopēds sauc skaņas, bērns sasit plaukstas, dzirdot skaņu L:

Pirmā pārbaude

A	I	L	E	L	T	R	L	P	B	K	V	L
-	-	+	-	+	-	+	+	-	-	-	+	-

Sasit +

Nesait -

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

2. Pareizi atkārtoto rītmiskās rindas!

Zilbju rinda	Pirmā pārbaude	
	Patstāvīgi	Atkārtoti
SI – SI	SI - SI	
SI – SĪ	SI - SĪ	
ZE – ZĒ	SE - SĒ	SE – SĒ
ĶI – ČI	ĶI – ĶI	ČI – ČI
TŪ – TU – TŪ	TŪ – TŪ – TŪ	TU – TŪ – TU
LI – ĻI – VI	VI – LI	VI – ĻI – ĻI
NE – ŅE – KĀ	NE – ŅE	NE – ŅE – KA
PA – BA – PĀ	PA – PA – PĀ	PA – PA – PĀ
MA – ME – MĀ	MA – ME – MĀ	MA – ME – MĀ

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 1

3. Nosauc vārdu ar noteiktu skaņu!

Pirmā pārbaude (septembris)	
Nosauc	
B	PANĀNS
L	-
S	SĒNE
C	-
P	PELE
T	TĒTIS

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

Fonemātiskā analīze

4. Pirmās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu sākas vārds?

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
MĀJA	MĀ
SĒTA	SĒ
BALONI	BA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

5. Pēdējās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu beidzas vārds

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
RĪB	P
SĒNE	NE
ADATA	TA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

6. Rotaļa “Ko tu dzirdi?”

Logopēds runā vārdus, bet bērnam ir jāpasaka pa skaņām.

	Skaņu noteikšana pārbaudes sākumā
ALA (A – L – A)	A - LA
SĒNE (S – Ē – N – E)	SĒ – NE
MĀJA (M – Ā – J – A)	MĀ - JA
BITE (B – I – T - E)	BI - TE
PUDELE (P – U – D – E – L – E)	PU – DE – LE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

7. Skaņas vietas noteikšana vārdā.

Pasaki, lūdzu, kurā vārda daļā atrodas skaņa “L” sākumā, vidū vai beigās?

LAPA, SULA, PIL (Pirmā pārbaude)

LAPA	SULA	PIL									
<table border="1"> <tr> <td>X</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	X			<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>			X	<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>			X
X											
		X									
		X									

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

Fonemātiskā sintēze

8. Skaņu sapludināšana zilbēs

Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk. Bērniem piedāvāju strādāt ar pudeļu korķīšiem, lai attīstītu sīko motoriku. Ja vēl grūti iet ar burtu atpazīšanu, logopēde palīdz. Lapiņu kaudzītē ar zilbēm atrod attiecīgo zilbi (sk. 17. pielikumu).

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
L+A = LA	L+A
S+U = SU	S+U
Z+A = ZA	Z +A
A+L=AL	A+L
B+U=BU	B+U
L+I=LI	L+I

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

9. Zilbju sapludināšana vārdā.

Klausies zilbes un pasaki kāds vārds sanāk:

	Pirmā pārbaude
	Saklausa
ZA+RI = ZARI	SARI
SE+GA = SEGA	SEGA
BUR+KA = BURKA	PURKA
ZE+ME+NE = ZEMENE	SEMENE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

Ralfs

1. Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu L citu skaņu rindā; veicināt fonemātisko analīzi. Logopēds sauc skaņas, bērns sasit plaukstas, dzirdot skaņu L:

Pirmā pārbaude

A	I	L	E	L	T	R	L	P	B	K	V	L
-	-	+	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-

Sasit +

Nesait -

2. Pareizi atkārto ritmiskās rindas!

Zilbju rinda	Pirmā pārbaude	
	Patstāvīgi	Atkārtoti
SI – SI	SI - SI	
SI – SĪ	SI - SĪ	
ZE – ZĒ	ZE - SĒ	
ĶI – ČI	ČI – ČI	ČI – ČI
TŪ – TU – TŪ	TŪ –TU – TŪ	
LI – ĻI – VI	LI – ĻI – VI	
NE – ŅE – KĀ	NE – ĆE - KĀ	NE – ĆE – KA
PA – BA – PĀ	BA –BA - PĀ	PA –BA - PĀ
MA – ME – MĀ	MA – ME - MĀ	

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

3. Nosauc vārdu ar noteiktu skaņu!

Pirmā pārbaude (septembris)	
Nosauc	
B	BALLE
L	LEKT
S	SUNS
C	CĀLIS
P	PĪLE
T	TORTE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

Fonemātiskā analīze

4. Pirmās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu sākas vārds?

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
MĀJA	M
SĒTA	S
BALONI	B

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 3

5. Pēdējās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu beidzas vārds

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
RĪB	ĪB
SĒNE	NE
ADATA	TA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

6. Rotaļa “Ko tu dzirdi?”

Logopēds runā vārdus, bet bērnam ir jāpasaka pa skaņām.

	Skaņu noteikšana pārbaudes sākumā
ALA (A – L – A)	A - LA
SĒNE (S – Ē – N – E)	SĒ – NE
MĀJA (M – Ā – J – A)	MĀ - JA
BITE (B – I – T – E)	BI - TE
PUDELE (P – U – D – E – L – E)	PU – DE – LE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

7. Skaņas vietas noteikšana vārdā.

Pasaki, lūdzu, kurā vārda daļā atrodas skaņa “L” sākumā, vidū vai beigās?

LAPA, SULA, PIL (Pirmā pārbaude)

<p>LAPA</p> <table border="1" style="margin: auto; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 20px; height: 20px; text-align: center;">X</td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> </tr> </table>	X			<p>SULA</p> <table border="1" style="margin: auto; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px; text-align: center;">X</td> </tr> </table>			X	<p>PIL</p> <table border="1" style="margin: auto; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px; text-align: center;">X</td> </tr> </table>			X
X											
		X									
		X									

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2**Fonemātiskā sintēze****8. Skaņu sapludināšana zilbēs**

Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk. Bērniem piedāvāju strādāt ar pudeļu korķīšiem, lai attīstītu sīko motoriku. Ja vēl grūti iet ar burtu atpazīšanu, logopēde palīdz. Lapiņu kaudzītē ar zilbēm atrod attiecīgo zilbi (sk. 17. pielikumu).

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
L+A = LA	LA
S+U = SU	S+U
Z+A = ZA	Z A
A+L=AL	AL
B+U=BU	B+U
L+I=LI	L+I

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2**9. Zilbju sapludināšana vārdā.**

Klausies zilbes un pasaki kāds vārds sanāk:

	Pirmā pārbaude
	Saklausa
ZA+RI = ZARI	ZARI
SE+GA = SEGA	SEGA
BUR+KA = BURKA	BURKA
ZE+ME+NE = ZEMENE	ZEMENE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 3

ANNIJA

1. Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu L citu skaņu rindā; veicināt fonemātisko analīzi. Logopēds sauc skaņas, bērns sasit plaukstu, dzirdot skaņu L:

Pirmā pārbaude

A	I	L	E	L	T	R	L	P	B	K	V	L
-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-

Sasit +

Nesait -

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 1

2. Pareizi atkārto ritmiskās rindas!

Zilbju rinda	Pirmā pārbaude	
	Patstāvīgi	Atkārtoti
SI – SI	SI - SI	
SI – SĪ	SI - SĪ	
ZE – ZĒ	ZE - SĒ	
ĶI – ČI	ĶI – ĶI	ČI – ĶI
TŪ – TU – TŪ	TŪ – TU – TŪ	
LI – ĻI – VI	ĻI – ĻI – VI	ĻI – ĻI – VI
NE – ŅE – KĀ	NE – ŅE - KĀ	
PA – BA – PĀ	BA – BA - PĀ	PA – BA - PĀ
MA – ME – MĀ	MA – ME - MĀ	MA – ME - MĀ

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

3. Nosauc vārdu ar noteiktu skaņu!

Pirmā pārbaude (septembris)	
Nosauc	
B	-
L	ĻAPSA
S	ŠJAUĻE
C	CĀĻIS
P	-
T	-

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

Fonemātiskā analīze

4. Pirmās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu sākas vārds?

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
MĀJA	M
SĒTA	S
BALONI	BA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

5. Pēdējās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu beidzas vārds

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
RĪB	Ī
SĒNE	NE
ADATA	TA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 1

6. Rotaļa “Ko tu dzirdi?”

Logopēds runā vārdus, bet bērnam ir jāpasaka pa skaņām.

	Skaņu noteikšana pārbaudes sākumā
ALA (A – L – A)	A - ĻA
SĒNE (S – Ē – N – E)	SĒ – NE
MĀJA (M – Ā – J – A)	MĀ - JA
BITE (B – I – T – E)	BI - TE
PUDELE (P – U – D – E – L – E)	PU – DE – LE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

7. Skaņas vietas noteikšana vārdā.

Pasaki, lūdzu, kurā vārda daļā atrodas skaņa “L” sākumā, vidū vai beigās?

LAPA, SULA, PIL (Pirmā pārbaude)

LAPA	SULA	PIL									
<table border="1" style="margin: 0 auto; text-align: left;"> <tr> <td style="width: 33px; height: 20px;">X</td> <td style="width: 33px; height: 20px;"></td> <td style="width: 33px; height: 20px;"></td> </tr> </table>	X			<table border="1" style="margin: 0 auto; text-align: right;"> <tr> <td style="width: 33px; height: 20px;"></td> <td style="width: 33px; height: 20px;"></td> <td style="width: 33px; height: 20px;">X</td> </tr> </table>			X	<table border="1" style="margin: 0 auto; text-align: right;"> <tr> <td style="width: 33px; height: 20px;"></td> <td style="width: 33px; height: 20px;"></td> <td style="width: 33px; height: 20px;">X</td> </tr> </table>			X
X											
		X									
		X									

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2**Fonemātiskā sintēze****8. Skaņu sapludināšana zilbēs**

Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk. Bērniem piedāvāju strādāt ar pudeļu korķiņiem, lai attīstītu sīko motoriku. Ja vēl grūti iet ar burtu atpazīšanu, logopēde palīdz. Lapiņu kaudzītē ar zilbēm atrod attiecīgo zilbi (sk. 17. pielikumu).

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
L+A = LA	L+A
S+U = SU	S+U
Z+A = ZA	Z +A
A+L=AL	A+L
B+U=BU	B+U
L+I=LI	L+I

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1**9. Zilbju sapludināšana vārdā.**

Klausies zilbes un pasaki kāds vārds sanāk:

	Pirmā pārbaude
	Saklausa
ZA+RI = ZARI	ZARI
SE+GA = SEGA	SEGA
BUR+KA = BURKA	BURKA
ZE+ME+NE = ZEMENE	ZJEMENE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

RAIMONDS

1. Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu **L** citu skaņu rindā; veicināt fonemātisko analīzi. Logopēds sauc skaņas, bērns sasiņ plaukstu, dzirdot skaņu **L**:

Pirmā pārbaude

A	I	L	E	L	T	R	L	P	B	K	V	L
-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-

Sasiņ +

Nesasiņ -

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 1

2. Pareizi atkārto ritmiskās rindas!

Zilbju rinda	Pirmā pārbaude	
	Patstāvīgi	Atkārtoti
SI – SI	SRI - SRI	SRI - SRI
SI – SĪ	SRI - SĪ	SRI - SĪ
ZE – ZĒ	ZE - SĒ	ZE – SĒ
ĶI – ČI	ĶI – ČI	
TŪ – TU – TŪ	TŪ – TŪ – TU	TU – TŪ – TU
LI – ĻI – VI	LI – LI – VI	LI – ĻI – VI
NE – ŅE – KĀ	NE – ŅE - KĀ	NE – ŅE – KA
PA – BA – PĀ	BA – PA - PĀ	PA – BA - PĀ
MA – ME – MĀ	MA – ME - MĀ	MA – ME - MĀ

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 1

3. Nosauc vārdu ar noteiktu skaņu!

Pirmā pārbaude (septembris)	
Nosauc	
B	BALONS
L	LIDOT
S	RUNS
C	-
P	PELDĒT
T	-

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

Fonemātiskā analīze

4. Pirmās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu sākas vārds?

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
MĀJA	M
SĒTA	S
BALONI	B

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

5. Pēdējās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu beidzas vārds

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
RĪB	B
SĒNE	E
ADATA	TA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

6. Rotaļa “Ko tu dzirdi?”

Logopēds runā vārdus, bet bērnam ir jāpasaka pa skaņām

	Skaņu noteikšana pārbaudes sākumā
ALA (A – L – A)	A - LA
SĒNE (S – Ē – N – E)	RĒ – NE
MĀJA (M – Ā – J – A)	M - Ā - JA
BITE (B – I – T - E)	BI - TE
PUDELE (P – U – D – E – L – E)	PU – DE – LE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

7. Skaņas vietas noteikšana vārdā.

Pasaki, lūdzu, kurā vārda daļā atrodas skaņa “L” sākumā, vidū vai beigās?

LAPA, SULA, PIL (Pirmā pārbaude)

LAPA	SULA	PIL
------	------	-----

X						X					X
---	--	--	--	--	--	---	--	--	--	--	---

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

Fonemātiskā sintēze

8. Skaņu sapludināšana zilbēs

Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk. Bērniem piedāvāju strādāt ar pudeļu korķīšiem, lai attīstītu sīko motoriku. Ja vēl grūti iet ar burtu atpazīšanu, logopēde palīdz. Lapiņu kaudzītē ar zilbēm atrod attiecīgo zilbi (sk. 17. pielikumu).

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
L+A = LA	LA
S+U = SU	R+U
Z+A = ZA	Z +A
A+L=AL	AL
B+U=BU	B+U
L+I=LI	LI

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

9. Zilbju sapludināšana vārdā.

Klausies zilbes un pasaki kāds vārds sanāk:

	Pirmā pārbaude
	Saklausa
ZA+RI = ZARI	RARI
SE+GA = SEGA	SEDA
BUR+KA = BURKA	BURKA
ZE+ME+NE = ZEMENE	ZEMENE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

AGATE

1. Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu L citu skaņu rindā; veicināt fonemātisko analīzi. Logopēds sauc skaņas, bērns sasit plaukstas, dzirdot skaņu L:

Pirmā pārbaude

A	I	L	E	L	T	R	L	P	B	K	V	L
-	-	+	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-

Sasit +

Nesait -

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

2. Pareizi atkārto ritmiskās rindas!

Zilbju rinda	Pirmā pārbaude	
	Patstāvīgi	Atkārtoti
SI – SI	TSI - SI	SI – SI
SI – SĪ	SI - SĪ	
ZE – ZĒ	ZSTE - ZSĒ	ZSE – SĒ
ĶI – ČI	ĶI – ĶI	ĶI – ČI
TŪ – TU – TŪ	TŪ –TU – TŪ	
LI – ĻI – VI	LI – LI – ĻI	VI – ĻI – ĻI
NE – ŅE – KĀ	NE – ŅE - KA	NE – ČE – KĀ
PA – BA – PĀ	PA –PA - BĀ	PA – BA - BĀ
MA – ME – MĀ	MA – ME - MĀ	

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 1

3. Nosauc vārdu ar noteiktu skaņu!

Pirmā pārbaude (septembris)	
Nosauc	
B	-
L	LIETUS
S	-
C	CĀLIS
P	POGA
T	-

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

Fonemātiskā analīze

4. Pirmās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu sākas vārds?

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
MĀJA	M
SĒTA	ST
BALONI	BA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

5. Pēdējās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu beidzas vārds

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
RĪB	ĪB
SĒNE	NE
ADATA	TA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 1

6. Rotaļa “Ko tu dzirdi?”

Logopēds runā vārdus, bet bērnam ir jāpasaka pa skaņām.

	Skaņu noteikšana pārbaudes sākumā
ALA (A – L – A)	A - LA
SĒNE (S – Ē – N – E)	STĒ – NE
MĀJA (M – Ā – J – A)	MĀ - JA
BITE (B – I – T - E)	BI - TE
PUDELE (P – U – D – E – L – E)	PU – DE – LE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

7. Skaņas vietas noteikšana vārdā.

Pasaki, lūdzu, kurā vārda daļā atrodas skaņa “L” sākumā, vidū vai beigās?

LAPA, SULA, PIL (Pirmā pārbaude)

LAPA	SULA	PIL									
<table border="1"> <tr> <td>X</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	X			<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>			X	<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>			X
X											
		X									
		X									

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

Fonemātiskā sintēze

8. Skaņu sapludināšana zilbēs

Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk. Bērniem piedāvāju strādāt ar pudeļu korķiņiem, lai attīstītu sīko motoriku. Ja vēl grūti iet ar burtu atpazīšanu, logopēde palīdz. Lapiņu kaudzītē ar zilbēm atrod attiecīgo zilbi (sk. 17. pielikumu).

	Pirmā pārbaude	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc	Nosauc
L+A = LA	L+A	LA
S+U = SU	ST+U	SU
Z+A = ZA	Z +A	SA
A+L=AL	A+L	AL
B+U=BU	B+U	B+U
L+I=LI	L+I	LI

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

9. Zilbju sapludināšana vārdā.

Klausies zilbes un pasaki kāds vārds sanāk:

	Pirmā pārbaude
	Saklausa
ZA+RI = ZARI	SARI
SE+GA = SEGA	StEGA
BUR+KA = BURKA	BURKA
ZE+ME+NE = ZEMENE	ZSEMENE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

Renārs

1. Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu **L** citu skaņu rindā; veicināt fonemātisko analīzi. Logopēds sauc skaņas, bērns sasit plaukstas, dzirdot skaņu **L**:

Pirmā pārbaude

A	I	L	E	L	T	R	L	P	B	K	V	L
-	-	+	-	+	-	-	+	-	-	-	-	+

Sasit +

Nesait -

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 3

2. Pareizi atkārto ritmiskās rindas!

Zilbju rinda	Pirmā pārbaude	
	Patstāvīgi	Atkārtoti
SI – SI	SI - SI	
SI – SĪ	SI - SĪ	
ZE – ZĒ	ZE - ZĒ	
ĶI – ČI	ĶI – ĶI	ĶI – ČI
TŪ – TU – TŪ	TŪ – TU – TŪ	
LI – ĻI – VI	LNI – ĻI – VI	NI – ĻI – VI
NE – ŅE – KĀ	NE – ŅE - KA	NE – ČE – KĀ
PA – BA – PĀ	PA – PA - BĀ	PA – BA - PĀ
MA – ME – MĀ	MA – ME - MĀ	

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

3. Nosauc vārdu ar noteiktu skaņu!

Pirmā pārbaude (septembris)	
Nosauc	
B	BAIBA
L	LAPA
S	SLOTA
C	-
P	POGA
T	VĀRTI

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

Fonemātiskā analīze

4. **Pirmās skaņas noteikšana.** Ar kādu skaņu sākas vārds?

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
MĀJA	M
SĒTA	S
BALONI	B

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 3

5. **Pēdējās skaņas noteikšana.** Ar kādu skaņu beidzas vārds

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
RĪB	B
SĒNE	NE
ADATA	TA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

6. **Rotaļa** “Ko tu dzirdi?”

Logopēds runā vārdus, bet bērnam ir jāpasaka pa skaņām.

	Skaņu noteikšana pārbaudes sākumā
ĀLA (A – L – A)	A – NA
SĒNE (S – Ē – N – E)	S – Ē – NE
MĀJA (M – Ā – J – A)	M – Ā – JA
BĪTE (B – Ī – T – E)	BI – T – E
PUDELE (P – U – D – E – L – E)	P – U – DE – LE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

7. **Skaņas vietas noteikšana vārdā.**

Pasaki, lūdzu, kurā vārda daļā atrodas skaņa “L” sākumā, vidū vai beigās?

LAPA, SULA, PIL (Pirmā pārbaude)

LAPA	SULA	PIL									
<table border="1"> <tr> <td>X</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	X			<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>			X	<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>			X
X											
		X									
		X									

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

Fonemātiskā sintēze

8. Skaņu sapludināšana zilbēs

Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk. Bērniem piedāvāju strādāt ar pudeļu korķīšiem, lai attīstītu sīko motoriku. Ja vēl grūti iet ar burtu atpazīšanu, logopēde palīdz. Lapiņu kaudzītē ar zilbēm atrod attiecīgo zilbi (sk. 17. pielikumu).

	Pirmā pārbaude
	Nosauc
L+A = LA	N+A
S+U = SU	S+U
Z+A = ZA	Z +A
A+L=AL	AL
B+U=BU	B+U
L+I=LI	LI

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

9. Zilbju sapludināšana vārdā.

Klausies zilbes un pasaki kāds vārds sanāk:

	Pirmā pārbaude
	Saklausa
ZA+RI = ZARI	ZARI
SE+GA = SEGA	SEGA
BUR+KA = BURKA	BURKA
ZE+ME+NE = ZEMENE	ZEMENE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 3

Pirkstu sīkās muskulatūras vingrinājumi

- Visi pirksti sasveicinās ar īkšķi. Sākumā darbojas ar vienu roku. Roku saliec elkonī un tur sev priekšā ar delnu uz leju. Katru pirkstu, sākot ar otro pirkstu, paliek pie īkšķa, viegli paspiež un atlaiž; var skaitīt līdzī. Ja vingrinājumu sāk ar piekto pirkstu, tad skaita atpakaļejošā secībā. Bieži ar otru roku jāpalīdz pirkstiem satīties. Kad ar vienu roku vingrinājumi izpildīti apmierinoši, tad to dara ar abām rokām vienlaicīgi. Tempu var mainīt, vingrinājumus var veikt mūzikas pavadījumā.
- Pirkstus vingrina, saliekot divus pirkstus kopā (pirmo pirkstu pārmaiņus saliek kopā ar pārējiem) un satverot dažādus sīkus priekšmetus. Piemēram, skaitāmos kociņus var kraut mazā rotaļu mašīnā kā baļķīšus, pirksti tad ir "ceļamkrāns".
- Var izmantot plastmasas rotaļlietu – aktīvo centru, kur groza un kustina visu pēc kārtas ar katru pirkstu un pārmaiņus ar katru roku.
- Veic roku aplošanu delnas locītavā uz vienu un uz otru pusi. Skaita – viens, divi, trīs, četri un atpakaļ.
- Abu roku pirkstus saliek pamīšus kā jumtiņā, tad pirkstus locītavās saliec un izstiep, saspiež sāniski kopā un atlaiž.
- Abu roku otrie pirksti aizķer viens otru kā āķīši un spēkojas – velkas, tāpat pārmaiņus viens ar otru spēkojas pārējie pirksti.
- Saliek abas plaukstas kopā vienu pret otru (rokas ķermenim priekšā, saliektas elkonī), saspiež tās cieši kopā, tad ar pirkstu galiem tās atspiež nost – it kā abas plaukstas spēkotos un viens no otras atgrūstos.

Pirksti pastaigā

Viens, divi, trīs, četri, pieci -

Dodas pirksti pastaigā.

Viens, divi, trīs, četri, pieci -

Nu tie bērniem sveikas māj!

(Brice,2007,21)

Pirksti savilkti dūrē, pa vienam tos izstiepj taisnus.

Ritmiski savelk dūrē un iztaisno pirkstus.

Pa vienam saliec pirkstus dūrē.

Māj ar visu plaukstu.

Sasveicināšanās

Labrītiņ, rītiņā; (Labrītiņ – sasit plaukstas, rītiņā – sasit plaukstas uz sāniem ar abiem “kaimiņiem”.)

Labdieniņ, dieniņā; (Labdieniņ – sasit plaukstas, dieniņā – sasit abas plaukstas ar labās puses “kaimiņu”.)

Labvakar, vakarā; (*Labvakar* – sasit plaukstu, *vakarā* – sasit abas plaukstu ar kreisās puses “kaimiņu”.)

Labnaksniņ, naksniņā. (*Labnaksniņ*– sasit plaukstu, *naksniņā* – sasit plaukstu sev aiz muguras.)

Kurš ir kurš

Kurš pirkstiņš tētis? Tas esmu es (īkšķis),
Kurš pirkstiņš mamma? Tas esmu es (rādītājpirksts),
Kurš pirkstiņš brālis? Tas esmu es (vidējais pirksts),
Kurš pirkstiņš māsa? Tas esmu es (zeltnešis),
Kurš pirkstiņš bēbis? Tas esmu es (mazais pirkstiņš).

Rokas dūrītēs, katru nosaukto pirkstiņu atloka un pakustina. Darbojas ar abām rokām.

Tētis iedod mammai buču, Mamma iedod tētim buču,
tētis iedod brālim buču, mamma iedod brālim buču,
tētis iedod mātai buču, mamma iedod mātai buču,
tētis iedod bērnam buču mamma iedod bērnam buču.

Sasveicināšanās

Labu dien, labu dien – dziesmas ritmā viens ar otru pārmaiņus sasveicinās abu roku piektie pirksti un īkšķi.

Skaņas patīk man ar vien – dziesmas ritmā pēc kārtas, sākot ar piektajiem sasveicinās abu roku visi pirksti – no piektajiem līdz īkšķim.

Ā, Ē, Ī, O, Ū – patskaņi tiek izdziedāti ar katrai skaņai atbilstošu mutes atvērumu un paralēli ar rokām tiek attēloti šo skaņu modeļi.

Pirkstiņu spēles

Pirkstiņu spēles bērnam attīsta roku veiclību, aktivizē smadzeņu darbību, veicina runas attīstību un sagatavo roku rakstīšanai.

Pirkstiņu spēles jāizpilda lēnā tempā – katru spēli vismaz 3 – 5 reizes. Sākumā ar vienu roku, pēc tam ar otru, nobeigumā ar abām rociņām reizē.

Kā pirkstiņi putru vārīja

Šis nesa ūdeni, Izslej un pakustina īkšķi.
Šis kūra uguni, Izslej un pakustina rādītājpirkstu un veic knipja sišanas kustību.
Šis putru vārīja, Veic apļveida kustības ar vidējo pirkstu – kā maisot ar karoti.

<i>Šis galdu klāja.</i>	Izslej un pakustina zeltnesi.
<i>Šis nesa karoti.</i>	Izslej un pakustina mazo pirkstiņu.
<i>Nam, ņam, ņam –</i>	Ar rādītājpirkstu kā karoti imitē ēšanu.
<i>un putras nav!</i>	Ar abām rokām parāda “nav!”

Pirksti - lielbnieki

Uz bērna kreisās rokas pirkstu spilventiņiem uzzīmē sejiņas ar dažādām izteiksmēm. Pirksti sākuma pozīcijā – savilkti dūrītē. Skandē, pieminētajiem pirkstiem pieskaņojot dažādas balsis izteiksmes, un pa vienam parāda tekstā minētos pirkstus.

Īkšķis saka tā: “Es varens, ļaudis teic!”

Rādītājs saka: “Es tas, kurš sauli sveic!”

Garais pirksts: “Bet es tas gudrākais!”

Zeltnesītis: “Es – visskaistākais!”

Beigu beigās Ansītis teic: “Es tas mazākais un ņiprākais!”

<i>Pele mala</i>	(savieno īkšķi un rādītājpirkstu)
<i>Piku – paku,</i>	(sasit kopā abu roku rādītājpirkstus)
<i>Cūka raka</i>	(rādītājpirksts un mazais pirksts izstiepti, vidējais un zeltnesis saliekts, izstieptos kustinām)
<i>Ciku – caku,</i>	(sasit kopā dūres)
<i>Dzenis kala</i>	(labās rokas dūre sit pie kreisās rokas plaukstas)
<i>Tiku – taku,</i>	(mainām rokas)
<i>Tā tas bija, to tev saku.</i>	(plaukšķina plaukstas).

„Skaņu mednieki”

Mērķis: attīstīt loģisko domāšanu, tausti, dzirdes uztveri.

Bērnā uz galda, saliktas dažādas rotaļlietas, priekšmeti. Pieaugušais nosauc kādas rotaļlietas pirmo skaņu, piemēram *l – lelle, lapa*. Bērnā jācenšas veikli paņemt rotaļlietu vai priekšmetu, kas sākas ar šo skaņu. Vēlāk uzdevumu var padarīt sarežģītāku: nosauktā skaņa atrodas vārda beigās vai vidū. Ieteicams, lai vairāk rotaļlietu un priekšmetu nosaukumi sāktos ar vienu un to pašu skaņu.

Artikulācijas aparāta vingrinājumi

- Iestiept lūpas platā smaidā un izrunāt patskani Ē (māmiņa brīdina bērnu: Ē – Ē – Ē);
- Iestiept lūpas uz priekšu apaļoti un izrunāt patskani Ū (bērns, mežā apmaldījies, sauc: Ū – Ū – Ū);
- Izstiept lūpas uz priekšu apaļoti un izrunāt patskani O (tētis pārsteigumā skaļi sauca: O – O – O)

(Miltiņa, 2005, 232)

- Mute plati vaļā, mēli ceļam aiz augšējiem priekšzobiem L – L – L – L – L .

(Apša, 2018)

- Paslēpt augšlūpu, tad apakšlūpu, un otrādi;
- Sakniebt lūpas starp zobiem (lūpu paslēpes);
- Pavilkt vienu lūpu kaktiņu pa labi, pavilkt otru lūpu kaktiņu pa kreisi;
- Pavērt muti, pasmaidīt, pacelt apakšlūpu pie augšējiem priekšzobiem. Papūst F-F-F.
- Stingri sakļaut lūpas un spēcīgi (ar “sprādzienu”) strauji tās atslābināt. Gaiss izplūst ar troksni, kas līdzīgs skaņai P.
- Sakļaut lūpas un atdarināt mutes skalošanas kustības.
- Vibrināt lūpas, imitējot zirga apstādināšanu – Tprū! Tprū!

Mēles vingrinājumi S, Z skaņai

- “**Sētiņa**” – pasmaidīt bez sasprindzinājuma, atsegt sakļautus zobus, it kā teiktu Ī. Noturēt 1-5 s.
- **Nepaklausīgā mēle** – nedaudz pavērt muti, brīvi nolikt mēli uz apakšlūpas un teikt “Pe, pe, pe”(ar plato e). Mēle plata, sānu malas pie lūpu kaktiņiem, noturēt 1-5 s.
- **Pankūka** – pasmaidīt, nedaudz atvērt muti, izlikt platu mēli uz apakšlūpas. Noturēt 5-10 s.
- **Apakšējo zobu tīrīšana** - pasmaidīt, parādīt viegli sakļautus zobus. Ar mēles galu "tīrīt" apakšējo zobus pa labi un pa kreisi.
- “**Kaķa kūkums**”- pielikt mēles galu pie apakšējiem priekšzobiem, mēles muguru izlikt uz āru. Pakošlāt mēli ar augšējiem priekšzobiem. Neatraujot mēles galu no apakšējiem priekšzobiem, iebīdīt mēli atpakaļ mutē.

- **“Circenītis”** – pasmaidīt, mēles gals pie augšējiem (retāk – apakšējiem) priekšzobiem, grūdienveidā izplūst gaiss. Var pielikt pirkstu pie mēles gala, izrunāt –C, -C, -C, gaiss ievibrē īsi, asi.

Mēles vingrinājumi K, L skaņai

- **“Kaķa kūkums”**- pielikt mēles galu pie apakšējiem priekšzobiem, mēles muguru izliekt uz āru. Pakošlāt mēli ar augšējiem priekšzobiem. Neatraujot mēles galu no apakšējiem priekšzobiem, iebīdīt mēli atpakaļ mutē.
- **“Jūras viļņi”**- pielikt mēles galu pie apakšējiem priekšzobiem, mēles vidējo daļu celt uz augšu pret cietajām aukslējām. Noturēt 1-5 s.
- **“Sētiņa”** – pasmaidīt bez sasprindzinājuma, atsegt sakļautus zobus, it kā teiktu Ī. Noturēt 1-5 s.
- **“Slidkalniņš”** – pielikt mēles galu pie apakšējiem priekšzobiem, mēles vidējo daļu celt uz augšu pret cietajām aukslējām. Iestiept lūpas smaidā, virzīt augšējos priekšzobus pa mēles muguru uz leju, kamēr augšējie un apakšējie priekšzobi sakļaujas.
- **“Tītars”** Pavērt muti, nolikt mēli uz augšlūpas un platu mēles galu kustināt gar augšlūpu uz āru, uz iekšu. Mēle “glāsta” augšlūpu. Kustības sākumā lēnā tempā, pēc tam tempu var paātrināt un pievienot skaņu bl-bl-bl.
- **“Šūpoles”** Pasmaidīt, parādīt zobus, nedaudz atvērt muti, nolikt platu mēli uz apakšējiem zobiem (no iekšpuses) un noturēt tādā pozīcijā, skaitot no 1 – 5. Pēc tam pacelt platu mēli aiz augšējiem (no iekšpuses) zobiem, skaitot no 1 – 5. Vingrinājumu atkārtoti 4 – 6 reizes. Kustības izpilda tikai mēle, apakšžoklis un lūpas – nekustīgi.
- **“Zirdziņi”** Pasmaidīt, parādīt zobus, pavērt muti un paklakšķināt ar mēles galu (klaudz zirga pakavi). Vingrinājumu sākumā izpilda lēni, pēc tam tempu paātrina. Apakšžoklis nekustīgs, darbojas tikai mēle.
- **“Krāsotājs”** Pasmaidīt, atvērt muti un ar mēles galu “paglāstīt” cietās aukslējas, kustinot mēli uz priekšu un atpakaļ. Lūpas, apakšžoklis – nekustīgi, mēles gals skar augšējos priekšzobus, neizvirzās ārā no mutes.
- **Āmuriņš** – muti atvērt, mēli izbāzt un ar mēles galu ritmiski pieskarties augšlūpai.
- **Čūskas mēlīte** – spicu mēli izbāzt uz priekšu, smailu mēles galiņu pacelt uz augšu (nepieskaroties lūpām vai zobiem) un noturēt 1-5 s.
- **Logu tīrītājs** – nedaudz pavērt muti un ar platu mēli apņemt augšlūpu. Kustināt to kā automašīnas logu tīrītāju. Virzīt mēli pa labi un pa kreisi.
- **Pulkstenītis** – mute atvērta, mēli kustināt pa labi un pa kreisi līdz lūpu kaktiņiem.

- **Konfekte** – muti aizvērt un ar smailu mēles galu “iedurt” labā vaigā no iekšpuses, noturēt 5 s. un tad kreisā vaigā. No ārpuses redzams un sataustāms izcilnis vaigā.
- **Augšējo zobu tīrīšana** - atvērt muti, ar mēles galu "tīrīt" augšējos zobus pa labi un pa kreisi. Zods ir nekustīgs. ja nevar noturēt, jāpietur ar roku.
- **Smaidiņš - tūtiņa** - pasmaidīt un izrunāt skaņu "i", sakļauj lūpas tūtiņā un izrunā skaņu "u", bet pēc tam skaņu "o".

(Apša, 2018)

No rīta pamodās mēlīte – nekas nenotiek

Tā atvēra mājai aizkarus – pasmaida, parādot zobus un notur lūpas smaidā

Un atbīdīja logus – paver vaļā zobus

Tad sāka skatīties, kas notiek ārā – paceļ mēles galu uz augšu, pa labi, uz leju un pa kreisi

Pretējai mājai krāsoja jumtu – atver muti, paceļ platu mēli uz augšu, lēni, nesteidzoties velk mēles galu no zobiem mutes dziļumā un atpakaļ

Kaimiņš pie loga ēda šokolādi un nosmērējās – apļveidā laiza lūpas.

Artikulācijas vingrinājumi izpildāmi, sēžot pretī spogulim, precīzi un ritmiski. Bērna augums mierīgs, mugura taisna. Sākotnēji vingrinājumi precīzi ierādāmi, ar laiku to skaitu palielina. Vingrinājuma atkārtojumam 5 reizes. Trenēt regulāri un ilgstoši līdz vēlamā rezultāta sasniegšanai (Apša, 2018).

Elpošanas un pūšanas vingrinājumi

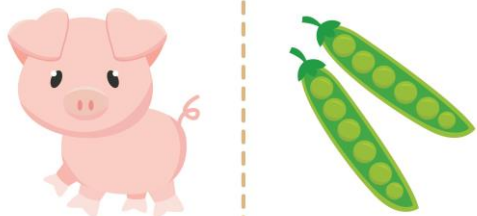
- Ieelpojot caur degumu – izelpojot caur muti
- Ieelpojot caur muti – izelpojot caur degunu.
- Ieelpa varbūt lēna, dziļa – izelpa – ātra un īsa
- Ieelpa var būt ātra un īsa – izelpa – lēna, gara.
- Izelpas aktivizēšanai var izmantot rotaļvingrinājumus.
- *Svece* – bērna izelpa ir lēna, vienmērīga, it kā pūstu sveci, kuras liesmiņai jānoliecas. Var izmantot plānu papīra sloksni.
- *Kuģītis* – tiek izmantota bļoda ar ūdeni un papīra kuģīti. Uz kuģīša maliņas ir piestiprināti krāsaini aplīši, kas apzīmē ostas. Bērns lēnā, ilgstošā izelpā “ievada” papīra kuģīti noteiktā pieturvietā. Līdzīgā veidā izelpojot, bērns var nopūst malā karstu piena plēvīti zupas šķīvī; spalviņu no piedurknes.
- *Vētras veidošana ūdens glāzē* vai “sniegputeņa” radīšana (ziepju burbuļa pūšana; stikla traukā sīki plēsts plāns papīrs) ar kokteiļsalmiņa palīdzību.

(Miltiņa, 2005, 230-231)

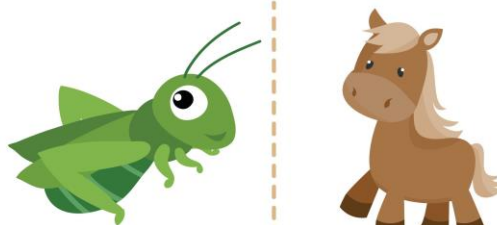
Skaņu S un Z atšķiršana.

Bērns skatās uz attēliem un nosauc tos, kuri sākas ar skaņu S, apvelk, tad nosauc attēlus, kuri sākas ar skaņu Z, apvelk! Atrod atšķirības!

Kurš sākas ar skaņu S?

Kurš sākas ar skaņu S?

Kurš sākas ar skaņu Z?

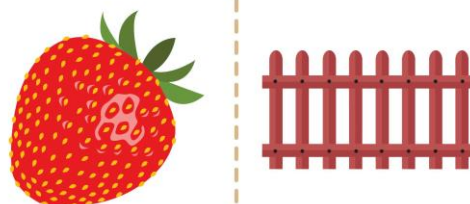
Kurš sākas ar skaņu S?

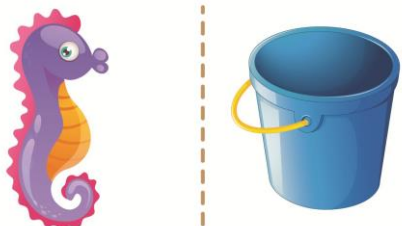
Kurš sākas ar skaņu S?

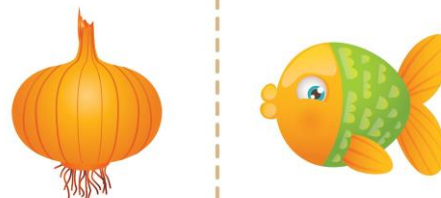
Kurš sākas ar skaņu Z?

Kurš sākas ar skaņu S?

Kurš sākas ar skaņu Z?

Fonemātiskās uztveres vingrinājumi vārdu krājuma precizēšanai

Mērķis: fonemātiskās uztveres traucējumu korekcija un fonemātiskās dzirdes attīstīšana.

Uzdevumi:

1. Aktivizēt fonemātisko uztveri un analīzi.
2. Precizēt un nostiprināt skaņu pareizu izrunu.
3. Attīstīt pirkstu sīko muskulatūru.
4. Attīstīt prasmes saistīt skaņu ar burtu.

Bungas- skaņas „B” veidošanai.

Bērni rībina bungas (1-5 reizes) dažādā ritmā. Visi klausās kā „dzied” bungas – B – B – B, atdarina bungu rīboņu.

Zilbju loto - bērniem izdala kartītes, spēlē līdzīgi kā klasisko loto. Ja uz kartītes ir atsevišķas skaņas, piemēram, a / r nākamā jāliek kartīte, kur no šīm skaņām izveidota zilbe ar / ra, nākamā – r / a un tā tālāk.

Pārskatāmas un praktiskas ir **zilbju slejas** – līdzskanis kopā ar patskaņiem un divskaņiem. Nākamā grūtības pakāpe atrast noteiktai zilbei atbilstošos vārdus, kur zilbe “paslēpusies” vārdos.

Spēle “zilbju spēks” - bērnam jāiestiprina stiprinieka rokās hanteles. Hanteles galos patskaņi vai divskaņi, vidū noteikta skaņa. Bērns darbojas pēc logopēda instrukcijas, kādas hanteles jāizvēlas (var nosaukt zilbi kādai jāsanāk vai atsevišķas skaņas).

Magnētiskie burtiņi (tādi kurus var likt uz tāfeles) - “**burtiņi rotaļājas**” uzdevumus var variēt, darbojas pēc logopēda instrukcijas – pieliec pie tāfeles līdzskani *Kun* īso patskani; pieliec pie tāfeles līdzskani *K* un garo patskani; samaini vietām, lai patskanis būtu pirmais utt.

Skaņas nostiprināšana vārdos

Skaņas izrunas nostiprināšanai vārdos izmanto:

- Dažādas galda spēle – **domino** kur uz vienas kartītes ir attēls kurā ir kāda konkrēta skaņa un vārds kurš apzīmē kādu no attēliem. Bērnam jānosauc attēls un jāpieliek rakstīts attēla nosaukums vai otrādi – rakstītajam vārdam jāliek pretī attēls. Nākamā grūtības pakāpe – kartītes ar vārdiem un attēliem, jānosaka skaņas atrašanās vietu vārdā.
- **Burtu puzzle** – burta kontūra, dažādi attēli. Ieliek burtā tos attēlus kuri sākas ar noteiktu skaņu. Izrunā vārdus.
- **Attēla salikšana no vairākām daļām** – attēlots konkrēts burts, tas sagriezts vairākās daļās, bērna uzdevums salikt attēlu, nosaukt attēlā redzamo.
- **Darbošanās ar kartītēm.** Bērns nosauc kartītēs attēloto.

- **Darbošanās ar attēlu.** Bērns attēlā meklē un nosauc lietas kurās ir noteikta skaņa.
- **Nosauc skaņas vārdā.** Uzsver pirmo skaņu. Izrunā to atsevišķi – kartītes ar attēliem vai vārdiem kuri sākas, piemēram, ar skaņu S.
- **Skaņu mājiņas.** Bērns nosaka skaņas atrašanās vietu vārdā, kartīti ar attēlu vai vārdu ievieto attiecīgajā mājiņā.
- **Klausies un atkārto.** Logopēds sauc vārdus kuros ir skaņa K. Bērns atkārto, labo, ja nepieciešams.
- **Iepazīstina ar konkrētas, piemēram K skaņas izskatu (burtu K).** Nosaki kurā vārdā skan skaņa K. Var veidot dažāda izskata burtus (drukātie, rakstītie, iespiestie). Bērns darbojas ar skaņas vizuālo izskatu – krāso, aizpilda kontūru, pārvelk, raksta pēc parauga smiltīs vai citā birstošā materiālā, aplicē, meklē starp citiem burtiem (burtu mudžeklī) utt.

“**Burvju maisiņš**” - Spēles mērķis ir attīstīt prasmi diferencēt skaņas un burtus. Spēlei nepieciešams sagatavot auduma maisiņu, attēlu kartītes, skaņu simbolu kartītes (*Ķ un Ć, B un P, L un Ļ, S un Z, K un T, L un N, S un R*).

Rotaļu gaita: rotaļas dalībnieki pēc kārtas velk ārā no “Burvju maisiņa” dažādus attēlus, piemēram, ķemme, ķerra, čigāns, čaumala, čiekurs, ķirbis u.c. Bērns nosauc attēloto, pareizi izrunājot visas skaņas, un attēlu pieliek pie attiecīgās skaņas.

„Skaņu mednieki”

Mērķis: attīstīt loģisko domāšanu, tausti, dzirdes uztveri.

Bērnam uz galda, saliktas dažādas rotaļlietas, priekšmeti. Pieaugušais nosauc kādas rotaļlietas pirmo skaņu, piemēram *l – lelle, lapa*. Bērnam jācenšas veikli paņemt rotaļlietu vai priekšmetu, kas sākas ar šo skaņu. Vēlāk uzdevumu var padarīt sarežģītāku: nosauktā skaņa atrodas vārda beigās vai vidū. Ieteicams, lai vairāk rotaļlietu un priekšmetu nosaukumi sāktos ar vienu un to pašu skaņu.

„Krāsainie apli”

Mērķis: fonemātiskās dzirdes attīstīšana.

Uzdevumi:

- aktivizēt fonemātisko uztveri un analīzi;
- attīstīt pirkstu sīko muskulatūru;
- precizēt un nostiprināt skaņu izrunu vārdos;
- attīstīt prasmes saistīt skaitli ar ciparu.

Nepieciešamais materiāls: krāsaini apli ar attēliem, koka knaģi ar cipariem 1, 2, 3, 4, kas apzīmē zilbju skaitu attēla nosaukumā.

Rotaļas gaita (ievērojot individuālo pieeju, atšķirot uzdevumus, izvēloties spēles variantu, ņemot vērā bērna runas attīstības līmeni):

1. variants

Bērns izvēlas krāsainu apli ar attēliem, nosaka zilbju skaitu attēla nosaukumā un pieliek pie tā koka kņāģi ar ciparu, kas norāda zilbju skaitu (vārdā viena zilbe – 1, divas zilbes – 2 utt.).

2. variants

Bērns izvēlas krāsainu apli un nosaka katra attēla nosaukuma pirmo un pēdējo skaņu. Var piedāvāt arī izdomāt teikumu, kurā būtu šis vārds. Piemēram, *lelle. Uz galda sēž lelle.*

3. variants

Bērns izvēlas krāsainu apli un nosaka katra attēla nosaukuma pirmo zilbi, kā arī izdomā citu vārdu, kurš sākas ar šo zilbi.

4. variants

Bērns izvēlas krāsainu apli. Piedāvājam atrast un nosaukt attēlus šajā aplī, kuru nosaukumos būtu noteikta skaņa. Piemēram, atrodi attēlus, kuru nosaukumos ir skaņa „s”.

„Burtu tārpini”

Mērķis: fonemātiskās dzirdes attīstīšana un skaņu pareizas izrunas nostiprināšana.

Uzdevumi:

- aktivizēt fonemātisko uztveri un analīzi;
- atšķirt un nostiprināt līdzskaņu pārus;
- attīstīt prasmes saistīt skaņu ar burtu;
- veicināt sīko pirkstu muskulatūras attīstību.

Nepieciešamais materiāls: uz kartona uzzīmēts tārpiņš, kas sastāv no apliem ar attēliem, un divi taureņi, kas tur burtus; krāsaini apli ar burtiem, kas atbilst tiem, kurus tur taureņi. Rotaļa veidota skaņu un burtu pāriem: S–Z, P–B, L–N, L - Ļ, Ķ – Č, S – R, K – T).

Rotaļas gaita

Izdales materiāls katram bērnam tiek atlasīts atkarībā no tā, kāds līdzskaņu pāris jānostiprina un jāatšķir, tādēļ to izvēlas pedagogs. Kopīgi ar bērniem noskaidro, kādus burtus tur taureņi. Bērns nosauc attēlu aplī un nosaka, kura skaņa no dotā skaņu pāra ir attiecīgā attēla nosaukumā, un uzliek uz tā apli ar attiecīgo burtu.

„Izvēlies pareizo attēlu!”

Mērķis: fonemātiskās dzirdes attīstīšana un skaņas „z” pareizas izrunas nostiprināšana.

Uzdevumi:

- nostiprināt skaņas „z” izrunu vārdos;
- attīstīt fonemātisko uztveri un analīzi, nosakot skaņas „z” vietu vārdā;
- attīstīt prasmes saistīt skaņu „z” ar burtu Z;
- rosināt pirkstu sīkās muskulatūras attīstību;
- sekmēt redzes un dzirdes uzmanību;
- attīstīt paškontroles iemaņas.

Rotaļu gaita (ievērojot individuālo pieeju, var izmantot atbilstošo rotaļu variantu, ņemot vērā bērna runas attīstības līmeni):

1. variants

Bērns izvēlas „zivtiņu”. Lai sekmētu skaņas „z” pareizu izrunu, nosauc attēlus. Bērnam dzijas pavediens jāievel caurumā pie attēla, kura nosaukumā ir skaņa „z”. Bērns var pārbaudīt, vai uzdevums veikts pareizi, izmantojot paškontroli. Šo spēles variantu var izmantot darbā jau ar vidējās grupas bērniem.

2. variants

Bērns izvēlas „zivtiņu”. Pieaugušais sauc attēlus, bet bērnam dod uzdevumu saklausīt vārdā skaņu „z”. Ja vārdā ir šī skaņa, tad iever dzijas pavedienu caurumā pie attiecīgā attēla. Noslēgumā bērns pārbauda, vai uzdevums ir veikts pareizi, izmantojot paškontroli. Šo spēles variantu var izmantot arī skaņas mācīšanas sagatavošanas posmā, kad bērns vēl neprot pareizi izrunāt šo skaņu.

3. variants

Bērns izvēlas „zivtiņu”. Skaņas „z” pareizas izrunas nostiprināšanai nosauc attēlus. Lai attīstītu fonemātisko analīzi, dodam uzdevumu: dzijas pavedienu ievērt tikai pie tiem attēliem, kuru nosaukumos skaņa „z” atrodas noteiktā vietā – vārda sākumā vai vārda vidū.

„Saver vārdiņu!”

Mērķis: fonemātiskās dzirdes attīstīšana.

Uzdevumi:

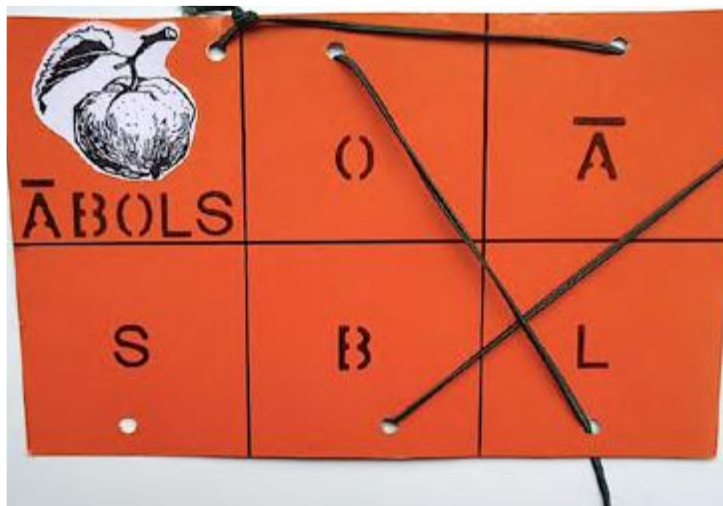
- attīstīt redzes uzmanību, uztveri un atmiņu;
- aktivizēt pirkstu sīko muskulatūru;
- veicināt skaņu analīzes un sintēzes iemaņas vārdā;
- veicināt lasītprasmes iemaņas un nostiprināt skaitīšanas prasmes.

Nepieciešamais materiāls: kartes ar attēlu, tā nosaukumu, vārda sastāvā esošiem burtiem; pie katra burta caurums; garš diega pavediens, kas piestiprināts pie attēla. Rotaļa sastāv no dažādām kartēm ar vārdiem. Vārdus var pieskaņot mācāmajai skaņai: ĀBOLS, LELLE, SĒNES, BUMBA, ČŪSKA, SPĀRE, ZĀBAKI, KAĶIS (vārdā ir jāatrod mācāmā skaņa, piemēram, vārdam ābols vai saklausī skaņu L vai S?).

Rotaļu gaita

Bērns(vai pedagogs) izvēlas spēles karti. Nosaucam attēlu. Pedagogs bērnam dod uzdevumu – pēc dotā vārda parauga, kas atrodas zem attēla, saver diegu, ievērojot burtu secību vārdā.

Ievērojot individuālo pieeju, uzdevumu varam mainīt atkarībā no bērna spējām, prasmēm, iemaņām. Piemēram, sagatavošanas grupu bērni šos vārdus var arī izlasīt. Ja bērns visas skaņas neizrunā pareizi, karti izvēlas pedagogs.

„Atrodi burtu!”

Mērķis: fonemātiskās dzirdes attīstīšana.

Uzdevumi:

- pilnveidot fonemātiskās analīzes prasmes, nosakot vārda pirmo un pēdējo skaņu;
- veicināt redzes uzmanību un atmiņu;
- nostiprināt pareizu skaņu izrunu vārdos;
- attīstīt prasmi veidot teikumu ar noteiktu vārdu.

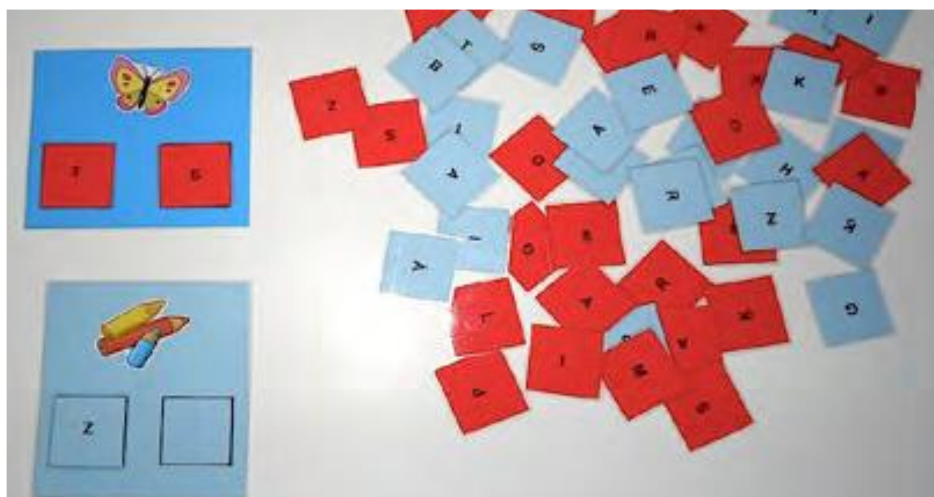
Nepieciešamais materiāls: krāsainas, laminētas kartītes ar attēlu un diviem tukšiem kvadrātiem zem attēla; kvadrāti ar burtiem.

Spēle veidota tā, lai to varētu izmantot arī darbam ar mazākumtautību bērniem.

Rotaļu gaita

Bērns izvēlas kartīti ar attēlu, nosauc to, kā arī nosaka pirmo un pēdējo skaņu attēla nosaukumā. Tad atrod kvadrātus ar burtiem atbilstoši pirmajai un pēdējai skaņai un uzliek tukšajos kvadrātos zem attēla.

Izmantojams arī variants, ka burti jāieraksta ar flomasteru tukšajos lodziņos. Var dot uzdevumu – izdomāt teikumu, kurā ir šis vārds.

„Saulīte”

Mērķis: fonemātiskās dzirdes attīstīšana un skaņas „s” pareizas izrunas nostiprināšana.

Uzdevumi:

- aktivizēt fonemātisko uztveri, atlasot attēlus, kuros ir skaņa „s”, un analīzi, nosakot skaņas „s” atrašanās vietu vārdos;
- nostiprināt skaņas „s” pareizu izrunu vārdos;
- veidot teikumus ar vārdiem, kuros ir skaņa „s”.

Rotaļu gaita

Katram bērnam pedagogs iedod vienu dzelteni apli ar burtu un paskaidro, ka tā ir „saule”. Uz galda atrodas dzeltenie trijstūri ar attēliem. Tie ir „saules stari”. Pedagogs piedāvā bērnam „saulei” atrast „stariņus” ar attēliem, kuru nosaukumos ir skaņa „s” un nosaukt tos.

Atkarībā no bērna vecuma tiek diferencēti uzdevumi fonemātiskās dzirdes attīstīšanai. Sagatavošanas grupu bērniem var dot uzdevumu – atlasīt „saulei stariņus” ar attēliem, kuru nosaukumos skaņa „s” atrodas noteiktā pozīcijā, piemēram, vārda vidū. Piedāvā veidot teikumu ar attēla nosaukumu.

„Akvārijs”

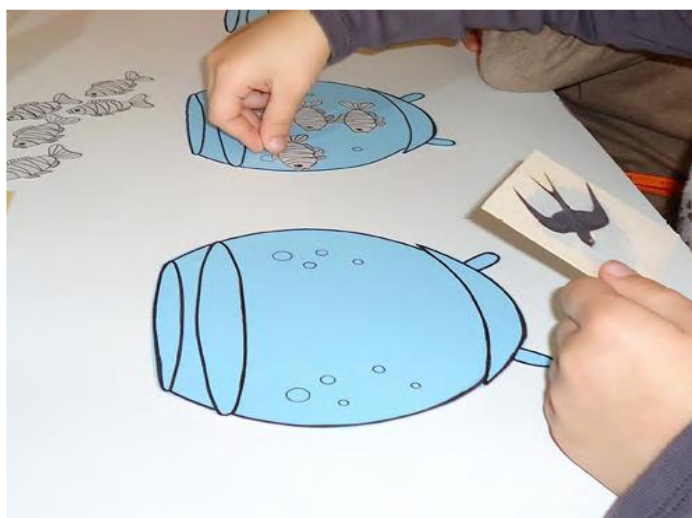
Mērķis: fonemātiskās dzirdes, analīzes attīstīšana.

Uzdevumi:

- noteikt skaņas atrašanās vietu vārdā (vārda sākumā, vidū vai beigās);
- sekmēt skaņu pareizu izrunu vārdos;
- aktivizēt bērna uzmanību, atmiņu;

Rotaļu gaita

Pieaugušais sauc vārdus (dod attēlu kartītes), kuros ir noteikta skaņa. Bērnam jānosaka šīs skaņas atrašanās vieta vārdā un jāieliek zivtiņu attiecīgajā akvārijā. Ja skaņa ir vārda sākumā, zivtiņu liek pirmajā akvārijā, ja vārda vidū, tad otrajā, bet, ja vārda beigās – trešajā. Beigās var saskaitīt, cik zivtiņu ir katrā akvārijā, un noskaidrot, kurā to ir visvairāk.

Skaņas *K* un *T* atšķiršana.

Nosaukt un apvilkt tos attēlus, kuri sākas ar skaņu *K*! Nosaukt un apvilkt tos attēlus, kuri sākas ar skaņu *T*.

Kurš sākas ar skaņu *T*?

Kurš sākas ar skaņu *K*?

Kurš sākas ar skaņu *T*?

Kurš sākas ar skaņu *T*?

Kurš sākas ar skaņu *K*?

Kurš sākas ar skaņu *K*?

Skaņas **K** un **Č** atšķiršana.

Nosaukt un apvilkt tos attēlus, kuri sākas ar skaņu **K**! Nosaukt un apvilkt tos attēlus, kuri sākas ar skaņu **Č**.

Kurš sākas ar skaņu **K**?

Kurš sākas ar skaņu **Č**?

Kurš sākas ar skaņu **K**?

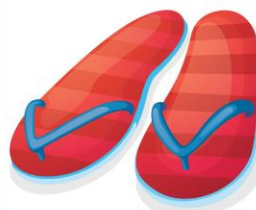
Kurš sākas ar skaņu **Č**?

Kurš sākas ar skaņu **Č**?

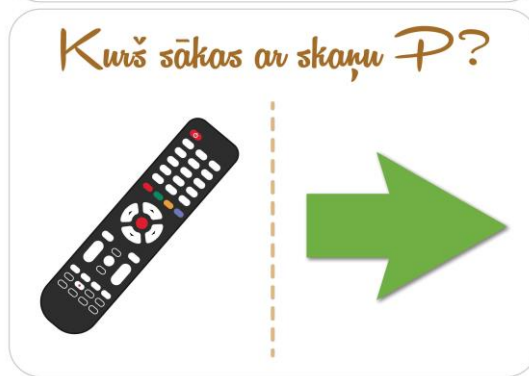
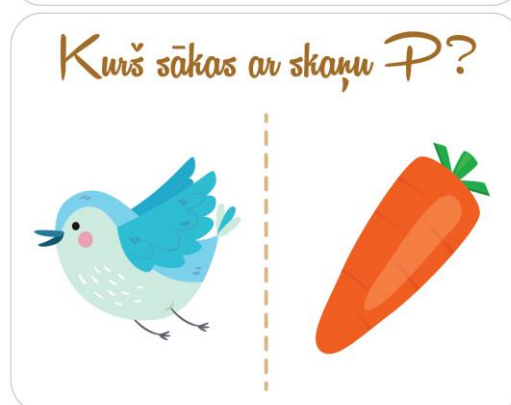

Kurš sākas ar skaņu **K**?

Skaņas *B* un *P* atšķiršana.

Nosaukt un apvilkt tos attēlus, kuri sākas ar skaņu *B*! Nosaukt un apvilkt tos attēlus, kuri sākas ar skaņu *P*.

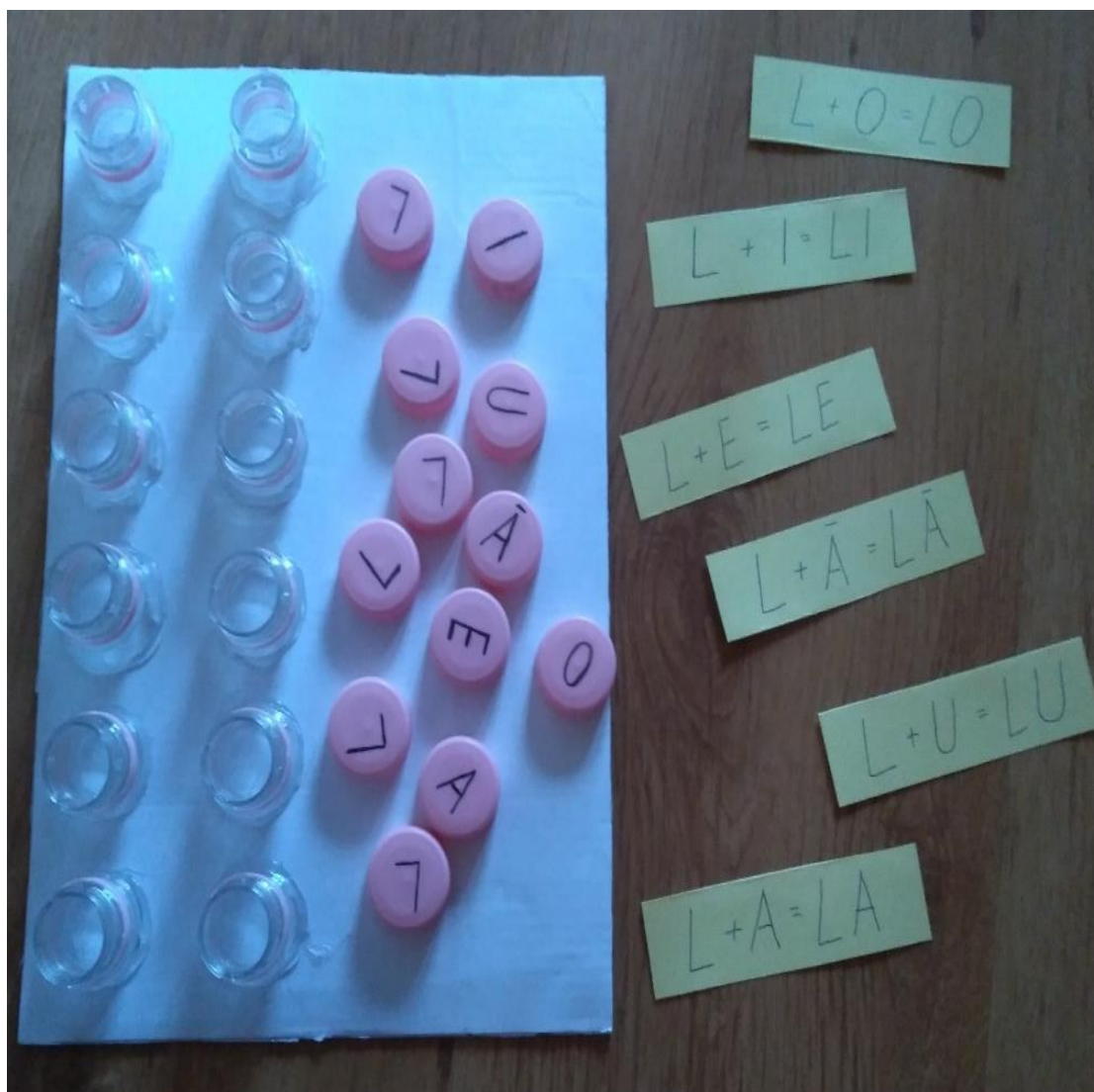

Skaņas *L* un *Ļ* atšķiršana.

Nosaukt un apvilkt tos attēlus, kuri sākas ar skaņu *L*! Nosaukt un apvilt tos attēlus, kuri sākas ar skaņu *Ļ*.

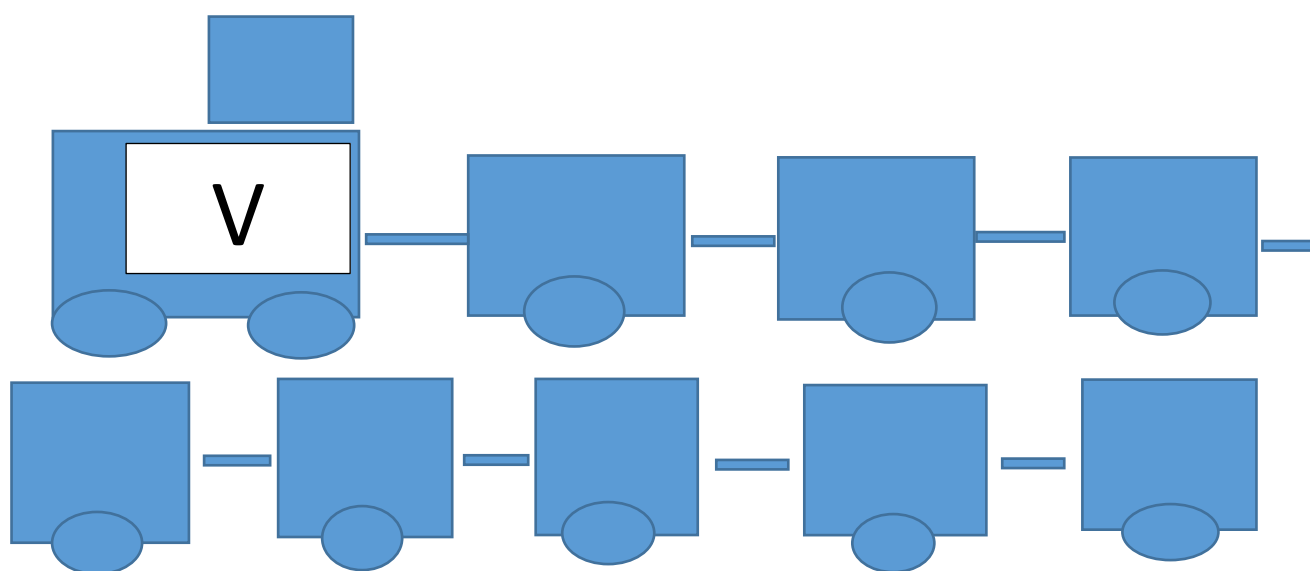
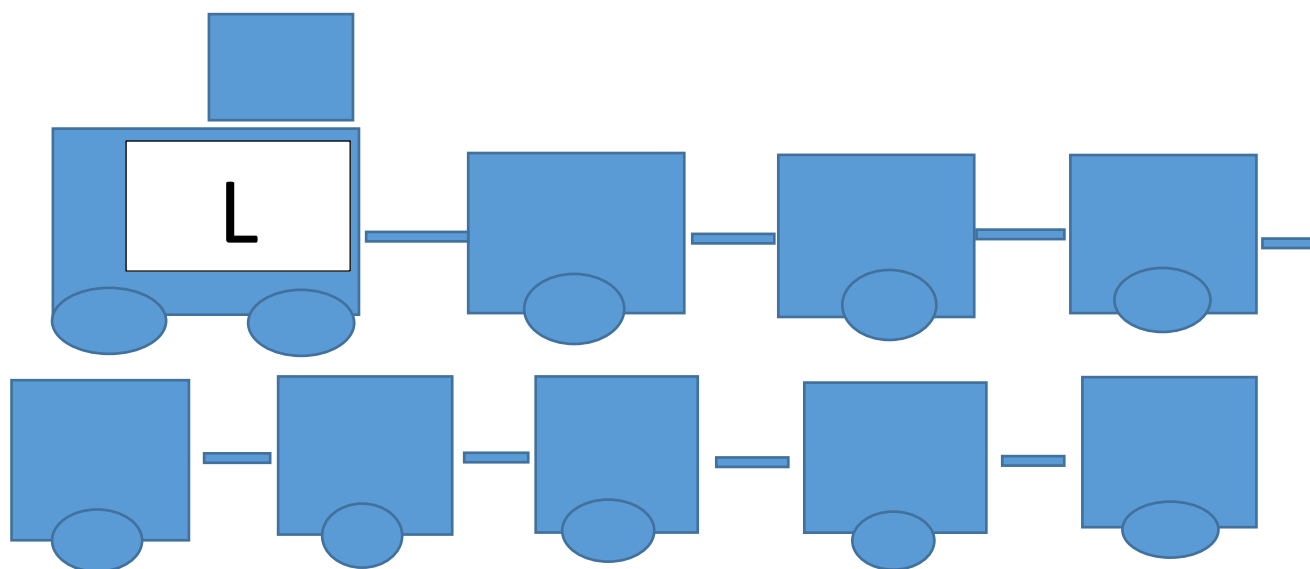

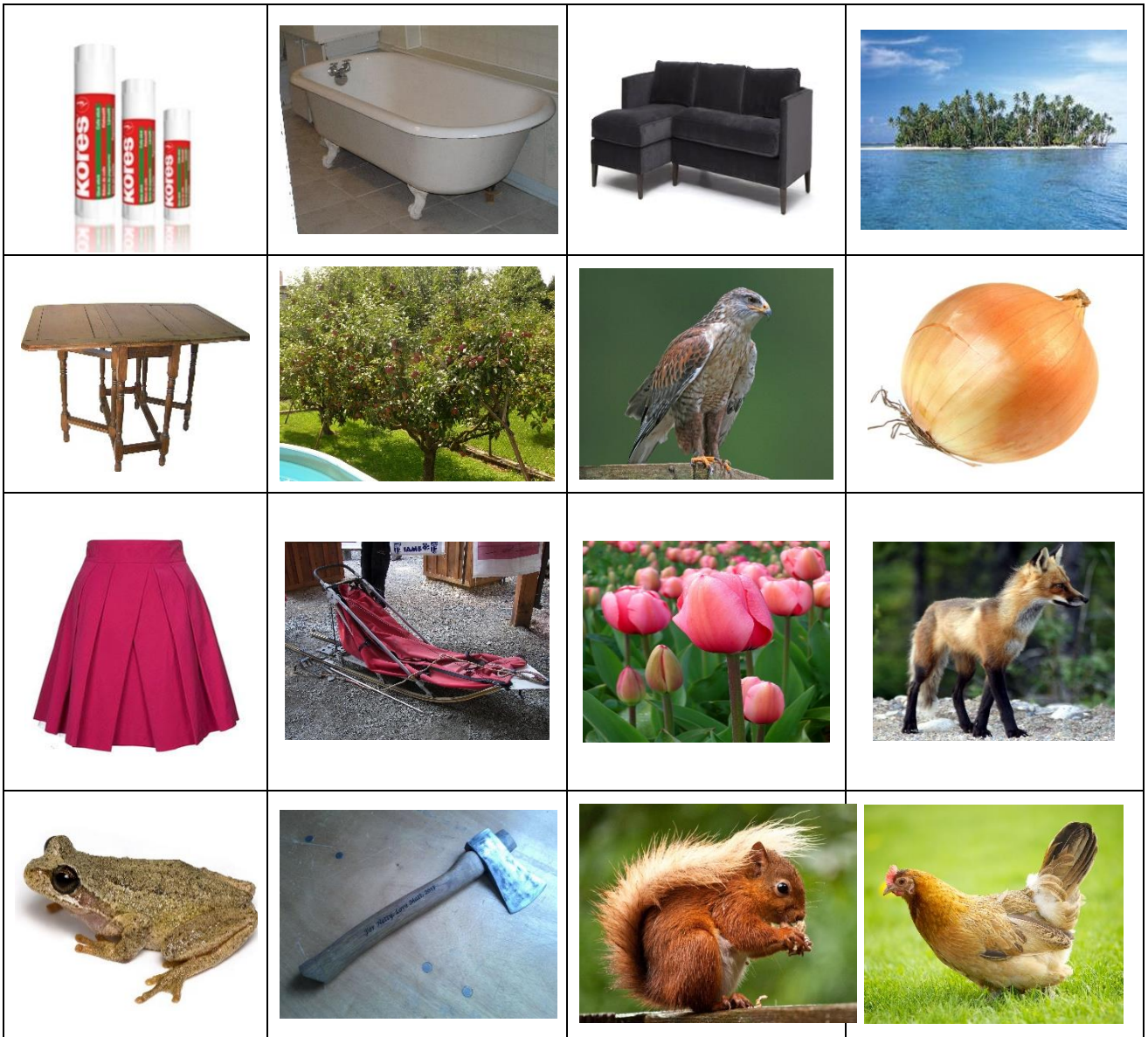

virve, vijole, vabole, varavīksne, vista, vieta,
vanna

lietus, laiva, lāpsta, lakats, lācis, lapsa,

- Uzmini mīklu vai atbildi uz jautājumu! Rūtiņās ieraksti pareizās atbildes! Katrā rūtiņā raksti vienu burtu! Iekrāso tās rūtiņas, kurās ir burti L vai V!

1. Lec kā blusa ,nav blusa, zaļa kā lapa, nav lapa. (Varde)
2. Apkārt balts vidū dzeltens? (Ola)
3. $4+5 = ?$ (Deviņi)
4. Kas tas ir pa priekšmetu, kas palīdz zemniekiem uzart zemi? (Arkls)
5. Viena pati galviņa, simts lakatiņu. (Kāpostgalva)
6. Melns puisēns, koka krekliņš; kur degunu piebāž, tur melnumu atstāj. (Zīmulis)
7. Ziemu strādā, vasaru guļ. (Ragavas)

1.

--	--	--	--	--

2.

--	--	--

3.

--	--	--	--	--	--

4.

--	--	--	--	--

5.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

6.

--	--	--	--	--	--	--

7.

--	--	--	--	--	--	--

Nodarbības skaņas **B** un **P** atšķiršanai

Tēma: Fonemātiskās skaņu izrunas atšķiršana.

Mērķis: Skaņu B - P atšķiršana vārdos, zilbēs.

Uzdevumi:

8. Sekmēt skaņu **B** un **P** pareizu izrunu.
9. Atšķirt skaņas **B** un **P** zilbēs, vārdos.
10. Aktivizēt fonemātisko uztveri.
11. Sekmēt redzes uzmanību.

Nodarbības gaita:

Sasveicināšanās ar dzejolīti artikulācijas aparāta attīstīšanai

Visi putni šķipsniņā (pirkstiņi salikti tā, it kā bērtu sāli vai cukuru),

Vējš tos uzpūš balonā (abas rokas pirksti sakļauti tā, lai veidotos balons – bumba),

Mušīņa atlido (pincešu tvēriens),

Pārdur lielo balonu (sasit plaukstu).

Logopēds norunā teikumus skaidri un lēnām. Bērnam ir jāsaklausa skaņa, kur tiek nosaukta vis vairāk. Kad saklausa un pasaka pareizi skaņas, kopā ar logopēdi atkārtoti teikumus.

Paparde ar piparmētru pieliecas un pārlauž vētru!

Bērni brauc ar trolejbusu.

Logopēds runā zilbes, bērnam tās pareizi jāatkārto:

PA – BA PA – BA – PA

PE – BE BE – BE – PE

PI – BI PI – BI – PI

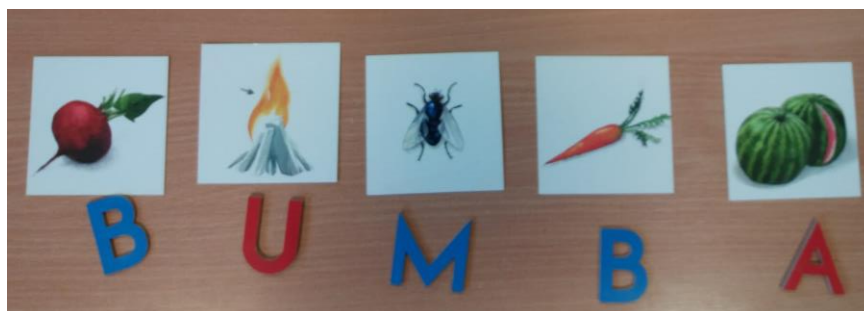
PU – BU BU – PU – BU

No kastītes paņem burtus “P” un “B”.

Smiltīs uzzīmē burtus. Pirmo uzzīmē “B” burtu, otro uzzīmē “P” burtu, tad izdomā kādu vārdu, kas sākas ar skaņu “P” un “B”.

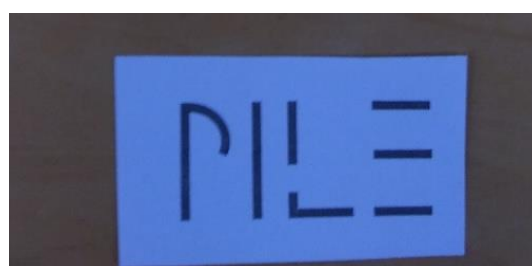

Ir doti attēli. Jānosaka attēla pirmā skaņa un jānoliek burts zem attēla.

Bērns izlasa kādi vārdi ir sanākuši. Ar pirkstiņu velk un izrunā. Izplaukšķina vārdus. Noskaidro cik zilbes, kāda pirmā skaņa skan vārdiem.

Vārdu uztvere “Salabo burtus!” Piezīmē to kā trūkst. Pārraksti vārdus.

Sanāk vārdi “B I T E “ un “P I L E”.

Dinamiskā pauze (kājās ar kustībām).

Piecas spoles rītā vērpū,

Piecas spoles vakarā.

Pa to nakts melnumiņu,

Piecas spoles piespolēju

Nodarbības beigās ar bērnu noskaidrojam par ko bija uzdevums. Atšķirt skaņas “B” un “P”. Bērns saņem vērpijamus burtus “P” un “B” un cenšas izvilkt cauri burtiem uzdevuma atkārtošanaī, lai nostiprinātu skaņas B un P vizuālo tēlu un skanējumu.

Nodarbības beigās izrunā par skaņām, ko mācījās. Noskaidrojam, kurš darbiņš paveicis labāk, kurš sliktāk. Beigās uzlīmītes.

Par studentes Ingas Miezītes nodarbībām

Studente Inga Miezīte kā korekcijas darba mērķi izvirzījusi skaņas L nostiprināšanu bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem.

Izplānojusi trīs individuālas nodarbības. Visas nodarbības atbilst noteiktai struktūrai – uzdevumu aktualizācija (sasveicināšanās ar pirkstiņrotaļu, artikulācijas aparāta vingrinājumi).

Patīk, ka katrā nodarbībā tiek aktualizēti arī elpošanas vingrinājumi. Apjēgšanas, tāpat skaņas L nostiprināšanas posmā, veicamie uzdevumi ir interesanti, bērniem saistoši. Veiksmīgs izvēlēto materiālu piedāvājums. Īpaši patika vingrinājumi, kuros izmantoti pudeļu korķīši (tiek attīstīta arī pirkstu motorika). Visās trīs nodarbībās ielānota arī dinamiskā pauze. Nodarbības beigās paredzēta arī refleksija, tāpat atgriezeniskā saite.

Katru nodarbību novērtēju ar 5 (piecu ballu sistēmā).

Jāņmuižas pirmsskolas izglītības iestādes logopēde

Ingrīda Smalnice

Komentāri un secinājumi par Ingas Miezītes nodarbībām.

Kolēģe I. Miezīte savu trīs nodarbību plānojumu ir veidojusi pamatojoties uz principu – no vieglākā uz sarežģīto. Tas vērojams jau sākot salīdzināt 1. un 3. nodarbības 2. uzdevumu lūpu muskulatūras attīstībai.

Neesmu speciālists logopēdijā, nepārzinu šī darba specifiku, tomēr iepazīstoties ar Ingas piedāvāto materiālu, nākas secināt, ka nodarbības ir bagātas ar bērniem saistošiem uzdevumiem. Ir interesantas pirkstiņrotaļas, kas attīsta pirkstu muskulatūru un ir svarīgs priekšnoteikums bērnu runas attīstībā.

Lai precīzāk attīstītu runas dzirdi un uzmanību, ļoti veiksmīgi izvēlēts likās 2. nodarbības 6. uzdevums, kad bērns pagriežot muguru mēģina saklausīt un precīzi atdarināt nosauktās zilbes.

Ļoti patika, ka nodarbībās ir iekļautas dinamiskās pauzes ar dažādas sarežģītības uzdevumiem. Lai labāk varētu uztvert nodarbību uzdevumus, man palīdzēja I. Miezītes pievienotais vizuālais materiāls.

Paldies Ingai par daudzveidīgo uzdevumu bagātajām nodarbībām!

Tās vērtēju ar 5 ballēm.

Pirmsskolas skolotāja Dagnija Pūce.

Metodes ir daudzpusīgas. Bērns var aktīvi darboties, pakāpeniski, regulāri darot, vingrinoties apgūt noteikto skaņu “L”.

Vērtējums-5

Pirmsskolas skolotāja Baiba Lielbārde.

Ciklogramma

“X” PII logopēdes darba nedēļas grafiks 2019./2020.mācību gadam

Laiks	Otrdiena (8 ⁰⁰ – 18 ⁰⁰)	Trešdiena (8 ⁰⁰ – 12 ⁰⁰)	Ceturtdiena (8 ⁰⁰ – 18 ⁰⁰)	Piektdiena (8 ⁰⁰ – 14 ⁰⁰)
8 ⁰⁰ - 8 ³⁰	5.gr.	5.gr.	Gustavs	3.gr.
8 ³⁰ - 9 ⁰⁰	5.gr.	5.gr.	Annija	3.gr.
9 ⁰⁰ - 9 ³⁰	3.gr.	Situācijas izvērtēšana	Ralfs	4.gr.
9 ³⁰ - 10 ⁰⁰	3.gr.	3.gr.	3.gr.	4.gr.
10 ⁰⁰ - 10 ³⁰	Raimonds	5.gr.	3.gr.	4.gr.
10 ³⁰ - 11 ⁰⁰	Agate	5.gr.	5.gr.	5.gr.
11 ⁰⁰ - 11 ³⁰	Gustavs	Metodiskais darbs	Metodiskais darbs	5.gr.
11 ³⁰ - 12 ³⁰	5.gr.	Metodiskais darbs	Metodiskais darbs	Metodiskais darbs
12 ³⁰ - 15 ⁰⁰	Metodiskais darbs, atbalsta personāla sanāksmes		Metodiskās sanāksmes, sēdes	Metodiskais darbs un konsultācijas līdz 1400
15 ⁰⁰ - 15 ³⁰	Annija		Renārs	
15 ³⁰ - 16 ⁰⁰	Renārs		Agate	
16 ⁰⁰ - 16 ³⁰	Ralfs		3.gr.	
16 ³⁰ - 17 ⁰⁰	3.gr.		3.gr.	
17 ⁰⁰ - 17 ³⁰	5.gr.		Raimonds	
17 ³⁰ - 18 ⁰⁰	Konsultācijas, ieteikumi vecākiem		4.gr.	

Situācijas izvērtēšana – tajā dienā un laikā ņēma to logopēdisko bērnu, kuram bija nepieciešama lielāka palīdzība. Darba autore skatījās arī pēc situācijas, kuri bērni apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi dotajā brīdī un laikā.

4. grupa – vecākās grupas bērni

Fonemātiskie priekšstati

GUSTAVS

1. Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu **L** citu skaņu rindā; veicināt fonemātisko analīzi. Logopēds sauc skaņas, bērns sasiņ plaukstas, dzirdot skaņu **L**:

Otrā pārbaude

A	I	L	E	L	T	R	L	P	B	K	V	L
-	-	+	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-

Sasiņ +

Nesasiņ -

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

2. Pareizi atkārtotā ritmiskās rindas!

Zilbju rinda	Atkārtotā pārbaude	
	Patstāvīgi	Atkārtoti
SI – SI	SI - SI	
SI – SĪ	SI - SĪ	
ZĒ – ZĒ	ZSE - SĒ	SZE - SĒ
ĶI – ĶI	ĶI - ĶI	ĶI – ĶI
TŪ – TU – TŪ	TŪ – TU - TŪ	
LI – ĻI – VI	LI – VI – VI -	LI – ĻI – ĻI
NE – ŅE – KĀ	NE – ŅE - KĀ	
PA – BA – PĀ	PA – PA - PĀ	PA – PA – PĀ
MA – ME – MĀ	ME – MA – MĀ	

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

3. Nosauc vārdu ar noteiktu skaņu!

	Atkārtotā pārbaude (marts)
	Nosauc
B	PANDA
L	-
S	SEJA
C	ĶIEKURS
P	PELE
T	-

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1**Fonemātiskā analīze**

4. Pirmās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu sākas vārds?

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
MĀJA	MMĀ
SĒTA	S
BALONI	BA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

5. Pēdējās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu beidzas vārds

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
RĪB	P
SĒNE	NE
ADATA	TA=A

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2**6. Rotaļa “Ko tu dzirdi?”**

Logopēds runā vārdus, bet bērnam ir jāpasaka pa skaņām.

	Atkārtotā pārbaude
ALA (A – L – A)	A – L – A
SĒNE (S – Ē – N – E)	SĒ – N E
MĀJA (M – Ā – J – A)	M – Ā – JA
BITE (B – I – T – E)	BI – TE
PUDELE (P – U – D – E – L – E)	PU – DEL – E

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
- 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
- 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

7. Skaņas vietas noteikšana vārdā.

Pasaki, lūdzu, kurā vārda daļā atrodas skaņa "L" sākumā, vidū vai beigās?

LAPA, SULA, PIL (Pirmā pārbaude)

Atkārtotā pārbaude

LAPA	SALA	PIL
X ☐ ☐	☐ ☐ X	☐ ☐ X

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

Fonemātiskā sintēze

8. Skaņu sapludināšana zilbēs

Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk. Bērniem piedāvāju strādāt ar pudeļu korķīšiem, lai attīstītu sīko motoriku. Ja vēl grūti iet ar burtu atpazīšanu, logopēde palīdz. Lapiņu kaudzītē ar zilbēm atrod attiecīgo zilbi (**sk. pielikumu**).

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
L+A = LA	L+A
S+U = SU	S+U
Z+A = ZA	S+A
A+L=AL	AL
B+U=BU	B+U
L+I=LI	LI

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

9. Zilbju sapludināšana vārdā.

Klausies zilbes un pasaki kāds vārds sanāk:

	Atkārtotā pārbaude
	Saklausa
ZA+RI = ZARI	(SZ)ARI
SE+GA = SEGA	SEGA
BUR+KA = BURKA	(PB)URKA
ZE+ME+NE = ZEMENE	SZEMENE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

- 1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;
 - 2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;
 - 3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.
- Vērtējums – 2**

Ralfs

1. Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu **L** citu skaņu rindā; veicināt fonemātisko analīzi. Logopēds sauc skaņas, bērns sasit plaukstas, dzirdot skaņu **L**:

Otrā pārbaude

A	I	L	E	L	T	R	L	P	B	K	V	L
-	-	+	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-

Sasit +

Nesait -

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 3

2. Pareizi atkārto ritmiskās rindas!

Zilbju rinda	Atkārtotā pārbaude	
	Patstāvīgi	Atkārtoti
SI – SI	SI - SI	
SI – SĪ	SI - SĪ	
ZE – ZĒ	ZE - SĒ	
ĶI – ČI	ČI - ĶI	ĶI – ČI
TŪ – TU – TŪ	TŪ – TU - TŪ	
LI – ĻI – VI	LI – ĻI – VI	
NE – ŅE – KĀ	NE – ŅE - KĀ	
PA – BA – PĀ	PA – BA - PĀ	
MA – ME – MĀ	ME – MA – MĀ	

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

3. Nosauc vārdu ar noteiktu skaņu!

Atkārtotā pārbaude (marts)	
Nosauc	
B	BIKSES
L	LAPA
S	SAULE
C	CĀLIS
P	PĪLE
T	-

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

Fonemātiskā analīze

4. Pirmās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu sākas vārds?

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
MĀJA	M
SĒTA	S
BALONI	B

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 3

5. Pēdējās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu beidzas vārds

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
RĪB	B
SĒNE	NE
ADATA	TA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

6. Rotaļa “Ko tu dzirdi?”

Logopēds runā vārdus, bet bērnam ir jāpasaka pa skaņām.

	Atkārtotā pārbaude
ALA (A – L – A)	A – L – A
SĒNE (S – Ē – N – E)	S- Ē – N E
MĀJA (M – Ā – J – A)	M – Ā – JA
BITE (B – I – T- E)	BI - TE
PUDELE (P – U – D – E – L – E)	PU – DE - LE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

7. Skaņas vietas noteikšana vārdā.

Pasaki, lūdzu, kurā vārda daļā atrodas skaņa “L” sākumā, vidū vai beigās?

LAPA, SULA, PIL (Pirmā pārbaude)

Atkārtotā pārbaude

LAPA	SULA	PIL									
<table border="1"> <tr> <td>X</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	X			<table border="1"> <tr> <td></td> <td>X</td> <td></td> </tr> </table>		X		<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>			X
X											
	X										
		X									

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 3

Fonemātiskā sintēze

8. Skaņu sapludināšana zilbēs

Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk. Bērniem piedāvāju strādāt ar pudeļu korķīšiem, lai attīstītu sīko motoriku. Ja vēl grūti iet ar burtu atpazīšanu, logopēde palīdz. Lapiņu kaudzītē ar zilbēm atrod attiecīgo zilbi (sk. 17. pielikumu).

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
L+A = LA	LA
S+U = SU	SU
Z+A = ZA	ZA
A+L=AL	AL
B+U=BU	B+U
L+I=LI	LI

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

9. Zilbju sapludināšana vārdā.

Klausies zilbes un pasaki kāds vārds sanāk:

	Atkārtotā pārbaude
	Saklausa
ZA+RI = ZARI	ZARI
SE+GA = SEGA	SEGA
BUR+KA = BURKA	BURKA
ZE+ME+NE = ZEMENE	ZEMENE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 3

ANNIJA

1. Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu **L** citu skaņu rindā; veicināt fonemātisko analīzi. Logopēds sauc skaņas, bērns sasit plaukstas, dzirdot skaņu **L**:

Otrā pārbaude

A	I	L	E	L	T	R	L	P	B	K	V	L
-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+

Sasit +

Nesait -

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

2. Pareizi atkārto ritmiskās rindas!

Zilbju rinda	Atkārtotā pārbaude	
	Patstāvīgi	Atkārtoti
SI – SI	SI - SI	
SI – SĪ	SI - SĪ	
ZE – ZĒ	ZE - SĒ	
ĶI – ČI	ĶI - ČI	
TŪ – TU – TŪ	TŪ – TU - TŪ	
LI – ĻI – VI	ĻI – ĻI – VI -	LI – ĻI – ĻVI
NE – ĶE – KĀ	NE – ĶE - KĀ	
PA – BA – PĀ	PA – BA - PĀ	
MA – ME – MĀ	MA – MA – MĀ	

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

3. Nosauc vārdu ar noteiktu skaņu!

Atkārtotā pārbaude (marts)	
Nosauc	
B	BUKA
L	LĻAPA
S	SEJA
C	CILVĒKS
P	PĪĻE
T	T-

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

Fonemātiskā analīze

4. Pirmās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu sākas vārds?

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
MĀJA	M
SĒTA	SĒ
BALONI	B

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

5. Pēdējās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu beidzas vārds

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
RĪB	P
SĒNE	NE
ADATA	TA=A

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 1

6. Rotaļa “Ko tu dzirdi?”

Logopēds runā vārdus, bet bērnam ir jāpasaka pa skaņām.

	Atkārtotā pārbaude
ALA (A – L – A)	A – L - A
SĒNE (S – Ē – N – E)	SĒ – N E
MĀJA (M – Ā – J – A)	M – Ā – JA
BITE (B – I – T- E)	BI - TE
PUDELE (P – U – D – E – L – E)	PU – DEL - E

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

7. Skaņas vietas noteikšana vārdā.

Pasaki, lūdzu, kurā vārda daļā atrodas skaņa “L” sākumā, vidū vai beigās?

LAPA, SULA, PIL (Pirmā pārbaude)

Atkārtotā pārbaude

LAPA	SULA	PIL									
<table border="1"> <tr> <td style="text-align: center;">X</td> <td style="width: 20px;"></td> <td style="width: 20px;"></td> </tr> </table>	X			<table border="1"> <tr> <td style="width: 20px;"></td> <td style="width: 20px;"></td> <td style="text-align: center;">X</td> </tr> </table>			X	<table border="1"> <tr> <td style="width: 20px;"></td> <td style="width: 20px;"></td> <td style="text-align: center;">X</td> </tr> </table>			X
X											
		X									
		X									

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

Fonemātiskā sintēze

8. Skaņu sapludināšana zilbēs

Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk. Bērniem piedāvāju strādāt ar pudeļu korķīšiem, lai attīstītu sīko motoriku. Ja vēl grūti iet ar burtu atpazīšanu, logopēde palīdz. Lapiņu kaudzītē ar zilbēm atrod attiecīgo zilbi (sk. 17. pielikumu).

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
L+A = LA	L+A
S+U = SU	S+U
Z+A = ZA	S+A
A+L=AL	A+L
B+U=BU	B+U
L+I=LI	L+I

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 1

9. Zilbju sapludināšana vārdā.

Klausies zilbes un pasaki kāds vārds sanāk:

	Pirmā pārbaude	Atkārtotā pārbaude
	Saklausa	Saklausa
ZA+RI = ZARI	ZARI	ZARI
SE+GA = SEGA	SEGA	SEGA
BUR+KA = BURKA	BURKA	BURKA
ZE+ME+NE = ZEMENE	ZJEMENE	ZEMENE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 3

RAIMONDS

1. Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu **L** citu skaņu rindā; veicināt fonemātisko analīzi. Logopēds sauc skaņas, bērns sasiņ plaukstas, dzirdot skaņu **L**:

Otrā pārbaude

A	I	L	E	L	T	R	L	P	B	K	V	L
-	-	+	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-

Sasiņ +

Nesasiņ -

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

2. Pareizi atkārtotā ritmiskās rindas!

Zilbju rinda	Atkārtotā pārbaude	
	Patstāvīgi	Atkārtoti
SI – SI	SI - SĪ	SI -SI
SI – SĪ	SI - SĪ	
ZE – ZĒ	SE - SĒ	SE - SĒ
ĶI – ČI	ĶI - ĶI	ĶI – ČI
TŪ – TU – TŪ	TŪ – TU - TŪ	
LI – ĻI – VI	LI – VI – VI -	LI – ĻI – ĻI
NE – ĶE – KĀ	NE – ĶE- KĀ	
PA – BA – PĀ	PA – PA - PĀ	PA – PA – PĀ
MA – ME – MĀ	ME – MA – MĀ	

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

3. Nosauc vārdu ar noteiktu skaņu!

Atkārtotā pārbaude (marts)	
Nosauc	
B	-
L	LĪME
S	RSAULE
C	CĀLIS
P	PĪLE
T	TĒTIS

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

Fonemātiskā analīze

4. Pirmās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu sākas vārds?

	Pirmā pārbaude	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc	Nosauc
MĀJA	M	M
SĒTA	S	S
BALONI	B	B

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

5. Pēdējās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu beidzas vārds

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
RĪB	B
SĒNE	E
ADATA	TA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

6. Rotaļa “Ko tu dzirdi?”

Logopēds runā vārdus, bet bērnam ir jāpasaka pa skaņām.

	Atkārtotā pārbaude
ALA (A – L – A)	A – L - A
SĒNE (S – Ē – N – E)	SRĒ – N E
MĀJA (M – Ā – J – A)	M – Ā – JA
BITE (B – I – T - E)	BI - TE
PUDELE (P – U – D – E – L – E)	PU – DEL - E

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

7. Skaņas vietas noteikšana vārdā.

Pasaki, lūdzu, kurā vārda daļā atrodas skaņa “L” sākumā, vidū vai beigās?

LAPA, SULA, PIL

Atkārtotā pārbaude

LAPA	SULA	PIL									
<table border="1"> <tr> <td>X</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	X			<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>			X	<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>			X
X											
		X									
		X									

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

Fonemātiskā sintēze

8. Skaņu sapludināšana zilbēs

Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk. Bērniem piedāvāju strādāt ar pudeļu korķīšiem, lai attīstītu sīko motoriku. Ja vēl grūti iet ar burtu atpazīšanu, logopēde palīdz. Lapiņu kaudzītē ar zilbēm atrod attiecīgo zilbi (sk. 17. pielikumu).

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
L+A = LA	LA
S+U = SU	SRU
Z+A = ZA	Z+A
A+L=AL	AL
B+U=BU	BU
L+I=LI	LI

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

9. Zilbju sapludināšana vārdā.

Klausies zilbes un pasaki kāds vārds sanāk:

	Atkārtotā pārbaude
	Saklausa
ZA+RI = ZARI	(SZ)ARI
SE+GA = SEGA	SEGA
BUR+KA = BURKA	BURKA
ZE+ME+NE = ZEMENE	ZEMENE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.
Vērtējums - 2

AGATE

1. Rosināt pēc akustiskām pazīmēm izdalīt skaņu **L** citu skaņu rindā; veicināt fonemātisko analīzi. Logopēds sauc skaņas, bērns sasiit plaukstas, dzirdot skaņu **L**:

Otrā pārbaude

A	I	L	E	L	T	R	L	P	B	K	V	L
-	-	+	-	+	-	-	+	-	-	-	+	+

Sasiit +

Nesasiit -

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

2. Pareizi atkārto ritmiskās rindas!

Zilbju rinda	Atkārtotā pārbaude	
	Patstāvīgi	Atkārtoti
SI – SI	SI - STI	SSI – SI
SI – SĪ	SI - SSĪ	SS - ZSĪ
ZE – ZĒ	SZE - SĒ	STE - SSĒ
ĶI – ČI	ĶI - ČI	ĶI – ČI
TŪ – TU – TŪ	TŪ – TU - TŪ	
LI – ĻI – VI	LI – VI – VI	LI – ĻI – VI
NE – ŅE – KĀ	NE – ŅE - KĀ	NE – ŅE - KĀ
PA – BA – PĀ	PA – PA - PĀ	PA – BA – PĀ
MA – ME – MĀ	ME – MA – MĀ	

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

3. Nosauc vārdu ar noteiktu skaņu!

	Atkārtotā pārbaude (marts)
	Nosauc
B	BOTES
L	LEDUS
S	SEJA
C	CIRKS
P	PANNA
T	VĀRTI

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

Fonemātiskā analīze

4. Pirmās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu sākas vārds?

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
MĀJA	M
SĒTA	S
BALONI	BA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

5. Pēdējās skaņas noteikšana. Ar kādu skaņu beidzas vārds

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
RĪB	B
SĒNE	NE
ADATA	TA

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums – 2

6. Rotāļa “Ko tu dzirdi?”

Logopēds runā vārdus, bet bērnam ir jāpasaka pa skaņām.

	Atkārtotā pārbaude
ALA (A – L – A)	A – L – A
SĒNE (S – Ē – N – E)	SĒ – NE
MĀJA (M – Ā – J – A)	M – Ā – JA
BITE (B – I – T – E)	BI – TE
PUDELE (P – U – D – E – L – E)	PU – DEL – E

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

7. Skaņas vietas noteikšana vārdā.

Pasaki, lūdzu, kurā vārda daļā atrodas skaņa “L” sākumā, vidū vai beigās?

LAPA, SULA, PIL

Atkārtotā pārbaude

LAPA	SALA	PIL									
<table border="1"> <tr> <td>X</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	X			<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>			X	<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> <td>X</td> </tr> </table>			X
X											
		X									
		X									

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

Fonemātiskā sintēze

8. Skaņu sapludināšana zilbēs

Klausies skaņas un pasaki, kāda zilbe sanāk. Bērniem piedāvāju strādāt ar pudeļu korķīšiem, lai attīstītu sīko motoriku. Ja vēl grūti iet ar burtu atpazīšanu, logopēde palīdz. Lapiņu kaudzītē ar zilbēm atrod attiecīgo zilbi

	Atkārtotā pārbaude
	Nosauc
L+A = LA	LA
S+U = SU	SU
Z+A = ZA	SA
A+L=AL	AL
B+U=BU	B+U
L+I=LI	LI

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

9. Zilbju sapludināšana vārdā.

Klausies zilbes un pasaki kāds vārds sanāk:

	Atkārtotā pārbaude
	Saklausa
ZA+RI = ZARI	(SZ)ARI
SE+GA = SEGA	SSSEGA
BUR+KA = BURKA	BURKA
ZE+ME+NE = ZEMENE	SZEMENE

Izvērtēšanai izmanto balles, ko piešķir par paveiktā uzdevuma izpildi:

1 balle – par konkrētā uzdevuma izpildi, pieļaujot lielu kļūdu skaitu, izmantojot palīdzību;

2 balles – uzdevumu paveic, bet nepieciešama neliela palīdzība;

3 balles – uzdevumu paveic patstāvīgi.

Vērtējums - 2

Darbs ar vārdiem paronīmiem

Paronīmi – pēc nozīmes dažādi, bet pēc skanējuma fonētiski tuvi vārdi (lapa – lāpa; kāja – gāja).

Uzdevumi:

- vārdu nozīmes skaidrošana, piedāvājot attēlus un vārdus,
- noskaidrot, kā mainās vārda nozīme, mainot garo vai īso patskani, balsīgo vai nebalsīgo līdzskani.

bēdas – pēdas
ceļ – dzeļ
vārti – vārdi
marka – marga
sari – zari
ceļi – teļi
sēja – tēja
divi – zivi

raka – jaka
skara – skava
žūt – šūt
ģimene – ķimene
ada – āda
seja – sēja
zīli – zīli
lati – rati

Vīrietim ir bēdas

Kāju pēdas

vārti

Vārdi

 <p>marka</p>	 <p>Meitenes vārds ir Marta</p>
 <p>Matu sukas sari</p>	 <p>koku zari</p>
 <p>sēja</p>	 <p>tēja</p>

- Vārdu paronīmu iesaistīšana vārdu savienojumos. Blakus dotajam vārdam izdomā un ieraksti vārdu ar mainītu skaņu.

bumba (pumpa)	cer (dzer)
trauki (draugi)	krava (grava)
sūta (tūta)	liepa (rieņa)
sals (sāls)	kazas (kāzas)
mele (mēle)	lupa (lūpa)
suta (sūta)	glezna (grezna)
laka (jaka)	joki (loki)
baka (bāka)	rutiņa (rūtiņa)

- Vārdu pārus var izvēlēties tikai konkrētai skaņai, balsīgiem nebalsīgiem līdzskaņiem, gariem īsiem patskaņiem, vai skaņām kuras bērns aizstāj.

Skaņas *S* un *T* atšķiršana

Palīdzi meitenei sašķirot priekšmetus. Somā liec priekšmetus, kuros ir skaņa *S*, bet tīkliņā liec priekšmetus, kuros ir skaņa *T*.

Vārdnīca:

Skaņa *S*: svāri, ūsas, sula, zosis, alnis, lūsis, deguns, suns, skrejritenis, sēkla.

Skana T: tulpe, karte, vārti, torte, trompete(taure), mute, bulta, tēja, tītari, trauki, gulta, tāfele.

GALVOJUMS

Es, _____ Inga Miezīte _____ apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā. Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u.c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors _____ Inga Miezīte _____ (paraksts)
(vārds, uzvārds)

Datums: _19.05.2020_____

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Diplomdarbs izstrādāts

LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte, Nepilna laika klātie, Otrā līmeņa īsā profesionālā studiju programma "Skolotājs logopēds, Cēsu filiāle

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors _____ Inga Miezīte _____
(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs _____ prof. Dr. paed. Sarmīte Tūbele _____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Diplomdarbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 2020.gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums _____
(vērtējums) (vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs _____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)